

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОЗЛОВА ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА
ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ**

081 – «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю.С. Козлова

Науковий керівник : **Дрозд Олексій Юрійович**, доктор юридичних наук,
професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Козлова Ю. С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

У дисертаційному дослідженні представлено новий підхід до розв'язання наукової задачі щодо змісту та особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, із врахуванням специфіки побудови фінансової системи України та відповідних правових інструментів, які застосовуються для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Здійснено історичну періодизацію етапів становлення та запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні із врахуванням особливостей впливу міжнародних організацій, а також умов воєнного стану. Запровадженню фінансового моніторингу в Україні сприяла діяльність таких міжнародних організацій, як Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

Обґрунтовано, що сучасна система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу представлена її численними структурними елементами та їх системоутворюючими зв'язками. Встановлено, що в якості самих структурних елементів даної системи слід розглядати власне суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, а їх системоутворюючими зв'язками – критерії групової приналежності. Запропоновано суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні класифікувати у дві великі групи: першу групу

становлять суб'єкти первинного фінансового моніторингу, яких можна розподілити на дві підгрупи - загальних суб'єктів первинного фінансового моніторингу та спеціально визначених суб'єктів; у другу групу входять суб'єкти державного фінансового моніторингу, представниками якої є суб'єкти владних повноважень. Охарактеризовано місце Національного банку України в системі суб'єктів фінансового моніторингу, що обумовлено: закріпленням його правового статусу в положеннях окремого спеціального закону України; унеможливленням деталізації такого правового статусу на підзаконному нормативно-правовому рівні; здійсненням державного регулювання та нагляду за діяльністю значної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Визначено розуміння правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу через сукупність нормативно-правових приписів, що містяться в актах чинного національного законодавства і з урахуванням їх юридичної сили здійснювати нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток.

Наголошено, що на сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, положення яких закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : Конституція України; чинні міжнародні договори України (які закріплюють загальні засади охорони й захисту основоположних прав, свобод та інтересів особи; визначають засади боротьби з тероризмом і його фінансуванням; Рекомендації FATF); закони України, в тому числі кодифіковане законодавство; підзаконні нормативно-правові акти, прийняті Президентом України та Кабінетом Міністрів України, на основі яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини в сфері здійснення фінансового моніторингу; постанови Правління Національного банку України. Проаналізовано особливості правової регламентації діяльності Національного банку України, що здійснюється приписами міжнародних

договорів України. Здійснено класифікацію міжнародних договорів України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта фінансового моніторингу.

Доведено, що під адміністративно-правовим статусом Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу доцільно розуміти визначену в адміністративно-правових нормах сукупність засобів, реалізація яких спрямована на дотримання стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що здійснюється Національним банком України за відповідними напрямками діяльності у межах встановленої правовими нормами компетенції та забезпечується мірою юридичної відповідальності його працівників. З'ясовано, що змістом адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу є сукупність його структурних елементів, які мають тісні взаємозв'язки й обумовлюють дію один одного. Зазначено, що в якості змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати мету його діяльності в даній галузі суспільних відносин, завдання та функції, а також компетенцію та юридичну відповідальність його працівників.

З'ясовано, що метою Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу суб'єкта державного фінансового моніторингу є сформований у нормативно-правових приписах бажаний результат, що має бути досягнутий у межах даних суспільних відносин щодо забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Наголошено, що завданнями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного

фінансового моніторингу є визначена в приписах чинного національного законодавства сукупність його дій, спрямованих на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Визначено, що під функціями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти визначену в нормативно-правових приписах сукупність обумовлених його завданнями напрямів діяльності, реалізація яких спрямована на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення шляхом його наділення відповідним обсягом владних повноважень. Серед функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу виокремлено наступні: нормотворча, регулятивна, наглядова, функції забезпечення діяльності Національного банку України й інших суб'єктів фінансового моніторингу (функція інформаційно-аналітичного забезпечення; функція матеріально-технічного забезпечення; функція фінансового забезпечення; функція кадрового забезпечення тощо).

Наголошено, що під компетенцією Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти закріплену в приписах чинного національного законодавства сукупність його повноважень і предмету відання, що з урахуванням функціонального призначення Національного банку України щодо здійснення державного фінансового моніторингу, вказує на сферу суспільних відносин, в яких він уповноважений здійснювати діяльність щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Доведено, що компетенція Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу включає в себе декілька структурних елементів: по-перше, мова йде про повноваження Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, що можуть бути представлені як сукупність його прав та обов'язків, які він реалізує в межах покладених на нього завдань і функцій щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; по-друге, компетенція Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу містить у своєму складі предмет його відання, під яким пропонуємо розуміти визначену законодавством сферу суспільних відносин, у межах яких він реалізує свої повноваження, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Встановлено сутність юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу як закріплену приписами чинного національного законодавства міру регулятивного впливу й сукупність заходів, що застосовуються до таких працівників за відхилення від нормативно визначених правил поведінки, що може мати як ретроспективний, так і перспективний аспект. Приділено увагу значенню даного змістовного елементу, оскільки за відхилення від встановлених законодавством вимог і правил поведінки в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення працівники Національного банку України можуть бути притягнуті до відповідного різновиду юридичної відповідальності, що може проявлятися як у настанні для них негативних, так і позитивних наслідків. При цьому негативна юридична відповідальність може знаходити свій прояв у притягненні вказаних працівників до дисциплінарної, адміністративної або

кримінальної відповідальності. Тоді як позитивний аспект юридичної відповідальності виражається у їх заохоченні та стимулюванні їх діяльності в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Вивчення особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу сприяло визначенню цієї діяльності як узгодженої дії відповідних державно-владних суб'єктів, які відбуваються в межах їх компетенції та повноважень з метою: виявлення підозрілих фінансових відносин (таких, що можуть завдати шкоду безпеці держави та добробуту суспільства), протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. Взаємодію суб'єктів державного фінансового моніторингу, в тому числі й Національного банку України класифіковано за низкою різноманітних ознак: а) за періодичністю, із якою вона відбувається: постійна – провадиться з визначеною періодичністю; варіативна – відбувається для вирішення незапланованих (нетипових) питань у разі потреби; б) за способом, в який реалізується сумісна діяльність: безпосередня – передбачає пошук рішень в процесі (тобто під час) спілкування (offline та online зустрічі, сумісні наради, робочі групи тощо); опосередкована – зосереджена на передачі та обробці даних (наприклад, подання звітів, спрямування листів-пояснень тощо); в) за напрямом діяльності (її призначенням): така, що стосується практичної діяльності із забезпечення «фінансового моніторингу»; нормотворча; інформаційно-освітня.

Проведено аналіз сукупності нормативно-правових актів, що в сукупності складають адміністративне законодавство діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Констатовано, що станом на сьогодні у правовому полі діють сотні актів адміністративного законодавства, положення яких здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта

державного фінансового моніторингу, що значно ускладнює їх сприйняття та має свій негативний вплив на правозастосовчу практику. Доведено, що такі негативні наслідки мають місце й у зв'язку із наявністю десятків нормативно-правових актів, що є морально застарілими, неактуальними загалом. Обґрунтовано, що з метою розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу потрібно здійснити його систематизацію шляхом проведення консолідації такого законодавства. Наголошено на необхідності внесення змін до чинного законодавства, що буде сприяти покращенню діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом

Ключові слова :моніторинг, фінансовий моніторинг, державний фінансовий моніторинг, запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, суб'єкт, система, Національний банк України, інститут фінансового моніторингу, адміністративно-правовий статус, компетенція, повноваження, взаємодія, правове регулювання, юридична відповідальність.

ABSTRACT

Kozlova Yu. S. Administrative and legal status of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring. – Scientific qualification work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the academic degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – “Law”. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

This dissertation presents a new approach to solving the scientific problem of the content and peculiarities of the administrative and legal status of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring, taking into account the specifics of the financial system of Ukraine and the relevant legal instruments used to prevent and counteract money laundering.

The historical periodization of the stages of formation and implementation of the institution of financial monitoring in Ukraine was carried out, taking into account the peculiarities of the influence of international organizations, as well as the conditions of martial law. The introduction of financial monitoring in Ukraine was facilitated by the activities of such international organizations as the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) and the Committee of Experts of the Council of Europe on Mutual Evaluation of Measures to Combat Money Laundering and Terrorist Financing (MONEYVAL).

It is substantiated that the modern system of subjects of financial monitoring is represented by its numerous structural elements and their system-forming links. It is established that the actual subjects of financial monitoring should be considered as the structural elements of this system, and the criteria of group membership as their system-forming connections. It is proposed to classify the subjects of financial monitoring in Ukraine into two large groups: the first group shall consist of subjects of primary financial monitoring, which can be divided into two subgroups, general subjects of primary financial monitoring and specially designated subjects; the second group shall include subjects of state financial monitoring represented by subjects of power. The role of the National Bank in the system of subjects of financial monitoring is characterized, which is determined by: fixing its legal status in the provisions of a separate special law of Ukraine; the exclusion of the specification of such a legal status at the sub-legislative regulatory level; implementation of state regulation and supervision over the activities of a large number of subjects of primary financial monitoring.

The understanding of the legal foundations of the activities of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring through a set of legal regulations contained in the acts of the current national legislation is determined and, taking into account their legal force, to carry out the legal regulation of such activities and the legal impact on public relations, within which they emerge and develop.

It is emphasized that today there is a significant number of regulatory legal acts which establish the legal framework for the activities of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring: the Constitution of Ukraine; current international treaties of Ukraine (which set out the general principles of protection and defense of fundamental rights, freedoms and interests of a person; define the principles of combating terrorism and its financing; FATF Recommendations); laws of Ukraine, including codified legislation; subordinate legal acts adopted by the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine, on the basis of which the regulatory impact on public relations in the field of financial monitoring is exercised; resolutions of the Board of the National Bank of Ukraine. The classification of international treaties of Ukraine, which determine the legal basis of the National Bank of Ukraine as a subject of financial monitoring, has been carried out.

It has been proven that the administrative-legal status of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring should be understood as the set of means defined in the administrative-legal norms, the implementation of which is aimed at compliance with the state of prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction, which is carried out by the National Bank of Ukraine in the relevant areas of activity within the limits of competence established by legal norms and is ensured by the extent of legal responsibility of its employees. It has been found that the content of the administrative and legal status of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring is a set of its structural elements that are closely interconnected and determine each other's action. It is noted that the purpose of its activities in this area of public relations, tasks and functions, as well as the competence and legal responsibility of its employees should be considered as the substantive elements of the administrative and legal status of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring.

It has been clarified that the goal of the National Bank of Ukraine as a substantive component of its administrative and legal status as a subject of state financial monitoring is the desired result formed in the normative and legal prescriptions, which must be achieved within the given social relations in terms of ensuring the state of preventing and countering legalization (laundering), the financing of terrorism, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction. It was determined that the functions of the National Bank of Ukraine as a meaningful component of its administrative and legal status as a subject of state financial monitoring should be understood as the set of activities defined in the regulatory and legal prescriptions determined by its tasks, the implementation of which is aimed at ensuring the state of prevention and counteraction to legalization (laundering) proceeds of crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction by granting it the appropriate amount of power. Among the functions of the National Bank as a subject of state financial monitoring, the following are distinguished: rule-making; regulatory; supervisory; functions of ensuring the activities of the National Bank and other subjects of financial monitoring (the function of information and analytical support; the function of material and technical support; the function of financial support; the function of staffing; etc.).

It is emphasized that the competence of the National Bank as a substantive component of its administrative and legal status as a subject of state financial monitoring should be understood as the totality of its powers and the subject of management established in the prescriptions of the current national legislation, which, taking into account the functional assignment of the National Bank of Ukraine regarding the implementation of state financial monitoring, indicates in the sphere of public relations, in which he is authorized to carry out activities to prevent and counteract the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction.

It has been proven that the competence of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring includes several structural elements: firstly, we

are talking about the powers of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring, which can be represented as a set of its rights and the duties it carries out within the limits of the tasks and functions assigned to it regarding the prevention and countermeasures against the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction; secondly, the competence of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring includes the subject of management, under which we propose to understand the sphere of social relations defined by legislation, within which it exercises its powers aimed at preventing and countering legalization (laundering) proceeds from crime, financing terrorism and financing the proliferation of weapons of mass destruction.

The essence of the legal liability of the employees of the National Bank as a subject of state financial monitoring is established as the degree of regulatory influence fixed by the prescriptions of the current national legislation and the set of measures applied to such employees for deviating from the normatively defined rules of conduct, which can have both a retrospective and a positive aspect. Attention is drawn to the importance of this substantive element, since in case of deviations from the requirements and rules of conduct established by law in the sphere of preventing and combating legalization (laundering) proceeds from crime, financing of terrorism and financing the proliferation of weapons of mass destruction, employees of the National Bank may be held liable for certain types of legal liability, which may result in both negative and positive consequences for them. At the same time, negative legal liability may be reflected in bringing these employees to disciplinary, administrative or criminal liability. Whereas the positive aspect of legal liability is reflected in their encouragement and stimulation of their activities in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction.

The study of the peculiarities of interaction between the National Bank of Ukraine and other subjects of state financial monitoring contributed to the definition

of this activity as a coordinated action of the relevant state authorities within their competence and powers in order to: identify suspicious financial relations (those that may harm the security of the state and the welfare of society), counteract money laundering and the financing of terrorism and the proliferation of weapons of mass destruction. The interaction of the subjects of state financial monitoring, including the National Bank of Ukraine, is classified according to a number of different features: a) according to the frequency with which it occurs: constant - is carried out with a certain frequency; and variable - occurs to solve unplanned (atypical) issues if necessary; b) by the way in which joint activities are implemented: direct - involves finding solutions in the process (i.e. during) communication (offline and online meetings, joint meetings, working groups, etc.

The analysis of the totality of normative legal acts, which together constitute the administrative legislation of the National Bank's activities as a subject of state financial monitoring, has been carried out. It is stated that today there are hundreds of acts of administrative legislation, the provisions of which carry out legal regulation of the activities of the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring, which greatly complicates their perception and has its negative impact on legal practice. It is proved that such negative consequences also take place due to the presence of dozens of normative legal acts that are obsolete and irrelevant in general. It is substantiated that in order to develop administrative legislation to improve the activities of the National Bank as a subject of state financial monitoring, it is necessary to systematize it by consolidating such legislation. It was noted that it is necessary to amend the current legislation, which will contribute to the improvement of activities to prevent and combat the legalization (laundering) of proceeds from crime.

Keywords: monitoring, financial monitoring, state financial monitoring, prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, subject, system, National Bank of Ukraine, financial monitoring institution, administrative and legal status, competence, powers, interaction, legal regulation, legal liability.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації :

1. Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу : проблеми та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 181-185. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.34>.
2. Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351. URL : <https://doi.org/10.32782/25240374/20215/82>.
3. Козлова Ю.С. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, визначені в підзаконних нормативно-правових актах. *Юридичний вісник*, 2022. № 2022/4. С. 149-155. URL : <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2022.19>.
4. Козлова Ю.С. Міжнародно-правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2022. № 16/2022. С. 177-181. URL : <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.23>.
5. Козлова Ю.С. Об'єктивізація правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в положеннях законів України. *Держава та регіони*. Серія : Право, 2022 р., № 1 (75). С. 174-177. URL : <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.1.30>.
6. Козлова Ю.С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : поняття, зміст та складові структурні елементи. *Правова позиція*, 2022. № 2 (35). С. 131-136. URL : <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-2.27>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

7. Козлова Ю.С. «Кейсове звітування» про підозрілі операції як спосіб запобігання легалізації доходів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч.1. С. 135-137. URL : <https://www.naiau.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupciynogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/2020-rik/realizaciya-derzhavnoyi-antikorupciynoyi-politiki-v-mizhnarodnomu-vimiri-chastina-1.pdf>.

8. Козлова Ю.С. Міжнародні договори України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14–15 січня 2022 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2022. С. 63-67.

9. Козлова Ю.С. Закони України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Реформування національного та міжнародного права : перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 січня 2022 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 42-46.

10. Козлова Ю.С. Систематизація законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 42-46.

11. Козлова Ю.С. Поняття правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Становлення та розвиток правової держави : проблеми теорії та практики* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 164-167.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	19
 РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	 32
1.1. Історико-правовий аналіз запровадження фінансового моніторингу в Україні.....	32
1.2. Система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу та місце в ній Національного банку України.....	53
1.3. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.....	76
1.4. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.....	99
Висновки до розділу 1.....	117
 РОЗДІЛ 2. ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	 121
2.1. Мета, завдання та функції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.....	123
2.2. Компетенція Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу та організація його діяльності.....	136
2.3. Юридична відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.....	152
Висновки до розділу 2.....	168

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	171
3.1. Поняття та види взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу.....	171
3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.....	194
Висновки до розділу 3.....	210
ВИСНОВКИ.....	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	260

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасна міжнародна безпека загалом та фінансова зокрема, заходиться під постійним впливом різного роду загроз та небезпек. Одними із таких є: тероризм, розповсюдження зброї масового знищення та легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом. Хоча вплив перших двох вказаних загроз на безпеку в світі очевидний, проте, виходячи з логіки, він у першу чергу пов'язаний із виведенням (витратою) грошей (маскуванням їх під витрати на незаборонену діяльність) і навряд чи може порівнюватись з тією шкодою, що завдається саме від легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, яка, по суті, породжує інші наведені нами загрози. Тобто найбільшу частину підозрілих трансакцій, вочевидь, становить рух коштів, пов'язаний із «відмиванням» (легалізацією) доходів, отриманих злочинним шляхом.

Зауважимо, що на сьогодні в державах світу існують чималі грошові потоки, які з'являються начебто нізвідки й не засновані на реальних, тобто легальних товарах та послугах. Рух таких потоків, тим більше транснаціональний, є малопрогнозованим (некерованим) і може розбалансувати економіку окремої держави чи навіть групи держав. Дієвим правовим інструментом запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення є інститут фінансового моніторингу, спрямований на мінімізацію негативних наслідків від протиправних дій у зазначеній сфері.

Наголосимо, що станом на сьогодні ефективність та дієвість зазначеного інституту залежить від багатьох факторів, серед яких: належне визначення адміністративно-правового статусу компетентних суб'єктів, серед яких і Національний банк України; наявність дієвих правових та економічних інструментів, які знаходяться в розпорядженні відповідних суб'єктів державного фінансового моніторингу; оперативне внесення змін в чинне законодавства із проблемних питань; налагодження постійної взаємодії між

всіма суб'єктами фінансового моніторингу; наявності «політичної волі» на здійснення рішучих дій щодо притягнення винних осіб до відповідальності тощо. Отже, питання щодо визначення ролі та місця Національного банку України в системі суб'єктів державного фінансового моніторингу та виокремлення особливостей його адміністративно-правового статусу є актуальними, своєчасними й такими, що потребують поглибленого теоретико-прикладного дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Наукові дослідження проблем «фінансового моніторингу» в Україні все ще залишаються недостатньо представленими. Це пов'язано одразу з декількома чинниками. По-перше, цей напрямок робіт все ще залишається доволі новим. А по-друге, швидкість вдосконалення, як відповідної нормативно-правової бази, так і напрацювання практичних заходів моніторингу, на наш погляд, перевищують інтенсивність їх наукового опрацювання.

Але зауважимо, що вже зараз в Україні видано монографії відповідної тематики, захищено дисертації, викладено підручники та затверджено належні навчальні програми, що стосуються питань протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Наприклад: *монографія* «Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» (О. Комісаров, О. Скрипка, А. Собакарь, 2015 рік); *дисертаційні дослідження* – «Адміністративно-правові засади фінансового моніторингу» (Є. Павліченко, 2009 рік); «Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (М. Борець, 2017 рік); *силабус навчальної дисципліни* – «Правове регулювання об'єктів фінансового моніторингу для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021 рік); *освітня програма* – «Перепідготовки та підвищення кваліфікації у сфері запобігання та протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення відповідальних працівників, а також працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу, суб'єктів первинного фінансового моніторингу небанківських фінансових установ, державне регулювання яких здійснює Національний банк України» (Інститут післядипломної освіти та бізнесу, 2021 рік) та інші. Зауважимо, що вивчення та аналіз наведених та інших робіт свідчить про відсутність окремого наукового дослідження, в якому би досліджувався адміністративно-правовий статус Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Наукову базу дослідження складають напрацювання закордонних та українських науковців. Так, проблематику протидії «відмиванню» доходів розглядали такі закордонні дослідники, як: П. Бернаскони, У. Гилмор, С. Годдард, К. Коттке, П. Лилли, Дж. Робинсон та інші відомі вчені. До опрацювання тематики «фінансового моніторингу» долучились й вітчизняні науковці. Серед них : П. Андрушко, А. Беніцький, В. Білоус, І. Бондар, С. Буткевич, Л. Вербицька, А. Волобуєв, А. Галай, Ю. Гаруст, С. Гуржій, О. Джафарова, О. Дрозд, О. Дмитрик, О. Долженков, Л. Доля, Ю. Дубко, О. Дудоров, Д. Калайнов, М. Камлик, А. Клименко, А. Ковальчук, О. Користін, М. Кучерявенко, Є. Павліченко, С. Павленко, М. Перепелиця, В. Першин, В. Попович, Р. Сербин, В. Севрук, В. Сухонос, О. Тарасенко, В. Тильчик, А. Хмелюк, С. Чернявський, А. Чубенко, Л. Чуніхіна С. Шатрава та багато інших. Наукові напрацювання наведених та інших вчених стали важливим науковим підґрунтям під час визначення особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що дало змогу запропонувати авторське бачення зазначеного питання. Однак, комплексно зазначена проблема не була предметом наукового дослідження, що ще раз доводить актуальність, своєчасність і практичну значущість кваліфікаційної наукової праці, що

присвячена визначенню адміністративно-правового статусу Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про банки і банківську діяльність»; постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами», «Деякі питання організації фінансового моніторингу», «Деякі питання єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації»; постанов Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу», «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу», «Про особливості здійснення виїзних перевірок у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних

спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) під час карантину», «Про заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в зв'язку із запровадженням додаткових обмежувальних протиепідемічних заходів», «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану»; Стратегічного плану розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018–2024 роки, затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 27 лютого 2018 року, і Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454.

Тема дисертаційного дослідження «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта первинного фінансового моніторингу», затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20), уточнена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 20 жовтня 2022 року (протокол № 9) на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу».

Мета і завдання дослідження. *Мета* кваліфікаційної наукової праці полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу із врахуванням специфіки побудови фінансової системи України та відповідних правових інструментів, які застосовуються для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, з метою вироблення слушних та обґрунтованих пропозицій до чинного законодавства в зазначеній сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- охарактеризувати основні історико-правові етапи запровадження фінансового моніторингу в Україні;
- визначити систему суб'єктів здійснення фінансового моніторингу та окреслити місце в ній Національного банку України;
- окреслити та надати характеристику правовим актам діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу;
- сформулювати поняття та визначити зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу;
- розкрити мету, охарактеризувати завдання та окреслити функції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу;
- з'ясувати зміст та особливості компетенції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу та визначити організацію його діяльності;
- охарактеризувати сутність юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу;
- визначити поняття та виокремити види взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу;
- сформулювати перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають в процесі здійснення державного фінансового моніторингу суб'єктами публічної адміністрації з метою запобігання та протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом тощо.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної наукової праці є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, поєднання яких дало змогу досягти мети та реалізувати завдання дослідження. *Історико-правовий метод* дозволив надати характеристику основним історико-правовим етапам запровадження фінансового моніторингу в Україні (підрозділ 1.1). Використання *діалектичного методу* дало можливість визначити та проаналізувати в динаміці систему суб'єктів здійснення фінансового моніторингу і тим самим визначити місце в ній Національного банку України (підрозділ 1.2). *Формально-догматичний метод* дозволив окреслити та надати характеристику правовим актам діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, а також уточнити термінологічні конструкції, необхідні для розуміння нормативно-правових актів, які регламентують питання запобігання та протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом (підрозділ 1.3). За допомогою *логіко-семантичного методу* поглиблено понятійний апарат, а саме сформульовано поняття та визначено зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу (підрозділ 1.4). *Функціональний метод* використано під час розкриття мети, характеристики завдань та окресленні функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу (підрозділ 2.1). З'ясування змісту та особливостей компетенції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу стало можливим за допомогою *герменевтичного підходу* (підрозділ 2.2). Визначення правової природи та підстав юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу стало можливим завдяки *структурно-системному методу* (підрозділ 2.3). Використання *гіпотетичного методу*,

надало можливість зробити наукове припущення щодо видів та особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу (підрозділ 3.1). Метод критичного аналізу використовувався під час опрацювання перспективних напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу (підрозділ 3.2). В роботі також використані і інші методи наукового пізнання: аксіоматичний, метод аналізу та синтезу, дедукції та індукції, що забезпечило системний підхід до вивчення обраної тематики.

Теоретичним підґрунтям наукової роботи стали праці українських та європейських вчених, а також практичні напрацювання щодо процедурної складової здійснення державного фінансового моніторингу за час незалежності Української держави, які стали в нагоді при формулюванні авторських позицій. *Нормативну основу* представленої роботи складають міжнародні договори, а також національне законодавство в частині, що регламентує визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів державного фінансового моніторингу в цілому та Національного банку України зокрема. *Інформаційну та емпіричну базу* дослідження становлять звіти, огляди, презентації, роз'яснення та інші матеріали офіційних національних державно-владних суб'єктів, в тому числі ті, що підготовлені за участі міжнародних організацій щодо проблемних питань застосування окремих адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом в цілому та за участі Національного банку України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дослідження містить сучасні погляди на сутність та особливості адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу із врахуванням специфіки побудови фінансової системи України та відповідних правових інструментів, які застосовуються для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, що дало змогу запропонувати слушні пропозиції та рекомендації до чинного законодавства. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема :

вперше:

- здійснено характеристику історичних етапів запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні із встановленням особливостей впливу міжнародних організацій на його формування, а також умов воєнного стану;

- охарактеризовано систему суб'єктів фінансового моніторингу із встановленням особливостей правового статусу окремих її представників та місця Національного банку України в ній, що обумовлено : закріпленням його правового статусу в положеннях окремого спеціального закону України; унеможливленням деталізації такого правового статусу на підзаконному нормативно-правовому рівні; здійсненням державного регулювання та нагляду за діяльністю значної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторинг;

- запропоновано під адміністративно-правовим статусом Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу розуміти визначену в адміністративно-правових нормах сукупність засобів, реалізація яких спрямована на дотримання стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що здійснюється Національним банком України за відповідними напрямками діяльності у межах встановленої правовими нормами компетенції та забезпечується мірою юридичної відповідальності його працівників;

- сформульовано зміни до законодавства в частині скасування та упорядкування нормативно-правових актів, які на сьогодні залишаються частиною законодавства, що в тому числі регламентують діяльність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, але втратили свою актуальність тощо;

удосконалено :

– розуміння правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, як сукупності нормативно-правових приписів, що містяться в актах чинного національного законодавства і з урахуванням їх юридичної сили здійснюють нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток;

– підхід до визначення мети Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу, як сформований у нормативно-правових приписах бажаний результат, що має бути досягнутий у межах суспільних відносин щодо забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– перелік та характеристику функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу: 1) нормотворча; 2) регулятивна; 3) наглядова; 4) функції забезпечення діяльності Національного банку України та інших суб'єктів фінансового моніторингу (функція інформаційно-аналітичного забезпечення; функція матеріально-технічного забезпечення; функція фінансового забезпечення; функція кадрового забезпечення тощо);

– сутність юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу визначено як закріплену приписами чинного національного законодавства міру регулятивного впливу й сукупність заходів, що застосовуються до таких працівників за відхилення від нормативно визначених правил поведінки, що може мати як ретроспективний, так і перспективний аспект;

дістало подальшого розвитку:

– положення, що протидія «відмиванню» доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й розповсюдження зброї масового

знищення є міжнародно визнаною необхідністю, яка потребує створення та постійного вдосконалення національних систем «фінансового моніторингу»; «державний фінансовий моніторинг» є одним з важливих видів «фінансового моніторингу», для якого існує чітко визначений (обмежений на законодавчому рівні) перелік державно-владних суб'єктів, які беруть у ньому участь; поступовий розвиток (вдосконалення) діяльності із забезпечення «державного фінансового моніторингу» характеризується змінами у компетенціях його суб'єктів та особливостях їх взаємодії, що знаходить відображення в широкому колі нормативно-правових актів різного ступеня юридичної сили, виданих різними державними органами;

– характеристика завдань Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу (захист прав і законних інтересів особи, суспільства та держави, забезпечення національної безпеки шляхом здійснення діяльності, спрямованої на запобігання та протидію: легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; фінансуванню тероризму; фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення);

– розуміння компетенції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в якості закріпленої у приписах чинного національного законодавства сукупності його повноважень і предмету відання, що, з урахуванням функціонального призначення Національного банку України щодо здійснення державного фінансового моніторингу, вказує на сферу суспільних відносин, в яких він уповноважений здійснювати діяльність щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– на підставі виокремлених особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу» визначено цю діяльність як узгоджені дії відповідних державно-владних суб'єктів, які відбуваються в межах їх компетенції та повноважень з метою:

виявлення підозрілих фінансових відносин (таких, що можуть завдати шкоду безпеці держави та добробуту суспільства), протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення, що дало змогу класифікувати вказану взаємодію за низкою різноманітних ознак, а саме: 1) за періодичністю, із якою вона відбувається: постійна – провадиться з визначеною періодичністю, та варіативна – відбувається для вирішення незапланованих (нетипових) питань у разі потреби; 2) за способом, в який реалізується сумісна діяльність: безпосередня – передбачає пошук рішень в процесі (тобто під час) спілкування (offline та online зустрічі, сумісні наради, робочі групи тощо); опосередкована – зосереджена на передачі та обробці даних (наприклад, подання звітів, спрямування листів-пояснень тощо); 3) за напрямом діяльності (її призначенням): така, що стосується практичної діяльності із забезпечення «фінансового моніторингу»; нормотворча; інформаційно-освітня.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення проблемних питань, пов'язаних із визначенням специфіки діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу в цілому та Національного банку України зокрема (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ);

- *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу;

- *правозастосовній сфері* – отримані результати стануть в нагоді при визначенні стратегії та вектору взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу;

- *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи», «Фінансовий моніторинг в системі функцій держави» для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, її аспектів, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 9–10 грудня 2021 року); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 14–15 січня 2022 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 21–22 січня 2022 р.); «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.); «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (м. Миколаїв, 28-29 грудня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 268 сторінок. Список використаних джерел містить 368 найменування на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Історико-правовий аналіз запровадження фінансового моніторингу в Україні

Прагнення України набути статус повноцінного члена європейського співтовариства вимагає впровадження нових та удосконалення існуючих правових інституцій, дія яких спрямована на охорону та захист законних інтересів людини та громадянина, суспільства в цілому. В якості однієї з таких інституцій слід розглядати систему фінансового моніторингу, одним з провідних суб'єктів якої є Національний банк України. Від ефективності функціонування системи фінансового моніторингу залежить не тільки стан забезпечення прав, свобод та інтересів особи, а й забезпечення національної безпеки, що в умовах збройної агресії росії проти нашої держави набуває вкрай важливого, першочергового значення. Ефективність здійснення фінансового моніторингу уповноваженими суб'єктами залежить від багатьох чинників, як тої: належне визначення адміністративно-правового статусу зазначених суб'єктів; ефективне нормативно-правове регулювання суспільних відносин у даній сфері; якість законодавства тощо. Вивчення й аналіз основоположних кроків на шляху запровадження фінансового моніторингу в Україні дозволить визначити як допущені помилки на такому шляху, з'ясувати існуючі прорахунки, так і встановити можливі дієві засоби щодо їх подолання, та, як наслідок, забезпечити максимальну ефективність зазначених чинників.

Більш того, не можна визначити сутність будь-якої інституції без аналізу історії її становлення, про що неодноразово наголошували вчені правознавці незалежно від напрямку їх наукових пошуків. Зокрема, досліджуючи історичні

аспекти оскарження нормативно-правових актів, В. В. Зуй вказує на те, що вивчення й аналіз історичних подій відносно певного правового явища є необхідною умовою його існування. Учений наполягає на тому, що сучасне та майбутнє не може існувати без свого минулого, а недостатнє пізнання останнього призводить до загострення старих помилок і появи нових [71, с. 148]. Доволі цікавою виглядає й позиція В. Б. Пчеліна, який, підкреслюючи значення здійснення історико-правового аналізу функціонування відповідної інституції, вказує на те, що він дозволяє : краще зрозуміти правову природу організації відповідного правового інституту на сучасному етапі; визначити основні етапи його формування та розвитку; відслідкувати найбільші проблеми, що ставали на шляху його запровадження [298, с. 159]. На думку В. М. Єднака, повноцінне дослідження будь-якого явища передбачає аналіз історичного коріння його виникнення та подальшого розвитку. Не викликає сумніву, підкреслює вчений, що саме історичне коріння мало вирішальний вплив на сучасний стан функціонування відповідної інституції. Більш того, такий аналіз дасть змогу не допустити помилок, що вже траплялись у минулому під час розвитку такої інституції [58, с. 32]. Минуле, зауважує Р. П. Кайдешев, цікавить нас не тому, що воно пройшло, а тому, що залишило по собі певні наслідки [77, с. 204]. З огляду на що проведення історико-правового аналізу запровадження фінансового моніторингу в Україні є одним з основних напрямів у процесі здійснення загальної характеристики діяльності Національного банку України як суб'єкта даної сфери суспільних відносин.

Національна система фінансового моніторингу є відносно молодого, оскільки її створення припадає на початок дев'яностих років минулого століття, коли, здобувши незалежність, Україна починає взаємодіяти зі світовими фінансовими організаціями й інститутами – Міжнародним валютним фондом, Європейським банком реконструкції та розвитку, Фінансовою розвідкою США та інших країн світу, Інтерполом, тощо [54, с. 35]. Так, як відмічає С.Б. Єгоричева в монографічному дослідженні «Організація фінансового моніторингу в банках», системи протидії у

зарубіжних країнах, на міжнародному рівні в цілому почали формуватися ще на початку 1980-х років, то першими кроками України у цьому напрямі стали з'являтися на початку 1990-х [57, с. 54]. Дані кроки пов'язують із ратифікацією Україною [272] Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року [367] та подальшому прийнятті Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15 лютого 1995 року [237]. У цей же час відбувається значна подія для нашої країни як учасника міжнародно-правових відносин – Україна стає 37 членом Ради Європи і приєднується до її Статуту шляхом видання Закону України «Про приєднання України до Статуту Ради Європи» від 31 жовтня 1995 року [268], чим завершується черговий багаторічний етап європейської інтеграції.

У зв'язку із набуттям Україною членства в Раді Європи, було розпочато процеси приєднання до основних європейських конвенцій з питань кримінального судочинства [57, с. 54], серед яких слід виділити : Конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року [350], до якої Україна приєднується прийнявши Закон України від 17 грудня 1997 року [273]; Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року [352], до якої Україна приєдналася прийнявши Закон України від 16 січня 1998 року [271]. У цей період видається й ряд підзаконних нормативно-правових актів, дія яких спрямована на запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні. В якості прикладу таких актів слід навести указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом» від 22 червня 2000 року № 813/2000, який було прийнято задля посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним переміщенням за кордон неоподаткованих капіталів, відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом [193].

Особливої уваги в аспекті ретроспективного аналізу інституту фінансового моніторингу в Україні заслуговує вже не чинний указ Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072/2000, яким було схвалено подану Кабінетом Міністрів України Програму інтеграції України до Європейського Союзу [269]. У даній Програмі передбачались короткострокові (2000–2001 роки), середньострокові (2002–2003 роки) та довгострокові (2004–2007 роки) пріоритети у цій сфері. Останні полягали у вивченні та імплементації міжнародних рекомендацій з питань запобігання відмиванню грошей, а саме – Сорока Рекомендацій FATF, документів відповідних комітетів Ради Європи, Міжнародної конференції ООН з попередження відмивання грошей і використання прибутків від злочинної діяльності та боротьби з ними [57, с. 55]. У цей же період Верховною Радою України приймається Кримінальний кодекс України від 13 квітня 2001 року, ст. 209 якого передбачає кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом [114]. Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» від 16 січня 2003 року вищенаведений нормативно-правовий акт було доповнено новою нормою – ст. 209-1, яка передбачала кримінальну відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [184].

У цей історичний період така активність нашої країни щодо запровадження фінансового моніторингу, на нашу думку, в першу чергу, була обумовлена тим, що у вересні 2001 року Україна потрапила до «чорного списку» Групи з розробки заходів боротьби з «відмиванням» брудних грошей (далі –FATF). Включення України до «чорного списку» відбулося за кілька днів до американської трагедії 11 вересня 2001 року. FATF було вирішено застосувати до України економічні санкції [82, с. 5, 59]. FATF – це міжурядовий орган, створений у 1989 році Міністрами його країн-членів.

Відповідно до мандату FATF розробляє стандарти та сприяє ефективній імплементації правових, регуляторних та оперативних заходів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, та інших загроз цілісності фінансової системи. Спільно з іншими міжнародними зацікавленими сторонами FATF також здійснює діяльність щодо виявлення вразливостей на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання [354, с. 11]. У грудні 2002 року FATF стосовно України запроваджено додаткові санкції як до країни, що не співпрацює у сфері боротьби з відмиванням «брудних» коштів [230].

За оцінками фахівців FATF, з двадцяти п'яти критеріїв, що були сформульовані для визначення країн, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням коштів, Україна, на жаль, повністю відповідала лише десяти критеріям й частково — семи. Мова йшла про необхідність суттєвого поліпшення системи протидії відмиванню грошей. Як недолік, було відзначено відсутність централізованого органу (органу фінансової розвідки) та відповідних механізмів збирання, аналізу та надання компетентним органам інформації про підозрілі операції. Інші недоліки стосувалися недостатньої ідентифікації клієнтів, можливостей фінансових інститутів здійснювати трансакції, не знаючи їх власників і бенефіціарів, та неналежного фінансування боротьби з відмиванням грошей. Особливо наголошувалося на відсутності спеціального закону, спрямованого на протидію легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом [57, с. 56].

У цьому контексті цікаво відмітити той факт, що, як заявив представник Міністерства внутрішніх справ України, стан протидії легалізації злочинних прибутків в Україні в світі трактується неправильно, і її було помилкою включено до переліку країн, які не співпрацюють з FATF, оскільки на той час вже існував законодавчий акт, який містив положення про боротьбу з відмиванням грошей [144, с. 218]. У даному випадку мова йшла про Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою

злочинністю» від 30 червня 1993 року, ст. 6 якого в якості одного з основних напрямів боротьби з організованою злочинністю передбачала запобігання легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, використанню суб'єктів підприємницької діяльності для реалізації злочинних намірів [255]. Разом із тим Україною було враховано зауваження FATF, внаслідок чого було розпочато активну законодавчу роботу.

Так, указом Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 10 грудня 2001 року № 1199/2001 з 1 січня 2002 року на період до прийняття відповідного законодавчого акта запроваджується обов'язковий фінансовий контроль за всіма фінансовими операціями, що визначені законом як значні або сумнівні та здійснюються на території України фізичними й юридичними особами. При цьому Кабінету Міністрів України доручається створити в складі Міністерства фінансів України Державний департамент фінансового моніторингу як урядовий орган державного управління [239]. Постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 року № 35 утворюється Державний департамент фінансового моніторингу [291], а постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2002 року № 194 затверджується Положення «Про Державний департамент фінансового моніторингу» [203].

У подальшому даний суб'єкт фінансового моніторингу буде реорганізовано декілька разів. Зокрема, указом Президента України «Про Державний комітет фінансового моніторингу України» від 28 вересня 2004 року № 1144/2004 було постановлено утворити на базі Державного департаменту фінансового моніторингу – урядового органу державного управління, що діє у складі Міністерства фінансів України, Державний комітет фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом [187]. Своєю чергою, указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 Державний комітет фінансового моніторингу України було реорганізовано в Державну службу фінансового моніторингу України [254].

Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 466/2011 було затверджено Положення «Про Державну службу фінансового моніторингу України» [264]. У подальшому у зв'язку із прийняттям Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року [178] та нового Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року [245], Кабінетом Міністрів України було видано постанову від 17 вересня 2014 року № 455, якою затверджено нове Положення «Про Державну службу фінансового моніторингу України» [204]. А вже в наступному році даний нормативно-правовий акт втратив чинність у зв'язку із прийняттям постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537, якою було затверджено чинне на сьогодні Положення «Про Державну службу фінансового моніторингу України» [205].

На початку 2000-х років Кабінетом Міністрів України та Національним банком України приймається спільна постанова «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» від 28 серпня 2001 року № 1124, якою на органи виконавчої влади, банківські й інші фінансові установи покладається обов'язок керуватися у своїй діяльності Сорока рекомендаціями Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [278]. Спільною постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 15 травня 2002 року № 676 затверджується Програма протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2002 рік, в якій зазначається, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, становить серйозну небезпеку для розвитку національної економіки, у тому числі її кредитно-фінансової системи, утвердження демократичних засад діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, ставить під загрозу національну безпеку та послаблює міжнародний авторитет України. Основною метою визначених цією Програмою заходів є створення ефективної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, усунення недоліків, які спричинили внесення України до зазначеного списку [232]

Постановою Правління Національного банку України від 14 травня 2003 року затверджується Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», яким банки зобов'язують привести у відповідність до вимог чинного законодавства України ідентифікацію наявних клієнтів, ризик здійснення якими операцій з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оцінюється як великий [209]. Спільною постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 29 січня 2003 року № 140 затверджується Програма протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2003 рік, в якій зазначається, що питання протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є нагальними для України. Їх вирішення сприятиме подальшому розвитку національної економіки, у тому числі її кредитно-фінансової системи, утвердженню демократичних засад діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. При цьому в якості основної мети Програми визначено продовження роботи над створенням ефективної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, усунення причин та умов, які спричинили застосування санкцій проти України [230]. Також спільною постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 16 січня 2004 року № 45 затверджується Програма протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2004 рік, основною метою якої визначено забезпечення реалізації Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), вжиття заходів для подальшого удосконалення системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму [231].

У цей період найважливішою подією в сфері запровадження фінансового моніторингу в Україні стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, злочинним шляхом» від 28 листопада 2002 року, дія якого була спрямована на захист прав і законних інтересів громадян,

суспільства і держави шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечення формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної інформації, що дає змогу правоохоронним органам України й іноземних держав виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями. Даним нормативно-правовим актом визначається сутність фінансового моніторингу як сукупності заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [195]. Саме прийняття даного нормативно-правового акта стало першим дієвим кроком на шляху запровадження фінансового моніторингу в Україні. Фактично із датою прийняття вищезазначеного законодавчого акта і слід ототожнювати початок функціонування інституту фінансового моніторингу в нашій державі.

Із прийняттям вищенаведеного нормативно-правового акта починає працювати інститут адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері фінансового моніторингу. Зокрема, Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнюється ст. 166-9, яка передбачає адміністративну відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [89]. Вносяться зміни ще до ряду базових нормативно-правових актів, що визначають правові засади здійснення фінансового моніторингу – Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [171] та Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року [293]. Такі зміни встановили вимоги щодо правил і програм внутрішнього фінансового моніторингу банків та інших фінансових установ,

заборони анонімних (номерних) рахунків. При цьому банкам були надані повноваження отримувати для ідентифікації клієнтів інформацію як від самих клієнтів, так і від державних органів [57, с. 58]. Наведені кроки нашої держави на шляху запровадження фінансового моніторингу мали позитивний ефект і були відмічені міжнародною спільнотою.

Зокрема, як відмічають на сторінках фахової літератури, до середини 2003 року в Україні була сформована ґрунтовна законодавча база в сфері боротьби з відмиванням доходів і фінансуванням тероризму, яка, на думку фахівців, у цілому, відповідала кращим європейським стандартам. Якісна практична реалізація її норм всіма учасниками системи фінансового моніторингу протягом зазначеного року дозволила за результатами інспекції, проведеної FATF, виключити на початку 2004 року Україну з її «чорного списку» [57, с. 59]. Задля посилення заходів з боротьби легалізації незаконних доходів і фінансування тероризму, у тому числі переміщення з цією метою коштів територією України приймається розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 серпня 2005 року № 315-р, яким схвалюється Концепція розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005–2010 роки, в якій зазначається, що метою розвитку системи запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму є :

- забезпечення прозорості фінансової системи;
- підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземних інвесторів;
- покращення міжнародного іміджу України;
- подолання бар'єрів на шляху визнання України державою з ринковою економікою;
- декриміналізація і детінізація економічних відносин;
- розширення кореспондентських відносин українських банків з фінансовими установами держав - членів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

- сприяння наповненню дохідної частини державного бюджету [284].

Учинені уповноваженими суб'єктами заходи на шляху запровадження фінансового моніторингу в Україні хоч і були доволі дієвими, проте все одно повністю не задовольняли міжнародну спільноту. У результаті чого наприкінці 2007 року Україна, за висновками FATF, знов потрапила до переліку країн, які недостатньо співпрацюють у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – ПВК/ФТ), зокрема, мають недоліки законодавчого поля (так званий «сірий список»). Основними претензіями, що висувалися до нашої держави, серед інших, були :

- відсутність у законодавстві визначення так званих публічних діячів, особливостей роботи з такими клієнтами та контролю відповідних ризиків;
- відсутність зобов'язань, що відповідають рекомендаціям FATF, у деяких учасників фінансових операцій — агентів з нерухомості, адвокатів, нотаріусів тощо;
- відсутність вимог у сфері фінансового моніторингу до діяльності казино тощо [57, с. 59–60].

Задля подолання ситуації, що склалася, постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2008 року № 227 затверджується План заходів на 2008 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, в якому окремо наголошується на необхідності розробки та подальшого подання Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до законодавства з метою подальшої імплементації положень Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Дев'яти спеціальних рекомендацій щодо боротьби з фінансуванням тероризму, Директиви Європейського Парламенту та Ради 2005/60/ЄС від 26 жовтня 2005 року про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму [201].

Імплементуючи у національне законодавство підвищені стандарти, затверджені FATF, у травні 2010 року Верховна Рада України ухвалила нову редакцію базового Закону, який отримав назву «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» й набув чинності 21 серпня 2010 року. Результатом спільних зусиль Державної служби фінансового моніторингу України, Національного банку України, а також інших органів державної влади стало прийняття FATF 28 жовтня 2011 року рішення про виключення України зі свого списку, що свідчило про зміцнення довіри до нашої держави з боку міжнародної спільноти та мало наслідком полегшення умов роботи вітчизняних банків на світовому фінансовому ринку [57, с. 60]. Подальшим кроком на шляху становлення інституту фінансового моніторингу в Україні стало прийняття розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 березня 2011 року № 190-р, яким схвалюється Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року, метою якої стало визначення заходів законодавчого, організаційного й інституційного характеру, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. Досягнення зазначеної мети передбачало вчинення ряду заходів, серед яких слід виділити наступні :

- забезпечити утвердження Україною статусу надійного партнера міжнародної спільноти в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

- вжити заходів до запобігання виникненню передумов для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;

- забезпечити удосконалення законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
- мінімізація ризиків використання фінансової системи України з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;
- удосконалення діяльності правоохоронних та інших державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
- удосконалення механізму регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу;
- підвищення кваліфікації спеціалістів;
- організація ефективного міжнародного співробітництва;
- забезпечення інформування громадськості про вжиті заходи щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [286].

Важливим роком для нашої країни в частині запровадження інституту фінансового моніторингу стає 2011 рік. Так, у жовтні 2011 року учасниками як Контрольної Групи FATF з питань міжнародного співробітництва (ICRG), так і Пленарного засідання FATF одноголосно підтверджено, що Україна виконала взяті на себе зобов'язання, та прийнято рішення про припинення моніторингу України і виключення її із переліку країн, які мають стратегічні недоліки системи ПВК/ФТ [331, с. 17]. Окрім цього, позитивні кроки на шляху запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні були відмічені й іншими міжнародними організаціями, що стало важливим сигналом для нашої держави й підтвердило ефективність формування та реалізації державної політики в цій сфері.

Зокрема, не можна не відмітити й звіти щодо стану фінансового моніторингу в Україні такої міжнародної організації як Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та

фінансуванню тероризму (MONEYVAL – The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism). Дана міжнародна організація була створена в 1997 році, регулювання діяльності якої здійснювалось на основі загальних положень Резолюції Res(2005)47 щодо діяльності комітетів і підпорядкованих органів, їх технічних завдань та робочих методів. Під час засідання комітетів 13 жовтня 2010 року, Комітет Міністрів Ради Європи затвердив Резолюцію CM/Res(2010)12 щодо Статуту MONEYVAL. З 1 січня 2011 року відповідно до нового Статуту, Комітет MONEYVAL став незалежним механізмом моніторингу в межах Ради Європи, який підпорядковується безпосередньо Комітету Міністрів Ради Європи. Метою діяльності Комітету MONEYVAL стало забезпечення того, що його країни-члени мають ефективні системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму та відповідають міжнародним стандартам у цій сфері [105]. MONEYVAL складається з делегацій та представників Країн спостерігачів, організацій, установ та органів, визначених відповідно до статей 3 і 4 Статуту MONEYVAL. При цьому кожна делегація призначає Голову делегації. Держави і території, що підпадають під процес оцінки MONEYVAL, повинні своєчасно повідомляють Виконавчого Секретаря про будь-які зміни у складі їхньої делегації, і зокрема про будь-які зміни Голови делегації. За відсутності такого повідомлення щодо врегулювання питань необхідно звертатися до постійного Представництва відповідної держави в Раді Європи [354, с. 202].

MONEYVAL періодично звітує про прогрес України на шляху запровадження інституту фінансового моніторингу. Таке звітування, зокрема відбулося в грудні 2012 року, коли було затверджено другий звіт про прогрес національної системи України у сфері ПВК/ФТ [331, с. 18]. А вже звітом від 30 січня 2018 року за результатами п'ятого раунду оцінки України MONEYVAL підтверджено, що Україна є надійною юрисдикцією у питаннях боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, яка не потребує спеціальних

контрольних заходів з боку MONEYVAL та FATF. При цьому зазначено, що Національний банк України має добре розуміння ризиків, застосовує ризик-орієнтовний підхід під час нагляду за банками, докладає значних зусиль для забезпечення прозорості бенефіціарної власності в банках і недопущення злочинців до управління й володіння банками. Підкреслено, що за моніторинговим режимом Україна перебуває на рівні таких країн-членів FATF, як Австралія, США, Канада, Сінгапур, Данія, Швеція і Швейцарія [325]. У другому звіті про прогрес України в рамках 5-го раунду взаємних відносин MONEYVAL було зазначено, що Україна стала однією з перших країн, що звітували про свій прогрес в онлайн-режимі за так званою «письмовою» процедурою розгляду та прийняття рішень, що застосована MONEYVAL через пандемію COVID-19 та обмеження, введені у зв'язку із цим [46]. На 62-му Пленарному засіданні в Страсбурзі з 15 по 17 грудня 2021 року MONEYVAL обговорив Програму добровільного дотримання податкового законодавства в Україні та закликав Україну виконати рекомендації MONEYVAL щодо зменшення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму, пов'язаних з програмою добровільного дотримання податкового законодавства в Україні [348].

Важливим етапом на шляху запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні стає 2014 рік. Так, з метою імплементації Україною оновлених Рекомендацій FATF Верховною Радою України прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року, дія якого спрямована на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави, гарантування національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також формування бази даних для надання уповноваженим органам державної влади та компетентним

органам іноземних держав можливості виявляти та розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням грошей та іншими незаконними фінансовими операціями [287;197]. У цей період приймається ще ряд важливих законодавчих актів, що визначають правові засади фінансового моніторингу в Україні. Зокрема, слід вказати на Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» від 28 грудня 2014 року, який спрямований на захист економічної безпеки держави, прав, свобод та законних інтересів громадян, створення умов для забезпечення стабільної діяльності банків України, посилення фінансової спроможності банківської системи України та мінімізації негативного впливу складної економічної ситуації, що склалася, зокрема, внаслідок тимчасової окупації території України та проведення антитерористичної операції [242]. Окрім цього, слід назвати Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року, який було прийнято задля регулювання суспільних відносин у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності [247].

Активна робота у цей період ведеться й на підзаконному рівні регулювання суспільних відносин у сфері фінансового моніторингу. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1407-р схвалюється Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, в якій наголошується на тому, що однією з найважливіших проблем у боротьбі з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є запровадження ефективних методів запобігання та протидії корупції в Україні. При цьому метою Стратегії стає законодавче, організаційне й інституційне удосконалення і забезпечення стабільного

функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Досягнення такої мети передбачає :

- забезпечення утвердження Україною статусу надійного партнера міжнародної спільноти в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- запобігання виникненню умов для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- удосконалення законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- забезпечення мінімізації ризиків використання фінансової системи з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- удосконалення діяльності уповноважених органів державної влади в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- забезпечення інформування громадськості про вжиті заходи для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [287].

Постановою Правління Національного банку України від 26 червня 2015 року № 417 затверджується нове Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», яким зобов'язує банки привести у відповідність до вимог законодавства України ідентифікацію та виявити факт належності до

публічних осіб, до осіб, близьких або пов'язаних із публічними особами, наявних клієнтів/представників клієнтів, щодо яких встановлено високий рівень ризику, - протягом трьох місяців із дня набрання чинності цієї постановою, щодо інших клієнтів/представників клієнтів – протягом шести місяців із дня набрання чинності цієї постановою [210]. Даний нормативно-правовий акт втрачає чинність у зв'язку із прийняттям постанови Правління Національного банку України від 19 травня 2020 № 65 року, якою затверджується чинне на сьогодні Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», в якому наголошується на тому, що банк зобов'язаний забезпечити належну організацію внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ та проведення первинного фінансового моніторингу. При цьому метою належної організації внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ та проведення первинного фінансового моніторингу встановлюється :

- 1) виконання вимог законодавства України у сфері ПВК/ФТ;
- 2) можливість належним чином виявляти порогові та підозрілі фінансові операції (діяльність) та повідомляти про них спеціально уповноважені органи;
- 3) запобігання використанню послуг та продуктів банку для проведення клієнтами фінансових операцій з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення (далі – ВК/ФТ) [208].

Спільною постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 16 вересня 2015 року № 717 затверджується Порядок проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів, який визначив механізм збору, обробки і аналізу інформації, необхідної для проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також процедуру проведення національної оцінки ризиків, оприлюднення її результатів і здійснення заходів за результатами її

проведення [224]. Даний нормативно-правовий акт втрачає чинність унаслідок прийняття спільної постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 5 серпня 2020 року № 690, якою затверджується чинний на сьогодні Порядок збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами [222].

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 7 лютого 2019 року [183] наша держава на рівні Основного Закону України [106] визнає стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Із цього приводу в літературі відмічають, що в умовах схвалення євроінтеграційного курсу та виникнення потреби в посиленні фінансової безпеки Україна постійно вдосконалювала власну систему фінансового моніторингу, яка була суттєво оновлена наприкінці 2019 – початку 2020 рр. При цьому створення комплексної системи фінансового моніторингу стало важливим чинником майбутнього соціально-культурного та господарського прогресу, підвищення рівня безпеки фінансових посередників і національної економіки загалом [54, с. 36]. Так, Верховною Радою України приймається новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року, дія якого спрямована на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового

механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [196].

Аналіз наведених вище положень свідчить про те, що Україною протягом декількох років вчинялися активні дії на шляху запровадження фінансового моніторингу, які не слід вважати завершеними й на сьогодні. Проте у сучасних реаліях здійснення фінансового моніторингу в Україні набуває певної специфіки й особливостей, що обумовлено збройною агресією росії проти нашої держави. Так, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, який було затверджено Законом України від 24 лютого 2022 року [235], в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [176], режим якого збережено і понині. З початку введення на території України воєнного стану банківський і фінансовий сектори економіки зазнали суттєвих змін, у тому числі в сфері їх нормативно-правового регулювання. Виключенням не стали й окремі механізми здійснення фінансового моніторингу, які в умовах воєнного стану були у тій чи іншій мірі адаптовані до потреб українського сьогодення [145]. Так, постановою Правління Національного банку України «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» від 23 березня 2022 року № 60 було запроваджено спрощені процедури здійснення фінансового моніторингу. Зокрема встановлено, що банки здійснюють спрощені заходи належної перевірки клієнтів, які проводять фінансові операції з метою придбання у власність облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» на первинному ринку (уключаючи заходи щодо встановлення джерел походження коштів) для отримання відшкодування їх

номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» [253].

Не можна не відмітити й реакцію на збройну агресію росії проти України з боку міжнародних організацій у сфері фінансового моніторингу. Так, FATF засудила війну росії проти України та вжила подальших заходів для обмеження членських переваг рф, включаючи обмеження її можливості брати участь у роботі FATF і заборону участі в регіональних групах як члена FATF. За підсумками свого пленарного засідання 20-21 жовтня 2022 року FATF прийняла відповідну Заяву, щодо членства росії. Після заяв, опублікованих у березні, квітні та червні 2022 року, FATF повторює, що всі держави повинні бути пильними щодо можливих ризиків від обходу заходів, застосованих до росії з метою захисту міжнародної фінансової системи. При цьому FATF вітає прогрес, досягнутий Україною у боротьбі з ризиками відмивання грошей, висвітлений у звіті про взаємну оцінку корупції та розкрадання державних активів, а також активні кроки, вжиті судовими органами для повернення активів, викрадених вищими посадовими особами колишніх режим. FATF висловлює стурбованість тим, що нинішнє військове вторгнення та інші дії російської федерації можуть перешкодити цьому важливому прогресу [357]. Зокрема, в одній із своїх останніх публічних заяв щодо ситуації в Україні FATF наголосило на надзвичайно важливому забезпеченні того, щоб некомерційні організації та всі інші гуманітарні суб'єкти могли надавати життєво важливу гуманітарну допомогу, необхідну в регіоні та в інших місцях, без затримок, збоїв або розчарування. FATF нагадало всім юрисдикціям, що вимоги стандартів FATF, які застосовуються до таких організацій, не можуть використовуватися для виправдання залякування або придушення законної гуманітарної діяльності. Більш того FATF зазначило, що всі юрисдикції повинні бути пильними щодо можливості виникнення ризиків через обхід заходів, вжитих для захисту міжнародної фінансової системи від ризиків ВК/ФТ внаслідок агресії росії проти України [356].

Отже, наша держава пройшла значний історичний шлях запровадження фінансового моніторингу, протягом якого було прийнято три базових закони України, що визначали правові засади такої діяльності й послідовно змінювали дію один одного. В якості початкового етапу запровадження фінансового моніторингу в Україні слід вказати 2002 рік, коли було прийнято перший з таких базових законів. Запровадженню фінансового моніторингу в Україні сприяла діяльність таких міжнародних організацій як Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). Дані міжнародні організації на початку запровадження фінансового моніторингу в Україні включали нашу державу до списків не благополучних держав у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Проте на сьогодні ними виключено нашу державу із таких списків і відмічено значний прогрес на шляху запровадження фінансового моніторингу в Україні. Слід відмітити й той факт, що із запровадженням воєнного стану в зв'язку із збройною агресією росії, інститут фінансового моніторингу в Україні підлаштовується під такі реалії, що позначається на особливостях нормативно-правової регламентації даної сфери суспільних відносин.

1.2. Система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу та місце в ній Національного банку України

У ході здійснення фінансового моніторингу виникають і знаходять свій розвиток численні суспільні відносини із характерним для них набором структурних елементів. В якості одного з провідних серед таких структурних

елементів будь-яких суспільних відносин учені-правознавці традиційно розглядають їх суб'єктний склад. Зокрема, окремі з науковців, наголошуючи на ідеї первинності суб'єкта права, стверджують, що не суб'єкт права є елементом правових відносин, а навпаки, правові відносини, зв'язки належать суб'єктові прав. Більш того, окремі з учених взагалі наголошують на тому, що суб'єкт – це та вісь, навколо якої формуються правові зв'язки, відносини [303, с. 15]. Ось чому встановлення сутності та змісту системи суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, визначення місця в такій системі Національного банку України слід розцінювати як одне з провідних завдань, які потрібно вирішити в межах представленого наукового дослідження.

Відправною точкою вирішення поставленого наукового завдання вважаємо за доречно обрати формування понятійно-категоріального апарату, що, в першу чергу, викликає необхідність встановлення сенсу поняття «суб'єкт». Так, з позиції семантики, слово «суб'єкт» використовується в наступних значеннях : людина як носій певних фізичних і психічних якостей; людина як об'єкт дослідження; особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті; людина, особа тощо; особа чи організація як носій певних прав та обов'язків; істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності [26, с. 1408–1409]. У філософії під суб'єктом (в широкому сенсі) розуміють особу, організовану групу осіб, соціальну, етнічну та політичну спільноту, суспільство в цілому, що здійснюють властиву їм діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне та духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності; носія означених якостей, що уможлиблюють виконання ним суспільно значущих функцій [330, с. 613]. Схожі підходи до визначення сутності категорії «суб'єкт» зустрічаються й на сторінках фахової літератури з юриспруденції. Проте тут вже використовуються термін «суб'єкт права» або «суб'єкт правовідносин».

Наприклад, автори великого енциклопедичного юридичного словника зауважують, що суб'єкт права – це учасник правовідносин як носій юридичних

прав та обов'язків, яким може бути фізична чи юридична особа, яка наділена правосуб'єктністю, тобто можливістю й здатністю бути суб'єктом правовідносин з усіма правовими наслідками [25, с. 860]. Як слідує з аналізу вищенаведеної позиції, в ній суб'єкт права фактично ототожнюється із суб'єктом правовідносин, що вважаємо є дещо невірним підходом до розуміння сутності даних категорій. На такому положенні справ наголошують й окремі вчені-правознавці. Наприклад, досліджуючи сутність суб'єкта права як елементу правової системи суспільства, М. Хаустова зауважує на тому, що в сучасній юридичній літературі поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» дуже часто використовуються як синоніми [333, с. 34]. З огляду на що, ми підтримуємо позицію тих учених-правознавців, які в якості головної відмінності, що розмежовує наведені поняття, вказують на перспективність чи реальність набуття особою правового статусу учасника відповідних суспільних відносин. Як цілком слушно із цього приводу зауважує В.В. Аброськін, такий підхід дозволяє чітко зрозуміти чи реально (або ж лише перспективно) перебуває особа, яку характеризують в якості «суб'єкта» у межах відповідних суспільних відносин, що має першорядне значення в контексті реалізації нею її повноважень, виконання завдань, які поставлені перед нею [1, с. 54].

Прикладом такої позиції є позиція І.С. Окунева, представлена вченим під час дослідження загально-теоретичних засад правового статусу суб'єкта права. На думку науковця, суб'єкт права – це потенційний учасник правовідносин, розглянутий законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин – це особа, визнана суб'єктом права, але виступаюча в якості вже не потенційного носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а дійсного учасника самого процесу дії норм, реалізації правосуб'єктності [140, с. 23]. Також на сторінках фахової літератури підкреслюють те, що тотожність категорій «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» заперечується навіть самою юридичною практикою застосування правових приписів, тому що, беручи участь у

правовідносинах якої-небудь галузі права, суб'єкт права реалізує в них не всі свої права й обов'язки, а лише якусь їх певну частину [333, с. 34]. Вірною здається й позиція, відповідно до якої суб'єкт – це поняття, яким повинні охоплюватися реальні учасники конкретних правовідносин. Відповідно розрізняють такі поняття як суб'єкт права та суб'єкт правовідношення. До суб'єктів права відносять осіб, які мають правосуб'єктність, тобто потенційно спроможні бути учасниками конкретних правовідносин [137, с. 58]. Отже, використовуючи категорію «суб'єкти здійснення фінансового контролю» ми маємо на увазі осіб, які в межах функціонування суспільних відносин з приводу здійснення фінансового моніторингу, реалізують у них свої права й обов'язки (повноваження), тобто є їх реальними, а не перспективними учасниками.

Ще однією змістовною складовою досліджуваної дефініції є категорія «система». На сторінках фахової літератури з філософії сутність даної категорії розкривають як сукупності визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму, або структуру системи [330, с. 583]. Більш розширений підхід до визначення сутності досліджуваної категорії пропонує В. Петрушенко, вказуючи на те, що системою є складне цілісне утворення, внутрішні зв'язки між елементами якого набагато інтенсивніші, ніж між цими елементами та середовищем. При цьому науковець звертає увагу на те, що в філософії існує декілька підходів до визначення системи, зокрема : сукупність сталих елементів, пов'язаних настільки органічно, що впливаючи на окремі елементи системи, вони змінюють й інші; сукупність сталих елементів, що утворює так звану системну якість, (властивості, які характеризують систему як цілісне утворення, але не притаманні їй окремо взятим елементам); сукупність сталих елементів, пов'язаних між собою єдиною структурою [153, с. 190]. Із точки зору семантики, під системою розуміють : порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком

чого-небудь; сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; форма організації, будови чого-небудь; будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих і функціонуючих частин; сукупності предметів, пристроїв однакового призначення; сукупність господарчих одиниць, установ, об'єднаних організаційно; сукупності принципів, які є основою певного вчення; сукупності способів, методів, прийомів здійснення чого-небудь [26, с. 1320-1321]. Дещо схожі підходи до розуміння сутності відповідної «системи» прослідковуються й серед учених-правознавців.

Зокрема, досліджуючи теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи, Н.М. Оніщенко зазначає, що під системою слід розуміти множину пов'язаних між собою елементів, яка має той чи інший вид упорядкованості по певних якостях і зв'язках та має відносно стійку єдність, яка характеризується внутрішньою цілісністю, що виражена у відносній автономності поведінки та (чи) існуванні цієї множини в навколишньому середовищі [141, с. 20]. На думку В.М. Плішкіна, система – це комплекс взаємодіючих елементів, які в своїй єдності створюють деяку цілісність. Учений наголошує на тому, що найбільш важливими характерними (системоутворюючими) ознаками системи вважаються : складність об'єкта, його цілісність, здатність ділитися на компоненти (елементи, частини, підсистеми), бути, в більшості випадків, елементом системи більш високого порядку, створювати особливу єдність із середовищем. При цьому система як цілісність набуває нових властивостей, нових якісних характеристик, що не містяться окремо в утворюючих її елементах [155, с. 153]. Із чого слідує, що в досліджуваній системі в якості її структурних елементів слід розглядати власне суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, які вже існують не нарізно, а завдяки системоутворюючим зв'язкам функціонують як єдиний механізм, дія якого спрямована на досягнення спільної мети. Адже, як цілком слушно зауважує Р.П. Іжевський, система є єдиним цілим, яке існує й розвивається завдяки взаємодії його компонентів [74, с. 243]. Більш того,

враховуючи специфіку представленого наукового дослідження необхідним є позначення на те, що система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні має свою об'єктивізацію в нормативно-правових приписах.

Так, у першу чергу, мова має йти про Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 16 грудня 2019 року, Розділ II якого повністю присвячено питанням функціонування системи фінансового моніторингу [196]. І хоча даний розділ і має назву «Система фінансового моніторингу», як свідчить аналіз його приписів, в ньому мова фактично йде про систему суб'єктів фінансового моніторингу, повноваження та функції окремих з їх груп і представників, методи їх діяльності тощо. При цьому в основу розподілу суб'єктів фінансового моніторингу закладено певні класифікаційні критерії. У літературі неодноразово підкреслювали важливість здійснення класифікації відповідних явищ, процесів та діяльності в цілому [299, с. 212].

Як свідчить аналіз нормативно-правових приписів, законодавцем обрано два класифікаційних критерія суб'єктів здійснення фінансового моніторингу.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів [196], з огляду на що й функціонують відповідні суб'єкти здійснення фінансового моніторингу. Так, серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу законодавець виділяє :

1) банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди й інші фінансові установи [196]. На нашу думку, в даному законодавчому приписі можна було б обійтись згадкою лише про фінансові установи, адже законодавець спочатку наводить перелік окремих з них, а наприкінці вказаної вище норми включає й усіх інших до даної групи

суб'єктів здійснення фінансового моніторингу. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, - інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг [293]. А тому п. 1 ст. 2 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути викладений в наступній редакції «1) фінансові установи».

2) оператори платіжних систем [196]. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року оператор платіжної системи – це юридична особа, яка встановлює правила платіжної системи, виконує інші функції для забезпечення функціонування платіжної системи та несе відповідальність за діяльність цієї платіжної системи відповідно до її правил та вимог законодавства [262].

3) товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами [196]. Згідно з ч. 1 ст. 3 Закону України «Про товарні біржі» від 10 грудня 1991 року товарна біржа є юридичною особою, що функціонує у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю та провадить професійну діяльність з організації торгівлі продукцією на товарних біржах, професійну діяльність з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах, а також інші види діяльності, передбачені законодавством [289]. У

даному контексті слід відмітити, що з метою уніфікації підходів щодо державного регулювання організованих товарних ринків [166] було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року [182], унаслідок чого Закон України «Про товарну біржу» отримав свою останню редакцію (як Закон України «Про товарні біржі» [289]). Також слід відмітити, що із прийняттям Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 року (в останній редакції – Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки») [275] втрачає чинності Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» від 18 червня 1991 року [295], унаслідок чого закон перестає оперувати терміном «фондова біржа», проте його ще можна зустріти в положеннях підзаконних нормативно-правових актів.

Так, наприклад й досі чинний на сьогодні наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року № 97 встановлює, що фондова біржа – це організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Окрім цього фондовою біржою є акціонерне товариство, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність відповідно до законодавства, статуту і правил фондової біржі [200]. Очевидно, що наведений нормативно-правовий акт є морально застарілим, про що свідчить як посилання в ньому на положення вже не чинних актів законодавства, так і останні внесення змін до його приписів більш десяти років тому. Якщо ж проаналізувати більш сучасні нормативно-правові акти, то в них мова йде про функціонування іноземних фондових бірж. Наприклад, у постанові Правління Національного банку України від 14 квітня 2021 року № 30, яким затверджено Положення «Про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг» зазначено, що кваліфікована фондова біржа – це фондова біржа, яка відповідає хоча б одному з таких критеріїв : створена згідно із законодавством держави – члена

Європейського Союзу; сукупна ринкова капіталізація компаній, акції яких уключені (допущені) до торгів на такій біржі, перевищує еквівалент 100 мільярдів доларів США станом на останній місяць року, що передує року, у якому компанія визнається публічною [202]. З огляду на що п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути викладений в наступній редакції : «3) товарні біржі, що проводять фінансові операції з товарами».

4) професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку [196]. У цьому контексті слід зазначити, що визначення сутності поняття «професійні учасники фондового ринку» містилося в ст. 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», зокрема ними позначалися юридичні особи, утворені в організаційно-правовій формі акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю, які на підставі ліцензії, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України, а також Центральний депозитарій цінних паперів [275]. Проте із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2019 року [182], вищевказаний нормативно-правовий акт отримав кардинально нову редакцію, зокрема став іменуватися як Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». При цьому в його положеннях вже відсутні згадки про професійних учасників фондового ринку, а є визначення поняття учасники фондового ринку – емітенти, у тому числі іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з

ринками капіталу та організованими товарними ринками, об'єднання професійних учасників ринків капіталу. Більш того законодавець вводить новий термін –професійні учасники ринку, сутність яких розкриває як юридичних осіб, що функціонують в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, що провадять на ринках капіталу професійну діяльність, види якої визначені законом [275].

Як слідує з аналізу вищенаведеного припису, учасники фондового ринку до свого складу включають професійних учасників ринків капіталу, сутність яких законодавець розкриває як юридичних осіб, що функціонують в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, що провадять на ринках капіталу професійну діяльність, види якої визначені законом. При цьому Центральний депозитарій цінних паперів має статус професійного учасника ринків капіталу [275]. А тому на нашу думку законодавчі приписи щодо закріплення переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу потребують певних корегувань. Зокрема, п. 4 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» необхідно викласти в такій редакції : «4) професійні учасники ринку капіталів, крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами».

5) оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій [196]. Відповідно до Закону України «Про поштовий зв'язок» від 4 жовтня 2002 року оператор поштового зв'язку – це суб'єкт підприємницької діяльності, який в установленому законодавством порядку надає послуги поштового зв'язку. При цьому під поштовим зв'язком законодавець розуміє приймання, обробку, перевезення та доставку (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів,

банківських операцій [267]. Також слід відмітити, що згідно з п. 6 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року, оператори поштового зв'язку належать до надавачів платіжних послуг [262].

6) філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України [196]. Відповідно до ч. 3 ст. 117 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року діяльність філій, представництв та інших відокремлених підрозділів підприємств, утворених за законодавством інших держав, здійснюється на території України відповідно до законодавства України [41]. При цьому порядок відкриття фінансових компаній та ломбардів - філій іноземних установ на території України, встановлений ст. 32 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року. Відповідно до приписів вищенаведеної норми іноземні фінансові установи або юридичні особи, що відповідно до законодавства країни реєстрації мають право надавати фінансові послуги, мають право відкривати свої філії та здійснювати через них діяльність фінансової компанії або ломбарду на території України [294].

7) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин) [196], до яких законодавець відносить :

- суб'єктів аудиторської діяльності. Відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року суб'єктом аудиторської діяльності є аудиторська фірма або аудитор, що відповідає таким критеріям : провадить аудиторську діяльність як фізична особа – підприємець або провадить незалежну професійну діяльність; набув права на провадження аудиторської діяльності на підставах та в порядку, передбачених цим Законом; зареєстрований у Реєстрі як суб'єкт аудиторської діяльності [170].

- бухгалтерів, суб'єктів господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. Правові засади регулювання, організації, ведення

бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року, відповідно до приписів якого бухгалтерським обліком є процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [174].

- суб'єктів господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування. Як зауважує О. Єфімов, дані суб'єкти первинного фінансового моніторингу дещо випадають з кола інших, оскільки на сьогодні їх діяльність ніяк не врегульована, а тому й сказати, хто зобов'язаний здійснювати фінансовий моніторинг у цьому напрямку, досить складно [59, с. 6]. Свого часу в Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону України «Про податкове консультування» від 26 червня 2009 року № 2745 [263]. Проте постановою Верховної Ради України від 15 листопада 2011 року № 4027-VI [244] указаний законопроект був знятий з розгляду й у чинному національному законодавстві на сьогодні відсутні безпосередні згадки про суб'єктів господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування. При цьому на практиці консультування з питань оподаткування здійснюють суб'єкти аудиторської діяльності, бухгалтера, юристи. А тому вважаємо, що пп. в п. 7 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути виключено. У будь-якому разі це є доречним до прийняття законодавства, що буде визначати правовий статус податкових консультантів.

- адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року адвокатом є фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені законодавством. При цьому під адвокатським бюро законодавець розуміє юридичну особу, створену одним адвокатом, і яка діє на

підставі статуту. У свою чергу адвокатським об'єднанням є юридична особа, створена шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і яка діє на підставі статуту [169].

- нотаріуси. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [253].

- суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги. Сутність юридичної послуги свого часу визначалась в приписах Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року як надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо) [280]. Проте із прийняттям нового Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року [279] вищенаведений нормативно-правовий акт було визнано таким, що втратив чинність і на сьогодні визначення сутності категорії «юридична послуга» в приписах законодавства відсутнє. При цьому, в Положенні «Про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України», затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 10 вересня 2021 року № 3201/5 вказано, що суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги, з урахуванням особливостей діяльності таких суб'єктів, якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо :

- а) купівлі-продажу нерухомості або управління майном при фінансуванні будівництва житла;
- б) купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав;
- в) управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта;
- г) відкриття та/або управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах;
- г) залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб та фондів, забезпечення їх діяльності або управління ними;
- д) створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями;
- е) осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, якщо вони, зокрема, надають консультації клієнту, беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати чи здійснювати операцію щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами [212].

Проте, на нашу думку, з огляду на те, що коло та правовий статус вищенаведених суб'єктів первинного фінансового моніторингу визначено не в належний спосіб (можна сказати взагалі не визначено), пп. д п. 7 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути виключений із корегуванням решти положень даного нормативно-правового акта.

- особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», яка передбачає особливості

діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу операції щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами забезпечується адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, нотаріусами, суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги, якщо вони беруть участь, діючи від імені та/або за дорученням клієнта, у будь-якій фінансовій операції та/або допомагають клієнту планувати їх [196]. Із чого слідує, що вказуючи на даного спеціально визначеного суб'єкта первинного фінансового моніторингу, законодавець фактично дублює приписи наведеного вище нормативно-правового акта.

- суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном. Відповідно до п. п. 2 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єктами господарювання, які надають посередницькі та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном, при наданні посередницьких та/або консультаційних послуг, підготовці та/або вчиненні правочинів щодо купівлі-продажу або надання в оренду нерухомого майна, якщо щомісячна сума орендної плати дорівнює або перевищує суму в 400 тисяч гривень або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів 400 тисяч гривень на момент проведення фінансової операції [196]

- суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку

дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, якщо сума фінансової операції (або пов'язаних фінансових операцій) дорівнює або перевищує вищевказану для попереднього суб'єкта суму під час проведення фінансових операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них та/або під час організації торгівлі такими предметами, у тому числі аукціонної [196].

- суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри. Згідно з приписами Закону України «Про державні лотереї» від 6 вересня 2012 року, лотерея – це масова гра, незалежно від її назви, умовами проведення якої передбачається розіграш призового (виграшного) фонду між її учасниками і перемога в якій має випадковий характер, територія проведення (розповсюдження) якої поширюється за межі однієї будівлі (споруди), незалежно від способу прийняття грошей за участь у такій грі [188]. У свою чергу, відповідно до приписів Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» від 14 липня 2020 року азартна гра – це будь-яка гра, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки, що дає право на отримання виграшу (призу), імовірність отримання і розмір якого повністю або частково залежать від випадковості, а також знань і майстерності гравця [186].

- суб'єкти господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності. Відповідно до Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 року культурні цінності – це об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України [177].

8) постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів. Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року, який набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей

оподаткування операцій з віртуальними активами, віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об’єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об’єкти цивільних прав. При цьому постачальники послуг, пов’язаних з оборотом віртуальних активів, – виключно суб’єкти господарювання – юридичні особи, які провадять в інтересах третіх осіб один або декілька з таких видів діяльності : зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів; обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; надання посередницьких послуг, пов’язаних з віртуальними активами [179].

9) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги. Відповідно до ст. 5 «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» можливість та порядок надання окремих фінансових послуг юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, визначаються законами та нормативно-правовими актами органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, виданими в межах їх компетенції [293].

Отже, як слідує з вищенаведеного, групу суб’єктів первинного фінансового моніторингу утворю значна кількість суб’єктів, які можна поділити в дві підгрупи – загальних та спеціально визначених суб’єктів первинного фінансового моніторингу. При цьому вказуючи на окремих з суб’єктів первинного фінансового моніторингу, законодавець не розкриває їх правовий статус, а наводить лише загальні відомості про них. На жаль такий правовий статус, окремі види діяльності таких суб’єктів не наведено й у приписах чинного національного законодавства, що доволі ускладнює правозастосовчу практику, робить законодавство не прозорим і незрозумілим не те що для пересічних громадян, а навіть фахівців, які спеціалізуються на

галузі фінансового моніторингу. Усе це не сприяє ефективності євроінтеграційних процесів нашої держави, фактично гальмує їх. Ось чому нагальним є питання щодо внесення змін до законодавства, що визначає правовий статус суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які були запропоновані вище.

Наступну групу суб'єктів фінансового моніторингу в Україні утворюють державні органи. Так, відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єктами державного фінансового моніторингу є Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган [196]. Розберемо більш детально їх правовий статус із встановленням їх місця в системі суб'єктів фінансового моніторингу в Україні.

Правові засади діяльності Національного банку України закріплено в Законі України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року. Відповідно до ст. 2 вищенаведеного нормативно-правового акта Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України [250]. Із аналізу наведеного законодавчого припису слідує ряд важливих висновків, що визначають особливе місце Національного банку України в системі суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні. По-перше, на відмінну від всіх інших державних суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні,

правовий статус Національного банку України визначено на рівні закону України, що, вважаємо, вносить додаткові й суттєві гарантії його діяльності. По-друге, окрім зазначеного спеціального акта законодавства, правовий статус Національного банку України як суб'єкта фінансового моніторингу може бути визначено виключно Конституцією України або іншими законами, що унеможлиблює підзаконний рівень його нормативно-правової регламентації.

Також слід вказати й на те, що як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу в Україні Національний банк України реалізує державний нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення по однієї з найбільшої групи суб'єктів здійснення первинного фінансового моніторингу, серед яких згідно з приписами п. 1 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», слід назвати наступні :банків і філій іноземних банків; страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитних спілок, ломбардів, інших фінансових установ, реєстрацію чи ліцензування яких здійснює Національний банк України; операторів поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій; операторів платіжних систем; філій або представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; інших юридичних осіб, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [196].

Більш того на окремі аспекти, що обумовлюють особливе місце Національного банку України в системі суб'єктів здійснення фінансового моніторингу може вказати аналіз сутності та змісту його адміністративно-правового статусу як учасника даних суспільних відносин. Зокрема, під час дослідження теоретичних аспектів забезпечення правового статусу

особистості в Україні, С.Д. Гусарев цілком слушно підкреслює той факт, що правовий статус являє собою співвідношення особистості та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої діяльності, його становище по відношенню до інших суб'єктів, і в залежності від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відбиваються повнота правового становища особистості, його певна уніфікація або обмеження [43, с. 41]. Враховуючи важливість визначення сутності та змісту адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення фінансового моніторингу в Україні, дане питання буде розглянуто нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Наступним державним суб'єктом здійснення фінансового моніторингу в Україні відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [196]. Даним центральним органом виконавчої влади, як свідчить аналіз приписів чинного національного законодавства є Міністерство фінансів України. Так, відповідно до Положення «Про Міністерство фінансів України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375 Міністерство фінансів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує, зокрема державну політику щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [213].

Правовий статус Міністерства юстиції України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу в Україні закріплено в Положенні «Про

Міністерство юстиції України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228. Відповідно до приписів даного нормативно-правового акта Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, в сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, в сфері виконання кримінальних покарань та пробації, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики в сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики в сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції [214].

Відповідно до Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку», затвердженого указом Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011 Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. При цьому як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку : надає методологічну, методичну та іншу допомогу суб'єктам первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або

фінансуванню тероризму; інформує Державну службу фінансового моніторингу України про виявлені порушення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, суб'єктами первинного фінансового моніторингу; вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; тощо [252].

Згідно з приписами Положення «Про Міністерство цифрової трансформації України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856 Міністерство цифрової трансформації України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики : у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування й електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок і цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті [154].

Слід відмітити те, що в наведеному нормативно-правовому акті, що є базовим з позиції визначення правового статусу Міністерства цифрової трансформації України немає жодної згадки про здійснення ним діяльності з фінансового моніторингу. У приписах Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» таких загадок всього дві. По-перше, мова йде про наведення Міністерства цифрової трансформації України в переліку суб'єктів здійснення державного фінансового моніторингу (ч. 3 ст. 6), по-друге, – вказівка на те, що ним здійснюється державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення щодо постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів (п. 5 ч. 1 ст. 18) [196].

Останнім з досліджуваних суб'єктів, як слідує з аналізу ч. 3 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» є спеціально уповноважений орган. Таким органом є Державна служба фінансового моніторингу України, який уповноважений Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки (ПФР, Financial Intelligence Unit, FIU) та є національним центром для отримання та аналізу : повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [277]. Відповідно до Положення «Про Державну службу фінансового моніторингу України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 року № 537 Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [205].

Отже, сучасна система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу представлена її численними структурними елементами та їх системоутворюючими зв'язками. В якості самих структурних елементів даної

системи слід розглядати власне суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, а їх системоутворюючими зв'язками – критерії групової приналежності. Усі суб'єкти здійснення фінансового моніторингу в Україні можна розподілити в дві великі групи. До першої належать суб'єкти первинного фінансового моніторингу, яких можна розподілити на дві підгрупи – загальних суб'єктів первинного фінансового моніторингу та спеціально визначених суб'єктів. Як свідчить аналіз законодавства, що визначає правовий статус окремих з суб'єктів первинного фінансового моніторингу, його об'єктивізація здійсненна в край неефективний спосіб, що потребує відповідних законодавчих корегувань. Другу групу утворюють суб'єкти державного фінансового моніторингу, представниками якої є суб'єкти владних повноважень. Особливе місце серед таких суб'єктів посідає Національний банк України, що обумовлено рядом обставин: визначення його правового статусу в положеннях окремого спеціального закону України; унеможливлення деталізації такого правового статусу на підзаконному нормативно-правовому рівні; здійснення державного регулювання та нагляду за діяльністю значної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

1.3. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

Належне функціонування будь-якої сфери суспільних відносин, ефективність здійснення відповідної діяльності, протікання певних процесів напряду залежить від того, наскільки повно й якісно визначено їх правове підґрунтя. Останнє може бути представлено як правові засади функціонування окремої сфери суспільних відносин. У контексті здійснення фінансового моніторингу Національним банком України визначення сутності, значення й

особливостей правових засад його діяльності є однією з основних умов його характеристики як суб'єкта даної сфери суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що категорія «правові засади» є доволі складною та багатоаспектною, що, в першу чергу, обумовлено наявністю в її змісті категорії «право».

Так, з позиції філософії, сутність категорії «право» розкривають як один із провідних регуляторів людської суспільної життєдіяльності, неодмінної складової соціального способу людської життєдіяльності й особлива сфера професійної діяльності, що виникає на ґрунті забезпечення зазначеної складової життєдіяльності. Право, підкреслює В. Петрушенко, органічно пов'язане із природними та соціальними характеристиками людини : у фізичному плані людина має просторово-часові обмеження, тілесність, що включає людину в численні зв'язки та породжує матеріальні й вітальні потреби, а тому люди взаємно доповнюють і взаємно обмежують одне одного, взаємно створюють спільні блага та взаємно претендують на володіння ними в сприятливому для себе варіанті [153, с. 163]. Автори філософського енциклопедичного словника під правом розуміють систему загальнообов'язкових норм і відносин, яка охороняється засобами державного впливу, включаючи примусові заходи. На думку вчених, право забезпечує юридичну регламентацію суспільних відносин у межах усього суспільства. Реальний зміст і соціальне призначення правових функцій зумовлені формою і характером державного устрою, економічними відносинами та відношеннями власності, які склались у суспільстві. Водночас право є відносно самостійним, впливаючи в свою чергу на державні інституції шляхом встановлення юридичних правил і законів, загальнообов'язкових для всіх державних структур [330, с. 508]. Як свідчить аналіз філософських позицій, правом регулюється як у цілому суспільний устрій, так і поведінка окремого його індивіду або ж колективів.

Про складність і багатоаспектність категорії «право» свідчить і її семантичний аналіз. Зокрема, як зауважують автори великого тлумачного

словника сучасної української мови, слово «право» вживається в наступних значеннях : здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни; законодавство; виборювані народом справедливі соціальний лад і законодавство; система встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю панівного класу або всього народу; інтереси певної особи, суспільної групи тощо, які спираються на закон, релігійні постулати, давні звичаї; обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватися чим-небудь; перевага, привілеї, надані кому-, чому-небудь, користуватися чим-небудь; офіційний дозвіл, допуск до виконання якихось обов'язків; обумовлений постановою держави, установи захист інтересів і можливостей особи щодо участі в чому-небудь, одержання чогось тощо; сукупність міжнародних угод, договорів, що регулюють взаємовідносини держав у певних питаннях [26, с. 1101]. З наведеного слідує, що категорія «право» використовують не тільки в значенні регулятора суспільних відносин і поведінки їх окремих суб'єктів, а вже і як здатність таких суб'єктів діяти певним чином.

У даному випадку мова йде про подвійне сприйняття категорії «право» – як право об'єктивне та суб'єктивне. Так, як зазначають фахівці з теорії держави і права, право об'єктивне представляє собою сукупність норм права, що виражені (ззовні об'єктивовані) у відповідних юридичних джерелах (нормативно- правові акти, судові рішення, правові звичаї тощо) [61, с. 145]. Тобто, підкреслює О.Ю. Хабло, об'єктивне право – це норма, закон [332, с. 39]. На сторінках юридичної енциклопедичної літератури при цьому зазначають , що право – це система соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання та виконання яких забезпечується державою. Сутність права визначається характером суспільно-економічного ладу та політичної структури держави. З правом пов'язана особлива форма суспільних відносин – правосвідомість, рівень якої, у свою чергу, зумовлений рівнем правової культури населення. При цьому на відміну від об'єктивного розуміння права як системи

загальнообов'язкових норм, термін «право» застосовується й в суб'єктивному значенні як права особи, закріплені в конституціях та інших актах національного законодавства та міжнародно-правових актах [341, с. 5; 25, с. 671].

Суб'єктивне право, підкреслює Є.М. Черних, є юридично безперешкодна та захищена можливість дій або станів, що сприймається як приналежність особи, та забезпечується відповідними обов'язками або зв'язаністю дій кореспондуючих осіб, зміст якої полягає в спроможності самостійно визначати та здійснювати свої дії, а також визначати й вимагати дії інших осіб, через що виявляється відношення особи до матеріальних і духовних благ (володіння, користування, розпорядження ними) [338, с. 87–88]. В аспекті визначення правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу категорія «право» використовується в її об'єктивному значенні, тобто за основу береться сукупність нормативно-правових актів, які визначають правила поведінки суб'єктів даної сфери суспільних відносин.

Не можна не відмітити те, що категорія «правові засади» використовується й у більш широкому значенні. Зокрема, на таке положення справ звертає увагу В.Б. Пчелін, який зазначає, що категорія «правові засади» є багатоаспектною, оскільки її можна розуміти в декількох, подекуди зовсім різних значеннях. На думку науковця, в її змісті можна виділити як нормативний склад, тобто правову основу регулювання відповідних суспільних відносин, так і правовий статус їх суб'єктів, а також понятійно-категоріальний апарат, що використовується. Вузьке ж розуміння правових засад передбачає виключно нормативні основи, тобто сукупність нормативно-правових актів, що мають ієрархічні зв'язки відповідно до їхньої юридичної сили, на підставі яких здійснюється правове регулювання відповідних суспільних правовідносин [297, с. 108]. Саме останній з наведених підходів щодо розуміння сутності правових засад діяльності суб'єктів відповідних суспільних відносин є найбільш поширеним і у більшості випадків

використовується вченими-правознавцями незалежно від напрямку їх наукових пошуків. Прикладом такого положення справ можуть слугувати наступні підходи до визначення сутності категорії «правові засади» :

- система нормативних актів, які об'єднують в собі правові норми, що регламентують ті чи інші галузі суспільної діяльності [159, с. 84];
- сукупність правових норм, що закріплюються у національних та міжнародних нормативно-правових актах і регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі владно-розпорядчої діяльності уповноважених органів, підрозділів і посадових осіб [19, с. 116–117];
- система нормативно-правового забезпечення відповідної діяльності, яку складає сукупність законів і підзаконних нормативних актів, що створюють правове поле для її належної організації та функціонування; така структурна система нормативно-правового регулювання відповідної діяльності характеризується ієрархічним поєднанням його елементів, котра є необхідним, закономірним зв'язком цієї системи [120, с. 8];
- нормативно-правові акти, в положеннях котрих представлено ті чи інші закономірності, принципи конкретної правової категорії, діяльності тощо [304, с. 102];
- головні вихідні ідеї, ключові положення чогось, що знайшло свій прояв у юридично оформленому і такому, що має юридичну силу, джерелі [306, с. 87].

У представленому науковому дослідженні категорія «правові засади» також використовується з позиції її вузького розуміння, оскільки, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, така позиція є найбільш розповсюдженою. А тому під правовими засадами діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу пропонуємо розуміти сукупність нормативно-правових приписів, які містяться в актах чинного національного законодавства і з урахуванням їх юридичної сили здійснюють нормативно-правову регламентацію такої діяльності та правовий вплив на суспільні відносини, в межах якої вони виникають і знаходять свій розвиток.

Основою всього чинного національного законодавства, в тому числі того, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, є нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили – Конституція України від 28 червня 1996 року [106]. І хоча даний нормативно-правовий акт містить лише фрагментарні згадки про безпосередню діяльність Національного банку України, він є базовим, оскільки закріплює основи правового статусу всіх суб'єктів владних повноважень; встановлює загальноправові принципи їх діяльності; визначає основоположні права, свободи й обов'язки людини та громадянина; тощо. У ст. 99 вищенаведеного нормативно-правового акта визначено, що основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці. При цьому в ст. 100 Основного Закону України визначено, що Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням. Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом [106]. На основі й на виконання Конституції України мають прийматися всі інші нормативно-правові акти, положення яких визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Особливе місце серед нормативно-правових актів, положення яких визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідають міжнародні договори України. Так, відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [106]. При цьому в ст. 1 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлено, що міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного

найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо) [248]. Міжнародні договори України, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, здається можливим поділити на декілька груп. Першу групу складають міжнародні договори, приписи яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу. В якості прикладу таких міжнародно-правових актів слід назвати : Загальну декларацію з прав людини від 10 грудня 1948 року [368]; Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 11 листопада 1950 року [349]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [362]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [363]; тощо.

До другої групи міжнародних договорів України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід віднести ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема. Серед таких міжнародно-правових актів у першу чергу слід назвати Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року, яка встановила, що кожна держава-учасниця вживає відповідно до принципів свого внутрішнього законодавства необхідних заходів для того, щоб визначити, виявити, заблокувати або заарештувати будь-які кошти, які використовуються або виділяються з метою вчинення визначених в Конвенції злочинів, а також надходження, отримані в результаті таких злочинів, з метою можливої конфіскації [361]. Окрім цього, слід назвати Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року, яка встановила, що з метою видачі правопорушників Договірними Державами, жодний з наступних злочинів не розглядається як політичний злочин або як злочин, пов'язаний з політичним злочином, або як злочин, вчинений з політичних мотивів :

- злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, підписаній в Гаазі 16 грудня 1970 року [365];
- злочин, визначений в Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, підписаній в Монреалі 23 вересня 1971 року [364];
- тяжкий злочин, пов'язаний з посяганням на життя, фізичну недоторканність або свободу осіб, які перебувають під міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів;
- злочин, пов'язаний з викраданням людей, захопленням заручників або тяжким незаконним затриманням;
- злочин з використанням бомб, гранат, ракет, автоматичної вогнепальної зброї або вибухових листів чи посилок, якщо це призводить до загрози особам;
- замах на вчинення будь-якого з вищенаведених злочинів або участь як співучасника особи, що вчиняє або намагається вчинити такий злочин [353].

Окрім цього, особливе місце серед міжнародних договорів України, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідає Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року, в якій зазначено, що кожна Сторона забезпечує свою спроможність здійснювати пошук, відстежувати, визначати, заблоковувати, заарештовувати й конфісковувати майно, законного або незаконного походження, використане або призначене для використання будь-яким чином цілком або частково, для фінансування тероризму, або доходи, одержані в результаті цього злочину, та забезпечити із цією метою співробітництво в якомога більшому обсязі. При цьому кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб забезпечити застосування заходів з блокування, арешту й конфіскації також до :

- майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи;

- майна, одержаного із законних джерел, якщо до нього було цілком або частково прилучено доходи, – не більш ніж в обсязі оцінної вартості таких доходів;

- прибутку або інших вигод, одержаних від доходів, від майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи, одержані злочинним шляхом, або від майна, до якого прилучено доходи, одержані злочинним шляхом, - аж до оцінної вартості таких доходів, у такий самий спосіб і настільки, який і наскільки застосовується до доходів [351].

В якості окремої групи міжнародно-правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід розглядати рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей або FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering). Рекомендації FATF представляють вичерпну та послідовну систему заходів, які повинні бути імплементовані країнами з метою боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Оскільки Країни мають різну структуру правової, адміністративної та операційної системи та різні фінансові системи, тому всі не можуть ужити ідентичних заходів для боротьби з цими загрозами. Таким чином, Рекомендації FATF встановлюють міжнародні стандарти, які країни повинні імплементувати за рахунок заходів, адаптованих до конкретних обставин. Рекомендації FATF встановлюють основні заходи, які країни повинні вжити для :

- встановлення ризиків і розробки політики та координації дій на національному рівні;

- переслідування відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;

- застосування запобіжних заходів для фінансового сектору й інших визначених секторів;

- встановлення повноважень і обов'язків компетентних органів (наприклад, слідчих, правоохоронних та наглядових органів) та інших інституційних заходів;
- підвищення прозорості та доступності інформації щодо бенефіціарної власності юридичних осіб та правових утворень;
- сприяння міжнародному співробітництву [354, с. 11]

На сьогодні можна назвати значну кількість Рекомендацій FATF, розробка яких здійснювалася даною міжнародною організацією протягом декількох десятиріч. Так, Оригінальні Сорок Рекомендацій FATF були розроблені в 1990 році як ініціатива по боротьбі з незаконним використанням фінансових систем особами, які відмивають кошти від продажу наркотиків. У 1996 році Рекомендації були вперше переглянуті для відображення розвитку тенденцій і технік відмивання грошей, та для розширення їх сфери за межі відмивання коштів від продажу наркотиків. У жовтні 2001 року FATF розширила свій мандат для розгляду питань щодо фінансування терористичних актів і терористичних організацій, і зробила важливий крок щодо створення восьми (пізніше розширених до дев'яти) Спеціальних Рекомендацій по запобіганню фінансуванню тероризму. Рекомендації FATF були переглянуті вдруге в 2003 році і разом зі Спеціальними Рекомендаціями були схвалені більш ніж 180 країнами. Ці Рекомендації є загальновизнаними міжнародними стандартами протидії відмиванню коштів та протидії фінансуванню тероризму. Стандарти FATF також були переглянуті з метою посилення вимог для ситуацій, які становлять високий ризик, і щоб країни могли застосовувати більш направлений підхід в сферах, де ризик є високим або де імплементація може бути посилена. Країни повинні спочатку визначити, оцінити і зрозуміти ризики відмивання коштів та фінансування тероризму з якими вони стикаються, а потім прийняти відповідні заходи для зниження ризиків. Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, дозволяє країнам в рамках вимог FATF прийняти більш гнучкий комплекс заходів для того, щоб більш ефективно зосередити свої ресурси і застосовувати попереджувальні

заходи, які відповідають характеру ризиків для зосередження своїх зусиль в найбільш ефективний спосіб [354, с. 11–12].

Отже, особливе місце серед правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідають міжнародні договори України. Такі міжнародно-правові акти визначають правові засади діяльності не тільки національних суб'єктів фінансового моніторингу, в тому числі Національного банку України, а й закладають світові стандарти такої діяльності. З урахуванням значної кількості міжнародно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, нами було розподілено їх у три групи. До першої віднесено міжнародні договори України, положення яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу. В якості другої групи таких міжнародно-правових актів розглянуто ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема. Наприкінці третю групу міжнародних-договорів України, які закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, складають чисельні Рекомендації FATF.

Наступна група нормативно-правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, представлена законами України. Автори сучасної правової енциклопедії зауважують, що закон – це нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної влади законодавчої влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю й інтереси більшості населення, втілює основні права людини й інші загальнолюдські цінності та має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів [319, с. 127]. Так само, як і в розглянутому вище випадку, на сьогодні можна назвати значну кількість законів України, які

закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. В якості одного з основних серед таких законів слід назвати Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року, положення якого визначають як правовий статус Національного банку, в тому числі як суб'єкта здійснення фінансового моніторингу, так і всі інші напрями його діяльності [250].

Не менш важливим у контексті досліджуваного питання є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2020 року, дія якого спрямована на захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Саме в положеннях даного нормативно-правового акта : визначено основні поняття, якими оперують у сфері здійснення фінансового моніторингу; закріплено та розкрито принципи здійснення фінансового моніторингу; наведено систему фінансового моніторингу, в тому числі перелік суб'єктів такої діяльності; визначено фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу; тощо [196].

Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу визначені ще в ряді законів України, серед яких слід назвати : Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року [294]; Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23 вересня 2021 року [194]; Закон України «Про страхування» від 18 листопада 2021 року [283]; Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15 липня 2021 року [282]; Закон України «Про платіжні послуги» від 30 червня 2021 року [262]; Закон України «Про

державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» від 14 липня 2020 року [186]; Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» від 17 грудня 2020 року [190]; Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 року [175]; Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року [251]; Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року [170]; Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року [273]; Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23 лютого 2006 року [275]; Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року [173]; Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року [293]; Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [171]; тощо.

Аналізуючи приписи законів України, на рівні яких закріплено правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, не можна оминати увагою акти кодифікованого законодавства. Під кодифікованим актом законодавства (кодексом, кодифікованим нормативно-правовим актом) слід розуміти єдиний, зведений, юридично та логічно цілісний, внутрішньо узгоджений нормативно-правовий акт, що забезпечує на науковій основі повне, узагальнене та системне регулювання суспільних відносин у відповідній галузі або підгалузі законодавства [319, с. 322]. Серед актів кодифікованого законодавства, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, в першу чергу, слід назвати ті, що визначають міру юридичної відповідальності за вчинення правопорушень у цій.

Зокрема, мова має йти про Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року, яким передбачено (ст. 234-3) компетенцію Національного банку України щодо розгляду справ про

адміністративні правопорушення. При цьому в ст. 255 даного нормативно-правового акта встановлено, що уповноважені особи Національного банку України мають право складати протоколи в справах про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 166-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення :

- порушення вимог щодо здійснення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших визначених законом осіб до політично значущих осіб, членів їх сімей, осіб, пов'язаних з політично значущими особами;
- неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством;
- порушення вимог щодо створення (ведення) та зберігання документів (у тому числі електронних), записів, даних, інформації;
- порушення вимог щодо супроводження переказів інформацією про ініціатора та одержувача переказу;
- порушення вимог щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин (проведення фінансової операції);
- порушення порядку зупинення фінансових (фінансової) операцій (операції), а також порядку замороження або розмороження активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням;
- порушення вимог щодо виявлення та реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу [89].

Також слід вказати на приписи ст. 209-1 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року, якими встановлено кримінальну відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [114]. Своєю чергою, положеннями Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року регламентовано процедури здійснення кримінального провадження, в тому числі проведення негласних слідчих (розшукових) дій як то моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1) [115]. Окрім цього, слід вказати на акти кодифікованого законодавства, положення яких опосередковано визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [156]; Митний кодекс України від 13 березня 2012 року [132]; Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року [20]; Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року [336]; тощо.

Як слідує з аналізу вищенаведених положень, правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу визначені в положеннях багатьох актів чинного національного законодавства, що без сумніву має негативний вплив на правозастосовну практику, в цілому створює складності в сприйнятті правових засад такої діяльності як суб'єктам даних суспільних відносин, так і пересічними громадянами, які до того ж не мають спеціальної юридичної підготовки. При цьому як свідчить аналіз наступної групи нормативно-правових актів, положення яких закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, кількість таких актів зростає ще до декількох десятків.

У даному випадку мова йде про підзаконний рівень нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин. Такий рівень регламентації відповідної сфери суспільних відносин представлений сукупністю підзаконних нормативно-правових актів, сутність яких фахівці з теорії держави і права визначають як таких, що приймаються уповноваженими нормотворчими суб'єктами на основі і на виконання законів і не повинні

суперечити їм. При цьому, наголошують автори підручника «Загальна теорія держави і права», існування підзаконних нормативних актів у правовій системі зумовлено багаторівневою структурою самих суспільних відносин, що потребують як законодавчого врегулювання, так і вторинного, більш детального і конкретизуючого нормативного регулювання з метою оперативного вирішення питань в окремих сферах життєдіяльності суспільства. Підзаконні нормативні акти різняться між собою і утворюють складну ієрархічну систему [61, с. 286]. З огляду на що підзаконні нормативно-правові акти, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, будуть розглянуті нами в залежності від суб'єкта їх прийняття, що, окрім іншого, буде вказувати й на юридичну силу окремого з них.

Так, в якості першого з таких суб'єктів слід розглядати Президента України, який відповідно до ст. 106 Конституції України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази та розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України [106]. При цьому вимоги щодо підготовки та внесення на розгляд глави держави проектів актів Президента України визначено в Положенні «Про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України», затвердженого указом Президента України від 15 листопада 2006 року № 970/2006. Як слідує з аналізу приписів даного нормативно-правового акта, указами Президента України оформлюються рішення видані на основі та на виконання Конституції і законів України, якщо хоча б одне з положень рішення розраховано на постійну або багаторазову дію, тобто мають нормативний характер, тоді як його розпорядженнями оформлюються рішення оперативно-організаційного характеру [265]. З огляду на що останні в контексті досліджуваного питання не становлять інтересу для нас.

Так, задля запобігання, виявлення, викриття і припинення легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом, визначення механізму протидії цьому явищу, захисту інтересів

держави та громадян було прийнято указ Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 10 грудня 2001 року № 1199/2001 [239]. З метою вдосконалення та розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також активізації участі України в розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері Президентом України було прийнято указ «Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» від 22 липня 2003 року № 740/2003 [241].

Окрім цього, серед нормативно-правових актів, виданих Президентом України, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід назвати наступні : указ Президента України від 5 березня 2019 року № 53/2019, яким затверджено Концепцію боротьби з тероризмом в Україні [246]; указ Президента України від 9 липня 2019 року № 506/2019, яким затверджено Порядок проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом [266]; указ Президента України «Про деякі питання координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом» від 25 квітня 2013 року № 236/2013 [192]; указ Президента України «Про деякі заходи щодо захисту майнових інтересів держави» від 13 травня 2014 року № 467/2014 [191]; указ Президента України «Про участь України в Євразійській групі з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму» від 30 вересня 2004 року № 1156/2004 [292]; указ Президента України «Про заходи щодо посилення захисту прав громадян, які є вкладниками банків, та інших клієнтів банків і забезпечення стабільності у банківській системі» від 18 липня 2006 року № 624/2006 [240]; тощо.

Особливе місце серед підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу посідають акти, прийняті Кабінетом Міністрів України. Так, відповідно до ст. 117 Основного Закону

України Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання [106]. При цьому відповідно до приписів ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі постанов Кабінету Міністрів України. У свою чергу, акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються у формі розпоряджень Кабінету Міністрів України [245]. Оскільки розпорядження Кабінету Міністрів України не містять нормативних приписів, їх не можна розглядати в якості правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. При цьому на сьогодні можна назвати десятки нормативно-правових актів, прийнятих Кабінетом Міністрів України, які визначають правові засади здійснення уповноваженими суб'єктами державного фінансового моніторингу, в тому числі Національним банком України. В якості прикладу таких нормативно-правових актів наведемо наступні :

- постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу» від 9 вересня 2020 року № 850, якою затверджено Порядок подання інформації для взяття на облік (зняття з обліку/поновлення на обліку) суб'єктів первинного фінансового моніторингу, реєстрації та подання суб'єктами первинного фінансового моніторингу Державній службі фінансового моніторингу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, іншої інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення [49];

- постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 692, якою затверджено Порядок формування та оприлюднення комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [228];

- постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 690, якою затверджено Порядок збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами [222];

- постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2020 року № 677, якою затверджено Порядок формування переліку держав (юрисдикцій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення [226];

- постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 року № 622, якою затверджено Порядок формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції [227];

- постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 22 липня 2020 року № 627, якою затверджено Положення «Про єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [48];

- постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 968, якою затверджено Порядок надання державними органами, державними

реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта [223].

Останню групу підзаконних нормативно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, складають власне акти Національного банку України. Відповідно до приписів ст. 56 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року Національний банк видає нормативно-правові акти та розпорядчі акти. Національний банк видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, юридичних та для фізичних осіб. При цьому нормативно-правові акти Національного банку видаються у формі постанов Правління Національного банку, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління Національного банку. Вони не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно із законом пом'якшують або скасовують відповідальність [250].

Так, постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 107 затверджено Положення «Про здійснення установами фінансового моніторингу», що прийнято з метою запобігання використанню установ для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [211]. Також слід вказати на постанову Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 107, якою затверджено Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу», яке було прийнято з метою запобігання використанню банківської системи для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [208]. Окрім цього, правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта

державного фінансового моніторингу визначено в наступних підзаконних нормативно-правових актах, прийнятих Національним банком України :

- постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2020 року № 90, якою затверджено Положення «Про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [220];

- постанова Правління Національного банку України «Про особливості здійснення виїзних перевірок у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) під час карантину» від 17 грудня 2021 року № 145 [259];

- постанова Правління Національного банку України від 26 серпня 2022 року № 193, якою затверджено Інструкцію щодо формування файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом та банками (філіями) [199];

- постанова Правління Національного банку України «Про заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в зв'язку із запровадженням додаткових обмежувальних протиепідемічних заходів» від 15 лютого 2021 року № 19 [235];

- постанова Правління Національного банку України «Про особливості регулювання та нагляду за здійсненням діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі в період дії воєнного стану та внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39» № від 29 липня 2022 року № 165 [260];

- постанова Правління Національного банку України від 26 серпня 2022 року № 193, якою затверджено Інструкцію про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування

рахунків, яка регулює порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків та особливості здійснення платіжних операцій за окремими рахунками користувачів, що відкриваються відповідно до законів України [198];

- постанова Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 року № 346, якою затверджено Положення «Про застосування Національним банком України заходів впливу», яке визначає підстави і порядок застосування Національним банком заходів впливу, фінансових/штрафних санкцій до банків, філій іноземних банків та інших осіб, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку [206];

- постанова Правління Національного банку України від 2 вересня 2022 року № 200, якою затверджено Положення «Про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування» [218].

Отже, як свідчить проведений вище аналіз, підзаконна система нормативно-правових актів, положення яких визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу складається з декількох десятків таких актів, що видаються різними суб'єктами державного управління, в тому числі й власне Національним банком України. Можливість здійснення регулювання відповідної сфери суспільних відносин підзаконними нормативно-правовими актами, без сумніву, має ряд переваг. Зокрема, в літературі цілком слушно відмічають те, що рамки закону не дозволяють повною мірою передбачити весь комплекс ситуацій, які підлягають правовій регламентації, внаслідок чого на законодавчому рівні передбачена можливість самостійного регулювання суспільних відносин органами влади, що, наприклад, дозволяє оперативно визначати компетенцію різних державних органів, права й обов'язки їхніх посадових осіб і службовців [300, с. 18–19]. Водночас слід підтримати позицію тих вчених, які наполягають на скороченні меж підзаконного регулювання

суспільних відносин. Наприклад, С.М. Бортник вказує на те, що правове суспільство покликане забезпечити закону статус не тільки основного, первинного, але в перспективі й єдиного регулятора суспільних відносин. Концепція правової держави, зауважує вчений, виходить з того, що пріоритет права з неминучістю повинен виступати як безумовний пріоритет (верховенство) закону в усій системі правових актів. Саме тому підзаконні акти в принципі повинні втратити характер нормативного регулятора, оскільки їх пряме призначення – забезпечувати правозастосовну діяльність. Більш того підзаконні нормативно-правові акти повинні значно звузити свій нормативний зміст, надавши можливість видання актів, що містять правові норми, органам законодавчої влади. У такому разі принципове підвищення ролі представницьких органів – це важливий напрямок розвитку правової держави, усунення елементів авторитаризму в його діяльності [17, с. 133].

З огляду на те, що на сьогодні правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу визначено в значній кількості підзаконних нормативно-правових актів, нам більш імпонує остання з наведених позицій, використання якої в практичній площині має призвести, якщо б не до повної відміни можливості такої регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин, то хоча б значного зменшення кількості таких актів. Таке завдання можливо вирішити шляхом здійснення систематизації підзаконного законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Здійснення такої систематизації слід розцінювати як один з провідних напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Враховуючи провідне значення підвищення ефективності правового регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, вказаний напрям розвитку адміністративного законодавства буде розглянутий нами у межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Отже, як слідує з аналізу наведених позицій, на сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, положення яких закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : Конституція України; чинні міжнародні договори України (які закріплюють загальні засади охорони й захисту основоположних прав, свобод та інтересів особи; визначають засади боротьби з тероризмом і його фінансуванням; Рекомендації FATF); закони України, в тому числі кодифіковане законодавство; підзаконні нормативно-правові акти, прийняті Президентом України та Кабінетом Міністрів України, на основі яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини в сфері здійснення фінансового моніторингу; постанови Правління Національного банку України. З огляду на значну кількість нормативно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, на нашу думку, необхідно провести їх систематизацію, можливі способи якої будуть розглянуті нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

1.4. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

Як було встановлено раніше, у межах суспільних відносин щодо здійснення фінансового моніторингу функціонує значна кількість суб'єктів задля забезпечення стану недопущення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Кожен з таких суб'єктів діє у властивий для нього спосіб, має власний набір функцій і повноважень, спрямованих на досягнення єдиної мети фінансового моніторингу, у зв'язку з чим наділяється відповідним правовим статусом, який і вказує на особливості

його функціонування в системі таких суб'єктів, на його призначення в цілому. Адже як цілком слушно зауважують на сторінках фахової літератури, саме через правовий статус суспільство створює реальні можливості для виконання суб'єктами права своїх соціальних функцій. Його зміст визначає межі діяльності особи щодо інших осіб, колективів, держави, межі її активної та пасивної життєдіяльності та самоствердження [84, с. 209]. Більш того, як підкреслює В.А. Січевлюк, правовий є прикладанням загальної мірки, єдиного лекала до конкретних правових суб'єктів, що забезпечує державі певні зручності в ході здійснення процесу управління суспільством, надає цьому процесу уніфікованого, системного характеру [311, с. 119]. З огляду на що, визначення сутності та змісту адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта фінансового державного моніторингу дозволить як встановити його місце серед інших суб'єктів даних суспільних відносин, так і визначити особливості його діяльності в цьому напрямку.

Визначення сутності категорії «адміністративно-правовий статус» передбачає необхідність проведення аналізу її окремих складових. Так, в якості основної з таких складових слід розглядати категорію «статус», яка своїм корінням сягає ще часів її використання в латинській мові, де нею оперували як «status», що в українській мові буквально означає становище, стан або положення [328, с. 37]. У цьому контексті слід відмітити, що категорія «статус» і на сучасному етапі її використання в більшості випадків визначається через категорію «становище» й навпаки. Зокрема, автори великого тлумачного словника сучасної української мови під словом «статус» розуміють правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо. У свою чергу слово «становище» вчені тлумачать як : ті чи інші обставини, умови, в яких хто-, що-небудь перебуває; умови існування кого-небудь; сукупність обставин, які створюють ту чи іншу ситуацію; сукупність суспільно-політичних відносин, аспекти суспільного

життя; важлива роль, помітне місце кого-небудь у суспільстві; тощо [26, с. 1384, 1387].

При цьому слід зазначити, що в юриспруденції, в більшості випадків, категорії «статус» і «становище» розглядають як тотожні. Зокрема, на таке положення справ звертає увагу І.О. Федотова, вказуючи при цьому, що категорії «правовий статус» та «правове становище» є тотожними за змістом і характеризуються в понятійному апараті юридичної науки як слова-синоніми [328, с. 7]. Із чого слідує, що категорія «статус» по відношенню до суб'єкта відповідних суспільних відносин використовується задля позначення його місця серед інших суб'єктів, виокремлення його з їх однорідних груп, визначення особливостей його діяльності в контексті досягнення спільних цілей. Дещо схожі позиції щодо сприйняття сутності вказаної категорії можна зустріти й на сторінках фахової літератури з юриспруденції. Однак у цьому випадку такий статус буде позначений як правовий.

У попередньому підрозділі представленого наукового дослідження під час визначення сутності категорії «право» нами було з'ясовано, що вона може бути сприйнята як право об'єктивне або ж суб'єктивне. У такому разі слід вказати на те, що в разі застосування категорії «право» по відношенню до категорії «статус», вона буде включати як об'єктивний, так і суб'єктивний аспект. Це обумовлено тим, що правовий статус суб'єкта відповідних суспільних відносин, в тому числі Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, має бути закріплений у нормативно-правових приписах через об'єктивізацію його прав, обов'язків, а також його інших змістовних складових. Про доречність такої думки свідчить й аналіз позицій учених-правознавців, які в своїх дослідженнях розкривають сутність і зміст правового статусу суб'єктів відповідних суспільних відносин. При цьому слід відмітити й той факт, що окремі з науковців при визначенні сутності досліджуваної категорії можуть робити більший акцент на одному з наведених вище аспектів.

Так, В.В. Крикун під правовим статусом «державних суб'єктів ..., як органів публічної адміністрації» пропонує розуміти закріплену на нормативно-правовому рівні сукупність повноважень таких суб'єктів і гарантій їх реалізації, які вказують на їх місце серед інших суб'єктів, особливості їх діяльності та міру відповідальності за відхилення від норм поведінки, які закріплені у межах даних суспільних відносин правовими нормами [112, с. 132]. В цілому В.В. Крикун в основу правового статусу органу публічної влади вкладає відповідні структурні елементи останнього, з акцентом на те, що за порушення встановленого в державі принципу законності настає відповідна юридична відповідальність, як перед державною так й суспільством.

В той же час, В.І. Фелик в межах монографічного дослідження дійшов висновку, що адміністративно-правовий статус становить собою комплексну правову категорію, яка відображає становище певного суб'єкта (органу публічної влади) в системі правовідносин, на законодавчому рівні закріплення цього статусу виражається через визначення мети та завдань діяльності відповідного суб'єкта, його прав та обов'язків та інших елементів адміністративно-правового статусу, на практичному рівні реалізація адміністративно-правового статусу виражається у здійсненні відповідним суб'єктом своїх повноважень або у здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків [329, с. 113]. Не даремно в межах наукової праці нами акцентується увага на законодавчо врегульованому аспекті діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Крім того, В.І. Фелик виокремлює відповідні структурні елементи адміністративно-правового статусу органу публічної влади, що становлять як мета та завдання діяльності, компетенція органу публічної влади, повноваження його службовців, гарантії та принципи діяльності [329, с. 118]. У цілому кожна з наведених позицій є правильною, проте порізно не може повністю розкрити сутність досліджуваної категорії.

Наявність вищенаведених підходів обумовило те, що категорію «правовий статус» стали розглядати в широкому та вузькому розуміннях. Так, у широкому значенні правовий статус у теорії права є категорією, що визначає стан суб'єкта права в правовій системі держави, має загальний комплексний характер і включає всю сукупність різних статусів суб'єктів правовідносин [328, с. 7]. У даному випадку мова йде про окремі різновиди правового статусу особи – статусу загального та спеціального. В.Ф. Погорілко зауважує, що зміст загального правового статусу особи полягає в його здійсненні особою, для чого необхідно, щоб особа була здатною до володіння правами й обов'язками із арсеналу статусу, а також до активних вольових і свідомих дій, спрямованих на набуття суб'єктивних прав і обов'язків у конкретних правовідносинах, на їхнє здійснення, припинення і захист [142, с. 151]. Даний підхід не може бути використаний нами, оскільки в представленому науковому дослідженні не йдеться про різноманітні правові статуси Національного банку України, а мова йде про його конкретний правовий статус – суб'єкта державного фінансового моніторингу. У такому разі правовий статус Національного банку України слід позначати як спеціальний.

На сторінках фахової юридичної літератури відмічають, що спеціальний правовий статус – це сукупність елементів, які відображають особливості положення, місця та ролі окремих категорій осіб і наділення такої групи відповідно до нормативно-правових актів спеціальними, додатковими правами й обов'язками. При цьому спеціальний статус доповнює загальний правовий статус [24, с. 57; 90, с. 120]. Також, підкреслює авторський колектив монографічного дослідження «Органи державної влади України», вступаючи в різноманітні внутрішньосоціальні правові відносини, особа набуває якісно нових характеристик елементів власного правового статусу, пов'язаних із здійсненням тих чи інших спеціальних функцій в суспільстві, регульованих різноманітними юридичними нормами, що зумовлює виникнення у особи спеціального правового статусу [142, с. 151].

Наприклад, загальний правовий статус Національного банку України закріплено в приписах Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року, відповідно до приписів якого він є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України. При цьому Національний банк, його підприємства, установи, відокремлені підрозділи (філії та представництва в Україні, а також представництва Національного банку за кордоном) мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [250]. Статус Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу (спеціальний правовий статус) частково визначено як в приписах вищенаведеного нормативно-правового акта, так і в ряді інших, наприклад, у ст. 18 (повноваження та обов'язки суб'єктів державного фінансового моніторингу) Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року [196].

Тобто із широкого підходу до розуміння сутності правового статусу Національний банк України, як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу, наділений спеціальним правовим статусом. Більш того, враховуючи особливості нормативно-правової регламентації правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, такий статус слід позначати як адміністративно-правовий, тобто такий, що в більшій мірі врегульовано адміністративно-правовими нормами (нормами адміністративного права). Зокрема, як цілком слушно зауважує І.В. Болокан, особливістю норм адміністративного права є широке коло різноманітних суспільних відносин, на врегулювання яких вони зорієнтовані, а також регулювання ними поведінки значного за обсягом,

неоднорідного за складом кола суб'єктів адміністративного права, серед яких і особи приватного права, і суб'єкти публічної адміністрації [15, с. 254].

На обов'язковості врегулювання відповідної сфери суспільних відносин нормами адміністративного права вказують й учені правознавці під час визначення правового статусу їх суб'єктів. Наприклад, досліджуючи проблеми правосуб'єктності осіб у колізійному праві, Р.В. Чорнолуцький вказує на те, що поняття адміністративно-правового статусу включає комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав та обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. У такому разі, наголошує науковець, необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав та обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [339, с. 194]. Схожу позицію висловлює й С.Г. Стеценко в навчальному посібнику «Адміністративне право України», вказуючи на те, що під адміністративно-правовим статусом особи необхідно розуміти сукупність прав, обов'язків і гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права [317, с. 92].

Отже, враховуючи те, що суспільні відносини, в межах яких Національний банк України діє як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу, врегульовані нормами адміністративного права, його статус набуває ознак і властивостей адміністративно-правового статусу.

З огляду на вищенаведені позиції, у контексті досліджуваного питання мову слід вести про вузьке розуміння правового статусу особи. Зокрема, сутність такого статусу на сторінках фахової літератури з юриспруденції визначають як конкретний статус суб'єкта в певних правовідносинах, що є системою елементів, склад яких визначається галуззю права й які закріплено в нормативно-правовому полі [328, с. 7]. Майже всі з окреслених у наведених вище дефініції правового статусу особи складові були встановлені нами по відношенню до адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Разом

із тим поза увагою залишається одна з найважливіших із таких складових – його елементи. Іншими словами, мова йде про зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, поза визначенням особливостей якого не можна встановити і його сутність у цілому.

З точки зору семантики, сутність категорії «зміст» можна розкрити наступним чином : те, про що йдеться, розповідається де-небудь, те, що описується, зображується; сутність, внутрішня особливість чого-небудь : певні властивості, характерні риси, які відрізняють явище, предмет від подібних явищ, предметів, тощо; розумна основа, мета, призначення чого-небудь [26, с. 467]. У філософії заважують, що зміст – це сукупність (або система) в певний спосіб пов'язаних між собою елементів, частин, процесів, властивостей певного явища. При цьому зміст співвідноситься з формою, під якою розуміють спосіб впорядкування змісту, його організації та функціонування [152, с. 70, 180]. Тобто, говорячи про зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення фінансового моніторингу, на увазі слід мати його структурне наповнення – окремі елементи такого статусу та способи їх взаємозв'язку.

Так, у літературі в якості основоположного змістовного елементу правового статусу особи окремі з учених-правознавців називають його правосуб'єктність. Більш того, на сторінках фахової юридичної літератури можна зустріти позиції щодо ототожнення категорій «правовий статус» і «правосуб'єктність». На таке положення справ звертають увагу автори підручника «Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс». Учені підкреслюють, що нерідкими є випадки ототожнення категорій «правосуб'єктність» і «правовий статус», сприйняття їх як синонімів, складових частин одне одного, як загального та часткового. Правосуб'єктність дуже тісно пов'язана з правовим статусом оскільки вона концентрує в собі ті юридично значущі ознаки та характеристики, що перетворюють конкретного реального суб'єкта на носія певного правового статусу. Ми підтримуємо

думку науковців відносно того, що такі позиції не можна вважати правильними, так як вони не базуються на приписах загальної теорії права, оскільки сьогоdnішній стан розвитку правової науки дозволяє впевнено зазначити: правосуб'єктність є здатністю суб'єкта мати й реалізовувати права та виконувати обов'язки (фактично є правом на право), а правовий статус являє собою вже реально існуючі права й обов'язки [6, с. 141-143]. А тому, справедливо зауважує Р.В. Чорнолуцький, правосуб'єктність і правовий статус – це взаємозалежні, але разом із тим самостійні правові явища, кожне з яких має свій зміст і призначення в системі правових явищ [339, с. 27].

З огляду на що, правосуб'єктність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу нами не розглядається в якості змістовної складової його адміністративно-правового статусу. Разом із тим правосуб'єктність має настільки тісні зв'язки з правовим статусом особи, що не може бути проігнорована як правова категорія в контексті розкриття сутності та змісту адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Це пов'язано із тим, що поза наділенням особи правосуб'єктністю, вона не може в подальшому набути й правового статусу суб'єкта відповідних суспільних відносин, тобто реалізовувати у їх межах відповідні його змістовні складові. У такому випадку з'ясування сутності й особливостей правосуб'єктності особи надасть можливість визначити змістовні складові її правового статусу. Не є виключенням у цьому випадку й суспільні відносини, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу здійснення компетентними суб'єктами, в тому числі Національним банком України, державного фінансового моніторингу.

Говорячи про те, що правосуб'єктність особи в загальному вигляді може бути представлена як її здатність мати певні права й здатність їх реалізовувати у межах відповідних суспільних відносин, учені-правознавці фактично вказують на її дві змістовні складові – правоздатність і дієздатність. Авторський колектив підручника «Загальна теорія держави і права» зауважує,

що правоздатність – це абстрактна здатність суб'єкта права мати суб'єктивні права й юридичні обов'язки, що притаманна всім учасникам правовідносин, хоча вони не повинні обов'язково реалізовувати усі надані їм права. При цьому, підкреслюють учені, правоздатність не є просто сумою будь-яких прав, не кількісне їх відображення, а необхідний і постійно діючий стан особистості, елемент її правового статусу, передумова її правоволодіння [61, с. 340–341]. У даному випадку науковці розглядають правоздатність не тільки як передумову набуття правового статусу особи, а й як його структурний елемент. Таку позицію, як ми зазначали вище, хоч і не можна вважати цілком правильною, проте в ній у черговий раз справедливо підкреслено тісні взаємозв'язки правоздатності та правового статусу особи, в тому числі Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Говорячи про характерні риси правоздатності особи, на сторінках фахової юридичної літератури підкреслюють те, що вона має загальний і універсальний характер, хоча окремо взята особа не може бути одночасно носієм усіх прав та обов'язків. А тому, підкреслюють науковці, правоздатність – це категорія, однакова для усіх її учасників, хоча кількість прав і обов'язків в окремих суб'єктів може бути різною [61, с. 340–341]. Разом із тим в юриспруденції правоздатність особи прийнято поділяти на загальну та спеціальну. Та і самі автори підручника «Загальна теорія держави і права», продовжуючи свої роздуми щодо сутності правоздатності особи, вказуючи на її загальний та універсальний характер, суперечать самі собі, оскільки далі по тексту звертають на вказані вище її різновиди.

Зокрема, під загальною правоздатністю вчені розуміють здатність володіти будь-якими з передбачених чинним законодавством правами й обов'язками. У свою чергу, сутність спеціальної правоздатності розкривається як здатності, пов'язаної з певними особливостями суб'єкта, або такої, що потребує спеціальних знань [61, с. 340–341]. Автори навчального посібнику «Теорія держави і права» за загальною редакцією Л.Р. Наливайко наводять більш розширений підхід до визначення сутності та сутності правоздатності

особи. На думку вчених, правоздатність особи, будучи її здатністю мати права й обов'язки, може мати наступні різновиди :

1) загальна правоздатність – це здатність особи мати будь-які права і обов'язки, що передбачені чинним законодавством, що визнається державою за фізичними особами з моменту їх народження і припиняється зі смертю;

2) галузева правоздатність – це здатність особи й організації набувати права в тій чи іншій галузі права;

3) спеціальна правоздатність – це здатність, що пов'язана з певними особливостями суб'єкта, або така, що потребує спеціальних знань і навичок (наприклад, судді, працівники правоохоронних органів тощо) [321, с. 447].

З наведеного слідує, що Національний банк України, в тому числі як суб'єкт державного фінансового моніторингу, може бути наділений або галузевою або спеціальною правоздатністю. Разом із тим, як слідує аналіз фахових джерел, вчені є одностайними в своїх позиціях відносно того, що юридична особа може мати виключно спеціальну правоздатність [61, с. 341; 321, с. 447]. Так, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року Національний банк є юридичною особою, має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і закріплено за ним на праві господарського відання. При цьому Національний банк для забезпечення своєї діяльності та виконання визначених даним нормативно-правовим актом функцій має право створювати підприємства, установи, відокремлені підрозділи (філії та представництва в Україні, а також представництва Національного банку за кордоном) [250]. При цьому слід відмітити, що визначення сутності правоздатності міститься в цивільному законодавстві. Зокрема, відповідно до ст. 91 (цивільна правоздатність юридичної особи) Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Цивільна правоздатність юридичної особи може бути обмежена лише за рішенням суду. Юридична особа може

здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії). Цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення [336].

З огляду на вищенаведені законодавчі приписи, в літературі відмічають те, що спеціальна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її державної реєстрації, а в окремих випадках згідно з чинним законодавством про підприємницьку діяльність – із моменту одержання ними ліцензій на спеціально визначені види діяльності. Правоздатність юридичних осіб припиняється разом з їх ліквідацією і обмежена тими завданнями та правомочностями, які зафіксовані в статутах і положеннях цих юридичних осіб [61, с. 341]. Фактично Національний банк, як це було свого часу зазначено в ст. 1 Статуту Національного банку України (втратив чинність), затвердженого постановою Верховної Ради України від 7 жовтня 1991 року, був створений відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 року [172], діє на основі законодавства України, даного нормативно-правового акта, а також договорів або інших угод України з іншими державами. При цьому вже тоді було вказано на те, що Національний банк є юридичною особою, центральним банком України, її емісійним центром, знаходиться у власності Української держави і підзвітний Верховній Раді України, має право законодавчої ініціативи, може від свого імені набувати права і нести зобов'язання, бути позивачем і відповідачем у суді і арбітражі [281]. Тобто із зазначеного вище моменту створення Національного банку України він був наділений спеціальної правоздатністю, що стало передумовою наділення його адміністративно-правовим статусом суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Наступною змістовною складовою правосуб'єктності Національного банку України, в тому числі як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, є його дієздатність. У літературі відмічають, що дієздатність – це здатність суб'єкта правовідносин своїми діями приймати на себе обов'язки та

використовувати свої права. Іншими словами, це можливість реалізовувати правоздатність. Дієздатність особи поширюється на всі сфери правового регулювання суспільних відносин, її обсяг залежить від декількох аспектів. Зокрема, що стосується дієздатності юридичної особи, то остання набуває прав і обов'язків та здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону [61, с. 341-342]. Як і правоздатність юридичної особи, сутність її дієздатності знайшла своє відображення й об'єктивізацію в приписах цивільного законодавства.

Так, відповідно до ст. 92 (цивільна дієздатність юридичної особи) Цивільного кодексу України юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом. У випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через своїх учасників. Орган або особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень. У відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження. Якщо члени органу юридичної особи та інші особи, які відповідно до закону чи установчих документів виступають від імені юридичної особи, порушують свої обов'язки щодо представництва, вони несуть солідарну відповідальність за збитки, завдані ними юридичній особі [336]. Із чого слідує, що правоздатність є, так би мовити, показником наявності в особи певного обсягу прав та обов'язків, тоді як дієздатність відображає її можливості такі права й обов'язки реалізовувати в установленій законодавством спосіб.

Як слідує з аналізу вищенаведених позицій, правосуб'єктність юридичної особи, а точніше гармонічне поєднання її правоздатності та

дієздатності, обумовлює наділення її правовим статусом у межах відповідних суспільних відносин, а також вказує на особливості його реалізації в їх межах. У даному випадку мова, фактично, йде про такі змістовні складові правового статусу будь якої особи як її права й обов'язки. При цьому слід зазначити, що вище, аналізуючи приклади розуміння вченими-правознавцями сутності правового статусу особи, ми фактично вказували й на зазначені його змістовні елементи. Разом із тим права й обов'язки як змістовний елемент адміністративно-правового статусу по відношенню до його застосування до органу державної влади, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, потребує деяких уточнень. У даному випадку мова йде про те, що по відношенню до правового статусу органів державної влади, їх посадових і службових осіб, сукупність їх прав та обов'язків прийнято позначати єдиною категорією – повноваження.

Разом і з тим повноваження державного органу, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід розглядати не як самостійний змістовний елемент його адміністративно-правового статусу, а як складову одного з основних з них – його компетенцію. Зокрема, фахівці з теорії права підкреслюють, що кожний державний орган для здійснення своїх функцій і вирішення завдань наділяється компетенцією. Компетенція – це окреслений законодавством певний обсяг повноважень, обов'язків та прав державного органу. Компетенція державного органу встановлюється конституцією або відповідним актом законодавства, залежить від характеру функцій та завдань, для виконання яких створено цей орган, а також його місця в системі державного апарату [61, с. 128–129]. При цьому такий змістовний елемент досліджуваного адміністративно-правового статусу хоч і є одним з основних, проте далеко не єдиним. Зокрема, досліджуючи адміністративно-правові засади управління в сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави, Г.О. Пономаренко цілком слушно зауважує, що повноваження є похідними від функцій. Більш того, підкреслює вчена, схематично це можна відобразити

таким чином : завдання → функції → повноваження (права та обов'язки) [161, с. 72]. Ідентичну позицію наводить у своєму дослідженні Н.В. Савенко [305, с. 82]. Більш того, вище, при визначенні сутності правового статусу, вказувалось на такі його змістовні складові як завдання та функції. А у наведеному розумінні сенсу компетенції державного органу прямо вказується, що її характер, а від себе додано й обсяги, напрямку залежать від здійснюваним державним органом, будь-яким суб'єктом владних повноважень, завдань і функцій.

При цьому, на нашу думку, наведена вище схема потребує деяких корегувань. Зокрема, до неї вважаємо за необхідне додати такий змістовний елемент правового статусу будь-якого суб'єкта відповідних суспільних відносин, який обумовлює наявність усіх інших з названих вище. У даному випадку мова йде про мету діяльності суб'єкта, оскільки саме нею обумовлюються його завдання і відповідно функції та компетенція із визначеним обсягом повноважень. Разом із тим, враховуючи особливе значення таких змістовних складових Національного банку України як мета, завдання та функції, а також компетенція в контексті його характеристики як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, аналіз їх сутності й особливостей буде проведений нами в межах окремих підрозділів представленого наукового дослідження.

Говорячи про правосуб'єктність державного органу, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід відмітити, що такий її змістовний компонент як дієздатність вказує й на здатність особи понести відповідальність унаслідок реалізації своїх прав та обов'язків, тобто вчинення певних діянь, поведінки, не дотримуючись установлених норм. У такому разі мову слід вести про деліктоздатність особи, що, як відмічають науковці, є однією з форм прояву дієздатності.

Так, деліктоздатність – це передбачена нормами права здатність особи нести юридичну відповідальність за вчинення протиправних дій. Передумовою деліктоздатності є осудність, тобто здатність фізичної особи під

час здійснення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Осудність фізичної особи не завжди припускає її повну дієздатність [321, с. 447–448]. Більш розширений підхід до розуміння деліктоздатності пропонує авторський колектив підручник «Адміністративне право України», який зауважує, що деліктоздатність будучи здатністю особи нести юридичну відповідальність за шкоду заподіяну її протиправними діями, полягає в здатності суб'єкта самостійно усвідомлювати свій вчинок і його шкідливі результати, відповідати за свої протиправні дії й нести за них юридичну відповідальність. Деліктоздатність є окремою, специфічною, але все ж частиною дієздатності. Вона, підкреслюють науковці, має характерну нормативну конструкцію, яка передбачає можливість притягнення до відповідальності частково дієздатного суб'єкта права. Окрема частина дієздатності, поєднуючись із деліктоздатністю, додає до здатності реалізовувати права та обов'язки (як правового змісту дієздатності) здатність нести юридичну відповідальність. Одночасно з набуттям дієздатності суб'єкт права набуває й іншого елементу правосуб'єктності – здатності вчинювати правопорушення [7, с. 124].

Із чого слідує, що в літературі в якості окремої, хоч і тісно пов'язаної (фактично є її частиною) з деліктоздатністю, змістовної складової правосуб'єктності особи називають її здатність нести юридичну відповідальність. При цьому окремі вчені-правознавці при визначенні сутності правосуб'єктності безпосередньо вказують на даний змістовний компонент. Прикладом такої позиції може служити та, відповідно до якої правосуб'єктність – це передбачена нормами права здатність особи бути носієм прав і обов'язків, здійснювати їх від свого імені та нести юридичну відповідальність за свої дії [321, с. 447]. Також слід відмітити, що, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, у них здебільш мова йде про деліктоздатність фізичної особи, що, звичайно, не може бути застосовано по відношенню до адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. У такому разі мова може йти

про юридичну відповідальність таких фізичних осіб як працівників Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Враховуючи важливість встановлення сутності та особливостей такої юридичної відповідальності як змістовної складової адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, дане питання буде розглянуто нами в межах окремого підрозділу представленого наукового дослідження.

Що стосується деліктоздатності юридичної особи як змістовної складової її правосуб'єктності, то в літературі з цього приводу зауважують, що вона визначається повнотою втілення майнової відокремленості, майновим забезпеченням юридичної можливості відшкодувати завдану іншій особі шкоду. У зв'язку з цим деякими авторами навіть пропонується цю конститутивну ознаку юридичної особи іменувати саме як майнову забезпеченість правосуб'єктності організації [167, с. 100]. При цьому деліктоздатність юридичної особи пропонується розглядати не як складову змісту її дієздатності, а як відносно відокремлений елемент правосуб'єктності організації, її здатність до реалізації забезпечувальної та компенсаційної функцій, в площині фактичного забезпечення реалізації юридичної здатності до відшкодування завданої іншим особам шкоди [82, с. 266]. Доволі розширений та обґрунтований підхід щодо розмежування дієздатності та деліктоздатності юридичної особи пропонує В.Й. Кісель, на думку якого вони не співпадають зважаючи на такі міркування :

- по-перше, обсяг дієздатності юридичної особи залежить від мети і завдань, для реалізації яких вона створена і які закріплені в її статуті. Завдяки дієздатності юридична особа реалізує свої права та виконує обов'язки. Проте, дієздатність необхідно розглядати не як складову частину правового статусу, а як особливу якість правосуб'єктності, яка є необхідною умовою реалізації прав і обов'язків юридичних осіб;

- по-друге, здатність особи відповідати за вчинення деліктів (правопорушень) не охоплюється змістом дієздатності, а становить зміст

самостійної категорії – деліктоздатності, оскільки дієздатність розглядається як визнана законом здатність здійснювати тільки правомірні дії з метою набуття, здійснення, зміни або припинення прав чи обов'язків;

- по-третє, зважаючи на ту обставину, що інтереси учасників суспільних відносин у повній мірі можуть бути задоволені лише у випадку здатності організації самостійно відповідати за своїми зобов'язаннями, деліктоздатність необхідно визнати самостійним елементом правосуб'єктності юридичних осіб [83, с. 88–89].

Підтримуючи таку позицію, відзначимо, що деліктоздатність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу здебільш буде знаходити свій прояв у зобов'язанні відшкодувати завдану його діяннями шкоду. Зокрема, відповідно до ст. 1172 (відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою) Цивільного кодексу України юридична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків. Замовник відшкодовує шкоду, завдану іншій особі підрядником, якщо він діяв за завданням замовника. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу [336]. Тобто знову ж таки мова йде про шкоду, заподіяну фізичною особою (працівником), обов'язок відшкодувати яку в межах юридичної відповідальності покладається на юридичну особу. Це, своєю чергою, знову відсилає нас до необхідності встановлення сутності й особливостей такого змістовного елементу адміністративно-правового статусу Національного банку України як юридична відповідальність його працівників.

Отже, як слідує з аналізу вищенаведеного матеріалу, зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу становить сукупність його структурних елементів, які мають тісні взаємозв'язки й обумовлюють дію один одного. Набуттю Національним банком України адміністративно-

правового статусу суб'єкта державного фінансового моніторингу передусе наділення його визначеним в адміністративно-правових нормах обсягом правосуб'єктності, що складається з гармонічного поєднання таких її структурних елементів як правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Кожен з таких структурних елементів обумовлює зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

В якості таких змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу нами розглянуто мету його діяльності в даній галузі суспільних відносин, його завдання та функції, а також компетенцію й юридичну відповідальність його працівників. З огляду на що, під адміністративно-правовим статусом Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу пропонуємо розуміти визначену в адміністративно-правових нормах сукупність засобів, реалізація яких спрямована на дотримання стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що здійснюється Національним банком України за відповідними напрямками діяльності у межах встановленої правовими нормами компетенції та забезпечується мірою юридичної відповідальності його працівників.

Висновки до розділу 1

Дослідження загальної характеристики діяльності Національного банку України як суб'єкта фінансового моніторингу дозволило отримати наступні висновки.

1. Серед основних етапів запровадження інституту фінансового моніторингу на теренах нашої держави можна виокремити наступні: 1) *1990 – 2001 роки* – усвідомлення необхідності запровадження правових інструментів запобігання та протидії протиправним явищам, як-то приховування неоподаткованих доходів, незаконне переміщення за кордон неоподаткованих капіталів, відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом; 2) *2002 – 2010 рік* – початковий етап запровадження фінансового моніторингу в Україні, пов'язаний із прийняттям відповідного правового акту, яким запроваджувався обов'язковий фінансовий контроль за всіма фінансовими операціями, що визначені законом як значні або сумнівні та здійснювався на території України фізичними й юридичними особами. Особливістю цього періоду є стійке усвідомлення необхідності зазначеного правового інституту та створення відповідного суб'єкта, який наділявся певною правосуб'єктністю для цього, запровадження інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері фінансового моніторингу; 3) *2011 – 2014 роки* - етап становлення (усвідомлення), який характеризується позитивними кроками на шляху запровадження інституту фінансового моніторингу в Україні, відміченими міжнародними організаціями, що стало важливим сигналом для нашої держави й підтвердило ефективність формування та реалізації державної політики в цій сфері; 4) *2015 – 2021 роки* - етап, який характеризується розширенням меж фінансового моніторингу, удосконаленням інструментів запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; 5) *2022 - по теперішній час*, фінансовий моніторинг в Україні набуває певної специфіки й особливостей, що обумовлено збройною агресією росії проти нашої держави.

2. Доведено, що, групу суб'єктів первинного фінансового моніторингу утворює значна кількість суб'єктів, які можна поділити в дві підгрупи – загальних та спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. При цьому вказуючи на окремих з суб'єктів первинного фінансового моніторингу, законодавець не розкриває їх правовий статус, а

наводить лише загальні відомості про них. На жаль, такий правовий статус, окремі види діяльності таких суб'єктів не наведено й у приписах чинного національного законодавства, що доволі ускладнює правозастосовчу практику, робить законодавство не прозорим і незрозумілим не те, що для пересічних громадян, а навіть фахівців, які спеціалізуються на галузі фінансового моніторингу. Усе це не сприяє ефективності євроінтеграційних процесів нашої держави, фактично гальмує їх. Наступну групу суб'єктів фінансового моніторингу в Україні утворюють державні органи.

3. Наголошено, що особливе місце Національного банку України в системі суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні забезпечується, по-перше, на відміну від всіх інших державних суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні, правовий статус Національного банку України визначено на рівні закону України, що, вважаємо, вносить додаткові й суттєві гарантії його діяльності; по-друге, окрім зазначеного спеціального акта законодавства, правовий статус Національного банку України як суб'єкта фінансового моніторингу може бути визначено виключно Конституцією України або іншими законами, що унеможливорює підзаконний рівень його нормативно-правової регламентації; по-третє, наділений відповідною адміністративною правосуб'єктністю у сфері запобігання та протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом; по-четверте, має відносну самостійність та гарантії своєї діяльності, що зменшує вплив на нього з боку інших владних структур в питаннях запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів отриманих злочинним шляхом; по-п'яте, наділений правом застосовувати правові інструменти, необхідні для виконання завдань фінансового моніторингу.

4. Виокремлено, систематизовано та проаналізовано існуючу на сьогодні систему нормативно-правових актів, що визначає адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Особливе місце серед правових актів, які визначають правові засади діяльності Національного банку України як

суб'єкта державного фінансового моніторингу, посідають міжнародні договори України. З урахуванням значної кількості міжнародно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, нами було розподілено їх у три групи. До першої віднесено міжнародні договори України, положення яких закріплюють основоположні права, свободи й інтереси особи, що підлягають захисту в межах здійснення Національним банком України та іншими суб'єктами діяльності із фінансового моніторингу. В якості другої групи таких міжнародно-правових актів розглянуто ті, дія яких направлена на запобігання та протидію тероризму взагалі, його фінансуванню зокрема. Нарешті, третю групу міжнародних-договорів України, які закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, складають чисельні Рекомендації FATF.

5. З'ясовано зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, який становить сукупність його структурних елементів, які мають тісні взаємозв'язки й обумовлюють дію один одного. Набуттю Національним банком України адміністративно-правового статусу суб'єкта державного фінансового моніторингу передуює наділення його визначеним в адміністративно-правових нормах обсягом правосуб'єктності, що складається з гармонійного поєднання таких її структурних елементів як правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Кожен з таких структурних елементів обумовлює зміст адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

РОЗДІЛ 2.

ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Мета, завдання та функції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

В якості провідних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати мету його діяльності, завдання та функції, що реалізуються ним у межах визначених положеннями чинного національного законодавства. Вищенаведені категорії, без сумніву, мають тісні взаємозв'язки, оскільки як обумовлюють дію одна одної, так і є гармонічною основою адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Ось чому поза визначенням їх сутності, змісту й особливостей реалізації не може бути розкрито сенс вказаного адміністративно-правового статусу.

Виконання поставленого наукового завдання передбачає формування чіткого понятійно-категоріального апарату, що має лягти в основу пропозицій і висновків представленого наукового дослідження.

Так, з точки зору семантики, слово «мета» використовується у значенні того, до чого хтось прагне, чого хоче досягти або заздалегідь наміченого завдання; замислу [26, с. 661]. На багатоаспектний і складний характер поняття «мета» вказують на сторінках фахової літератури з філософії. Так, В.І. Шинкарук у філософському енциклопедичному словнику зазначає, що мета являє собою усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення. При цьому розрізняють

суб'єктивну мету й об'єктивну мету. Перша стосується абстрактнозагальної мети (ідеал) і конкретної мети, що її треба реалізувати заради досягнення цього ідеалу. Під об'єктивною метою мається на увазі або «мета буття» (Божественна, провіденційна), або заданий тим чи тим законом (алгоритмом, правилом) стан у розвитку певної системи, що має властивість саморегуляції (формальна мета). Виділяють також загальну й часткову, ближню і віддалену, кінцеву та проміжну мету [330, с. 371]. У цьому контексті цілком справедливою здається позиція Г.В. Задорожньої, з позиції якої мета є досить абстрактним явищем, оскільки вона існує в нашій уяві, у вигляді образу майбутнього. Наявність мети, наголошує вчена, передбачає кінцевий результат, якщо результат досягнуто, він вже не може виступати як мета [65, с. 116].

У монографічній праці «Філософський словник : терміни, персоналії, сентенції» В. Петрушенко зауважує, що мета – це те ж саме, що ціль із наголосом на чомусь позначеному, по-міченому. Однак, підкреслює вчений, говорячи про сутність категорії «ціль» позначають, що нею є мета, тобто образ майбутнього результату діяльності, який формується людською свідомістю та який людина прагне реалізувати своїми свідомими діями [153, с. 125, 237]. Проаналізувавши загальні підходи до розуміння сутності категорії «мета», зокрема ті, що містяться в довідниковій літературі, фаховій літературі з філософії, В.В. Крикун дійшов справедливих висновків відносно того, що нею прийнято позначати, по-перше, те заради чого існує певне явище або ж відбуваються відповідні процеси, по-друге, – бажаний стан даного явища або процесу в майбутньому [113, с. 66]. Звичайно такі підходи були використані вченими-правознавцями задля розкриття сутності досліджуваної категорії через призму правої науки.

Так, здійснюючи загальнотеоретичну характеристику європейських міждержавних правових систем, Л.А. Луць наводить один з найбільш лаконічних, разом із тим доволі влучних підходів до розуміння сутності досліджуваної категорії. На думку науковця, метою може бути представлений

той результат, стан якого має досягнути система в процесі свого функціонування. У такому разі, підкреслює вчений, метою може бути як певний стан системи, так і результат, продукт її функціонування. Тільки відносно своєї мети об'єкт виступає як система. Обрана мета, підкреслює Л.А. Луць, зумовлює, детермінує відповідні функції, а через них – і структуру системи, адже без структури сукупність необхідних елементів є тільки складом системи, а при наявності структури з'являються й зв'язки між елементами [119, с. 43-44]. Окрім цього, на сторінках фахових наукових джерел підкреслюють, що мета – це кінцевий бажаний результат, якого прагнуть досягти суб'єкти при здійсненні певної діяльності. Тож, мета виступає конструктивним елементом будь-якого явища, адже формує вектор його існування та показує загальне призначення [160, с. 57; 296, с. 52].

Розмірковуючи над сутністю категорії «мета», Ю.Ф. Кравченко та В.М. Плішкін зауважують, що нею може бути позначено єдність суб'єктивного й об'єктивного. Однак, підкреслюють учені, важливо, щоб частка суб'єктивного не переважала в меті. Це залежить від рівня знання, врахування й аналізу інформації про елективні умови, якість методик розробки мети, від колегіальності її розробки тощо. Мета розробляється людиною і, природно, містить елемент суб'єктивного. Реалізована мета – це єдність суб'єктивного та об'єктивного. Однак, важливо, щоб частка суб'єктивного не переважала в меті. Це залежить від рівня знання, врахування й аналізу інформації про елективні умови, якість методик розробки мети, від колегіальності її розробки тощо. А тому формування мети управління являє собою визначення бажаного, можливого та необхідного стану системи, це процес відокремлення його від неможливого, небажаного та непотрібного в майбутньому стані системи [155, с. 72].

У цілому погоджуючись з наведеними вище підходами щодо розуміння сутності категорії «мета», зазначимо, що вони за своєю суттю мало відрізняються від тих, що були вказані першими із проаналізованих нами, оскільки в них відсутні вказівки на те, що мета діяльності відповідного

суб'єкта має знайти свою об'єктивізацію в нормативно-правових приписах, що з позиції правової науки є не зовсім правильним підходом. У такому разі доволі слушною здається позиція В. Аброськіна, на думку якого під метою слід розуміти формалізований на рівні нормативно-правового документу опис головних рис бажаного результату діяльності суб'єкту правових відносин або основної функції чи призначення суспільного (державного, громадського) процесу [2, с. 99]. Із позиції юридичної науки сутність категорії «мета» розкриває І.І. Котюк, вказуючи при цьому, що загальні підходи до її характеристики поширюються й на мету окремих видів правової діяльності. Науковець підкреслює, що правові цілі відзначаються тим, що :

- головні з них мають бути визначені в законі;
- оскільки вони включаються до змісту правової норми як вимоги, то їхнє досягнення є обов'язковим;
- у випадках, визначених законом, недосягнення правової мети може зумовити відповідні правові санкції;
- правові цілі є чинником, що формує єдині установки, які сприяють однаковому врегулюванню відповідних правовідносин [108, с. 180].

З урахуванням аналізу наведених позицій під метою Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу суб'єкта державного фінансового моніторингу пропонуємо розуміти сформований у нормативно-правових приписах бажаний результат, що має бути досягнутий у межах даних суспільних відносин щодо забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Звичайно, на практиці досягнення такої мети є неможливим, оскільки дане негативне явище в тій чи іншій мірі буде мати місце завжди. Більш того, в разі повного досягнення та подальшого забезпечення вказаного стану, діяльність Національного банку України в цьому напрямку, як й інших суб'єктів державного фінансового моніторингу, буде зайвою та непотрібною. Саме тому в літературі мету діяльності суб'єкта

відповідних суспільних відносин, як слідує з аналізу наведених вище позицій, розглядають як абстрактне явище, досягнення якої на практиці є неможливим.

Ось чому, аналізуючи зміст правового статусу суб'єкта відповідних суспільних відносин, вказують не тільки на мету, а й на його змістовні складові, реалізація яких спрямована на максимальне наближення до неї або ж зазначають як саме вона має бути досягнута. При цьому в філософії використовують категорію «мета та засоби», говорячи про те, що вони характеризують певні елементи поведінки і діяльності людини. У такому разі засоби – це предмети, способи дії, поведінки, соціальні інститути, за допомогою яких досягається певна мета або ж сукупність елементів діяльності, спрямованої на осмислення, покладання, реалізацію мети. [330, с. 371]. У досліджуваному випадку такими засобами, реалізація яких спрямована на досягнення мети діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, й будуть його завдання, які, як відмічалось раніше, також слід розглядати в якості провідного змістовного елементу його адміністративно-правового статусу як суб'єкта даних суспільних відносин.

Такого висновку можна дійти, здійснивши хоча б семантичний аналіз категорії «завдання». Зокрема, як зауважує авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови, слово «завдання» можна вживати в наступних значеннях : наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа й таке інше; мета до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [26, с. 378]. Із чого слідує, що з позиції семантики такі категорії як «мета» та «завдання» використовуються як синонімічні. На таке положення справ, досліджуючи сутність поняття та види завдань органів прокуратури щодо протидії корупції, звертає увагу К.І. Хромова. Зокрема, вчена підкреслює, що на перший погляд може скластися враження, що поняття «мета» та «завдання» є синонімами. Однак, наголошує науковець, більш детальний аналіз указаних категорій, а також вивчення позицій учених-правознавців щодо їх співвідношення, свідчить про те, що вони хоч і є

взаємопов'язаними, але не тотожні [334, с. 162]. Погоджуючись з такою думкою, здійснимо стислий аналіз позицій учених щодо розуміння сутності категорії «завдання» в контексті її співвідношення з категорією «мета», що, крім іншого, надасть можливість визначити підходи щодо формування авторського бачення її сутності як змістовного елементу адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

Так, на сторінках фахових джерел з юриспруденції відмічають, що мета – це складне явище, яке формують складові елементи під назвою «завдання» [160, с. 57; 296, с. 52]. При цьому, підкреслює С.С. Гнатюк, мета – це те, до чого треба прагнути, що треба здійснити, а завдання – це реалізація мети через певний проміжок часу. Дійсно, наголошує науковець, мета становить не що інше, як ідеально бажаний результат, на досягнення якого спрямована діяльність суб'єкта. Тобто мета – це образ, інформаційна модель бажаного результату. У такому випадку завдання слід сприймати як похідну із закону об'єктивно існуючу форму реалізації законодавчо закріпленої правової компетенції, яка здійснюється відповідними органами публічної адміністрації, шляхом реалізації своїх повноважень, та які спрямовують свою професійну діяльність на досягнення основної мети (маяв прояв через закріплення основних завдань та функцій органу публічної адміністрації), що має свій прояв у досягненні загального чи окремого правового результату [40, с. 75].

Правильною здається й позиція А.А. Манжули, який зауважує, що в разі якщо мета являє собою передбачений у свідомості людини результат, який, як правило, має ідеалізований, навіть, абстрактний вигляд, то завдання являють собою конкретні етапи роботи, які необхідно пройти, виконати, рухаючись до мети. Учений цілком слушно відмічає той факт, що законодавець, визначаючи правовий статус тих чи інших суб'єктів відповідних суспільних відносин, досить часто уникає визначення мети їх діяльності, акцентуючи увагу лише на завданнях. Адже перша, мета, лише вказує на те, до чого прагне суб'єкт, для чого він існує та функціонує, у той час як другі, завдання, дають зрозуміти що

саме здійснює суб'єкт у ході реалізації свого функціонального призначення [126, с. 56].

З наведеного слідує, що такі категорії як «мета» та «завдання» хоч і є різними, однак мають тісні взаємозв'язки. У цьому контексті слушною здається позиція авторів підручнику «Адміністративне право України. Академічний курс», які підкреслюють те, що мету та завдання можна розглядати як уявлення про напрями й очікувані результати управлінської діяльності. Відмінність між цими однопорядковими категоріями полягає в ступені узагальнення результатів, які мають бути досягнуті в процесі управлінської діяльності. Іншими словами, підкреслюють науковці, в меті відтворюються більш триваліші та значущі, ніж у завданнях показники [5, с. 260].

Не даремно в нормативних актах звертається увага, що «завдання» становить собою напрями діяльності, що забезпечують досягнення головної мети функціонування державного органу чи структурного підрозділу [225]. В цьому контексті прослідковується головне спрямування органу публічної влади, той результат, якого останній повинен досягати у повсякденній своїй діяльності, й не виключенням із зазначеного є Національний банк України реалізуючи свої завдання як суб'єкт державного фінансового моніторингу.

Отже, завдання суб'єкта відповідних суспільних відносин мають тісні зв'язки з метою його діяльності, оскільки фактично є обумовлені нею й можуть бути представлені як певні дії або засоби, що здійснюються задля її досягнення. При цьому, з позиції правової науки, такі завдання мають бути постановлені перед компетентними суб'єктом у приписах чинного національного законодавства. З огляду на що, під завданнями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти визначену в приписах чинного національного законодавства сукупність його дій, спрямованих на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Так, говорячи про завдання Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід зазначити, що вони будуть походити від загальних завдань, що ставляться перед усіма суб'єктами даних суспільних відносин, проте їх реалізація буде відбуватися внаслідок здійснення притаманних даним суб'єктом функцій і повноважень. Такі завдання будуть обумовлені метою діяльності суб'єктів здійснення державного фінансового моніторингу й можуть бути названі шляхом комплексного аналізу приписів Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [196]. З огляду на що, на нашу думку, завдання Національного банку України як змістовна складова його адміністративно-правового статусу як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу можуть бути сформульовані наступним чином – захист прав і законних інтересів особи, суспільства та держави, забезпечення національної безпеки шляхом здійснення діяльності, спрямованої на запобігання та протидію :

- легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- фінансуванню тероризму;
- фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Вказані завдання реалізуються за окремими напрямками діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, які в своїй сукупності можуть бути представлені як його функції. При цьому відмітимо, що ані в положеннях Закону України «Про Національний банк України» [250], ані в приписах Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [196] немає згадок як про мету та завдання Національного банку України в цілому, так і про його мету та

завдання як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Так, у ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» хоч і вказано, що завдання Національного банку України можуть бути визначені виключно законами України, проте якогось їх переліку даний нормативно-правовий акт не містить. При цьому в ст. ст. 6, 7 даного нормативно-правового акта наведено функції (основна й інші) Національного банку України [250], які, на нашу думку, слід розглядати як його повноваження, що є структурною складовою його компетенції. Так, наприклад, у п. п. 2, 2-1 ст. 7 вказаного нормативно-правового акта йдеться про те, що до функцій Національного банку України належить монопольне здійснення емісії національної валюти України й організація готівкового грошового обігу, а також здійснення емісії цифрових грошей Національного банку відповідно до закону та визначення порядку емісії та використання цифрових грошей Національного банку [250].

Як свідчить етимологічний аналіз категорії «функція», вона має давні історичні коріння, оскільки нею оперують ще в латинській мові в значенні «functio», що буквально на українську мову може бути перекладено як виконання, завершення [326, с. 75]. Семантичний аналіз категорії «функція» демонструє, що в сучасній українській мові нею прийнято позначати : явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; призначення, роль чого-небудь; величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу); позначення дій над кількістю [26, с. 1552]. З позиції філософії сутність категорії «функція» розкривають у наступних значеннях :

- як будь-яка дія, яка сприяє збереженню і розвитку досягнутого стану, взаємодії з середовищем;
- зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкта у відповідній системі відносин;
- властивість системи і окремих її елементів, що виявляється у дії;

- відношення двох або групи об'єктів, в якому зміна одного супроводить зміну іншого;
- відношення частини до цілого, коли частина служить збереженню і розвитку цілого;
- роль, яку певний соціальний інститут виконує щодо потреб соціальної системи [148, с. 58; 91, с. 199].

В юридичній енциклопедичній літературі під функціями розуміють основні напрями або види діяльності чого-, кого-небудь, які виражають суть і призначення, роль і місце в певній системі чогось, когось [340, с. 313]. Фахівці з теорії права аналізують сутність досліджуваної категорії з позиції діяльності держави. Наприклад, Л.Р. Наливайко вказує на те, що функції держави являють собою основні напрями або види її діяльності, які виражають сутність і призначення держави, її роль і місце в суспільстві. До того ж, під основними напрямками розуміються найбільш загальні та постійні напрями або види діяльності (об'єктивні, постійні, системні) тобто ті, які найбільш змістовно й точно визначають функціональне призначення держави на відміну, наприклад, від завдань, мети. На відміну від функцій держави, вони мають суб'єктивний характер, тобто визначаються під час свідомої діяльності суспільства [321, с. 181; 322, с. 57].

Також слід навести позицію В.Я. Малиновського, на думку якого функції державного управління – це складові змісту управлінської діяльності, що характеризуються певною самостійністю, однорідністю, складністю та стабільністю владно-організуючого впливу суб'єкта управління, спрямованого на забезпечення життєво значущих потреб об'єкта управління. Такі функції, зауважує вчений, мають ряд характерних ознак :

- обумовлені цілями (завданнями) управління;
- мають об'єктивний характер;
- є складовими змісту державно-управлінської діяльності;
- є відносно самостійними та однорідними;

- безпосередньо виражають владно-організуючу сутність виконавчої влади;
- реалізуються в процесі державно-управлінських відносин (взаємодія суб'єкта та об'єкта);
- спрямовані на забезпечення життєво необхідних потреб об'єкта управління [124, с. 202].

Погоджуючись з наведеними позиціями відносно сутності й характерних рис категорії «функція», зазначимо, що всім їм притаманний загальний недолік, пов'язаний із відсутністю в них вказівок на нормативне закріплення функцій діяльності суб'єкта відповідних суспільних відносин. При цьому, говорячи про функції як змістовний елемент адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід зазначити, що вони також мають взаємозв'язки із його завданнями.

Зокрема, справедливою здається позиція О.В. Марцеляка, який зауважує, що завдання – це те, що вимагає вирішення, тоді як функція представляє собою засіб його реалізації, це вид діяльності, спрямований на вирішення завдання [127, с. 72]. На зв'язок функцій із завданнями суб'єкта відповідних суспільних відносин вказує Л. Миськів. На думку вченої, завдання – це те, що вимагає виконання, а функції – те, як ці завдання виконуються, яким способом, у якій формі, що у комплексі об'єднується такою категорією як напрями діяльності. А тому, підкреслює вчена функції є похідними від завдань, однак менш абстрактними порівняно з ними. При цьому кожна окрема функція має бути спрямована на досягнення та реалізацію конкретного завдання [131, с. 171-172]. Крім цього, на сторінках фахової літератури можна зустріти позиції щодо порівняння категорій «функції» та «мета».

Наприклад, О.Г. Остапенко вказує на те, що поняття «мета» та «функції» не слід змішувати, оскільки мета – це предмет прагнення, те, що треба, бажано здійснити, у свою чергу функції – це основні сторони соціального призначення відповідного суб'єкта, що втілюються в конкретні напрями та види його

діяльності щодо здійснення завдань, визначених відповідним законодавством. Також, підкреслює вчена, не можна ототожнювати й поняття «функції» із поняттям «завдання» в зв'язку із тим, що одне й те саме завдання може здійснюватися певним органом в різних формах прояву влади, а одна й та сама функція влади може служити різним завданням [146, с. 134–135].

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, під функціями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти визначену в нормативно-правових приписах сукупність обумовлених його завданнями напрямів діяльності, реалізація яких спрямована на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення шляхом його наділення відповідним обсягом владних повноважень.

Як суб'єкт державного фінансового моніторингу Національний банк України реалізує значну кількість напрямів своєї діяльності, в якості одного з провідного серед яких вважаємо за доречне назвати нормотворчу функцію.

Як визначає Ю.М. Перерва, нормотворчість – це провідний, творчий напрям діяльності держави, що включає в себе комплексну, юридично неформалізовану оцінку правових потреб суспільства та подальше створення правових актів уповноваженими суб'єктами в рамках організаційно оформлених процедур, які охоплюють підготовку, прийняття й оприлюднення цих актів [151, с. 191]. Також, досліджуючи теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України, О.В. Майстренко справедливо підкреслює, що нормотворча діяльність – це один з найважливіших видів суспільної діяльності, її принциповою відмінністю й особливістю є те, що вона має характер механізму реалізації (задає правила та створює відповідні умови) стосовно інших видів діяльності. При цьому, наголошує науковець, кожна держава встановлює в суспільних відносинах певний порядок, який за допомогою законодавства формулює в правових нормах, забезпечує його й

охороняє [121, с. 74]. Тобто в межах реалізації нормотворчої функції, Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу приймає підзаконні нормативно-правові акти, встановлюючи тим самим правила поведінки у межах суспільних відносин щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Так, відповідно до ст. 56 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк видає нормативно-правові акти та розпорядчі акти. Національний банк видає нормативно-правові акти з питань, віднесених до його повноважень, які є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, юридичних та для фізичних осіб [250]. Приклади нормативно-правових актів Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу були розглянуті нами в попередньому підрозділі представленого наукового дослідження.

В якості ще одного провідного напрямку діяльності Національного банку України як суб'єкта фінансового моніторингу слід розглядати регулятивну функцію. У теорії права сутність регулятивної функції визначають як такої, що спрямована на позитивний правовий вплив із метою упорядкування суспільних відносин шляхом встановлення заборон, дозволів тощо [321, с. 96]. При цьому фахівці з теорії права відмічають те, що регулятивна функція права впливає з соціального призначення права – регулювати суспільні відносини. Її реалізація передбачає встановлення позитивних правил поведінки задля належної організації суспільних відносин, координації соціальних взаємозв'язків. Ця функція, підкреслюють науковці, спрямована на закріплення суспільних відносин, забезпечення або гальмування їх розвитку. Закріплення суспільних відносин являє собою регулятивну статичну, а забезпечення розвитку або гальмування – регулятивну динамічну підфункцію [61, 155–156].

Крім цього, вважаємо за доречне навести позицію В.В. Ісаєвої, яка, здійснюючи теоретико-правовий аналіз функцій права, зауважує, що регулятивна функція спрямована на закріплення суспільних відносин або забезпечення їх розвитку. Суспільні відносини, таким чином, вводяться правом у певні рамки. Функція правового регулювання може бути спрямована на впорядкування та розвиток суспільних відносин, на визначення конкретних напрямів поведінки людей, реалізацію ними своїх прав та обов'язків. Регулятивна функція права здійснюється на основі правових велінь і дозволів. Регулювання при цьому може бути загальним, коли регулюється поведінка широкого кола невизначених суб'єктів або індивідуальним – коли регулюється поведінка конкретної особи чи вузького кола осіб, тобто через акти застосування права [75, с. 45].

Слід зазначити, що вищенаведений напрям діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу розглядається законодавцем у поєднанні з ще однією його функцією – здійснення нагляду. Зокрема, в п. 1 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» наведено перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу по відношенню до яких національним банком України здійснюється державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [250].

Також може бути названо ряд функцій Національного банку України, реалізація яких спрямована як на функціонування його окремих структурних підрозділів, наприклад Департаменту фінансового моніторингу, так і функціонування в цілому системи фінансового моніторингу. Серед таких функцій слід назвати наступні : функція інформаційно-аналітичного забезпечення; функція матеріально-технічного забезпечення; функція фінансового забезпечення; функція кадрового забезпечення; тощо.

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, в якості провідних змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати мету його діяльності в межах таких суспільних відносин, завдання, спрямовані на досягнення такої мети, а також функції, тобто напрями реалізації указаних завдань. Такі змістовні елементи мають тісні взаємозв'язки й виступають основою адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

Метою Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу суб'єкта державного фінансового моніторингу є сформований у нормативно-правових приписах бажаний результат, що має бути досягнутий у межах даних суспільних відносин щодо забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Своєю чергою, завданнями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу є визначена в приписах чинного національного законодавства сукупність його дій, спрямованих на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Наприкінці, під функціями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти визначену в нормативно-правових приписах сукупність обумовлених його завданнями напрямів діяльності, реалізація яких спрямована на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення шляхом його наділення відповідним обсягом владних повноважень.

Серед функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу виділено наступні : нормотворча; регулятивна; наглядова; функції забезпечення діяльності Національного банку України й інших суб'єктів фінансового моніторингу (функція інформаційно-аналітичного забезпечення; функція матеріально-технічного забезпечення; функція фінансового забезпечення; функція кадрового забезпечення; тощо).

2.2. Компетенція Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу та організація його діяльності

Як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу, Національний банк України чинним національним законодавством наділений рядом завдань і функцій, які, як було встановлено раніше, є одними з провідних змістовних елементів його адміністративно-правового статусу. Такі завдання й функції вказують на мету його створення та діяльності у межах функціонування такої сфери суспільних відносин, а також на напрями його діяльності саме як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Разом із тим в якості ще одного змістовного елементу адміністративно-правового статусу відповідного органу державної влади, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід виокремлювати його компетенцію.

Варто відмітити, що вчені неодностайні в своїх позиціях щодо розуміння сутності компетенції державного органу та її співвідношення з іншими елементами його адміністративно-правового статусу. Наприклад, на таке положення справ звертає увагу О. В. Пономарьов, вказуючи при цьому, що проблема співвідношення функцій управління та компетенції державного органу є доволі складною. Це, підкреслює науковець, пов'язано з тим, що одні автори включають функції в сферу компетенції, а інші – ні. На думку самого

вченого, якщо управлінські функції органу вказують на що спрямована його діяльність, то компетенція виражає якими правовими засобами забезпечується виконання функцій. А тому функції органу окреслюють, зумовлюють компетенцію і є її об'єктивною основою [162, с. 114].

При цьому окремі з науковців взагалі вказують на те, що компетенцію слід розглядати в якості базової характеристики й основної змістовної складової адміністративно-правового статусу будь-якого суб'єкта владних повноважень [79, с. 21]. З огляду на що, в контексті дослідження сутності й особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу необхідним є вирішення завдання із з'ясування сенсу та змісту такої його змістовної складової як компетенція.

Автори великого енциклопедичного юридичного словника вказують на те, що слово «компетенція» має значні історичні коріння, зокрема, як свідчить його етимологічний аналіз, починає вживатися ще в латинській мові в значенні «competentia», що в буквальному сенсі на сучасну українську мову може бути перекладено як відповідність, узгодженість, від «competere» – взаємно прагнути, відповідати, підходити [25, с. 373]. Своєю чергою, як свідчить семантичний аналіз слова «компетенція», в сучасній українській мові воно вживається в наступних значеннях :

- добра обізнаність із чим-небудь;
- коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи [26, с. 560].

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду застосування терміну «компетенція», побачимо, що його використовують у декількох значеннях. Так, як свідчить аналіз довідникової літератури, зокрема сучасного словника іншомовних слів, слово компетенція використовують задля позначення :

- кола повноважень певної установи або посадової особи; або
- сфери питань, в яких така особа достатньо обізнана [110, с. 151].

У Рекомендаціях 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року сутність компетенції визначено як доведену можливість застосовувати знання та уміння, а також здібності (методологічні, соціальні, особисті) під час навчання та практики, а також для фахового й особистісного розвитку [366].

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених підходів, у більшості випадків сутність категорії «компетенція» розкривається через наділення особи повноваженнями. Окремі науковці взагалі використовують категорії «компетенція» та «повноваження» як рівнозначні. Дещо схожі позиції можна зустріти й на сторінках фахової літератури з юриспруденції.

Так, наприклад, на думку А.М. Подоляки компетенцією визнається сукупність юридично встановлених повноважень (прав і обов'язків) конкретного органу публічної влади, що вказує на його місце в системі органів влади [158, с. 41]. Аналогічну позицію щодо розуміння сутності категорії «компетенція» наводить Н.О. Зезека [68, с. 37] та М.К. Золотарьова, яка до цього ж додає, що права органу виконавчої влади (можливості виконання покладених на нього функцій) збігаються з обов'язками (необхідністю стосовно держави) та формують єдину правову категорію «повноваження» [70, с. 33]. Також зазначається, що головне в компетенції складають владні права – права на активні дії, які є юридично значимими. Тобто державний орган спроможний своїми односторонніми діями (актами) породжувати, змінювати або припиняти конкретні правовідносини [158, с. 41].

Дещо схожої позиції дотримується Н.О. Армаш, вказуючи при цьому, що під компетенцією слід розуміти елемент правового статусу суб'єкта відповідних суспільних відносин, який встановлює сукупність юридично закріплених прав та обов'язків органу виконавчої влади або його керівника, реалізація яких забезпечує виконання їх основних функцій [10, с. 78]. На думку В.О. Величко, компетенція – це сукупність повноважень (прав й обов'язків), які надаються державному органу безпосередньо для реалізації покладених

на нього функцій. Учений підкреслює, що в разі якщо орган здійснює тільки владні функції, то його компетенція – сукупність тільки владних прав, а також обов’язків [27, с. 64]. Досліджуючи сутність поняття компетенції державного органу, А.О. Ткаченко дійшов висновків, що під нею можна розуміти сукупність закріплених юридичних прав та обов’язків (повноважень) органів влади (органів державної влади й органів місцевого самоврядування), їхніх посадових осіб щодо вимоги певної поведінки від фізичних та юридичних осіб і предметів відання, закріплених Конституцією України, законами України та підзаконними нормативними актами (компетенційними законодавчими актами) [323, с. 197].

Як зауважує А.В. Богданець, одним із основних компонентів адміністративно-правового статусу органів публічного управління є їх компетенція. При цьому науковець сутність компетенції розкриває як певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності [14, с. 104]. Авторський колектив підручнику «Адміністративне право» під компетенцією розуміє владні повноваження органу, той чи інший обсяг державної діяльності, покладений на певний орган, або коло передбачених правовим актом питань, які може вирішувати цей орган, сукупність функцій і повноважень органу з усіх встановлених для нього предметів відання [4, с. 76]. Автори навчального посібнику «Державне управління» вважають, що компетенцією є владні повноваження органу, той чи інший обсяг державної діяльності, покладений на певний орган, або коло передбачених правовим актом питань, яке може вирішувати цей орган [45, с. 329].

Як свідчить аналіз наведених позицій, у них категорія «компетенція» фактично ототожнюється із категорією «повноваження». Такі ж позиції переважають і на сторінках юридичної енциклопедичної літератури. Так, наприклад, авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії вказує на те, що компетенція – це сукупність встановлених в офіційно-юридичній або

неюридичній формі прав та обов'язків будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу чи посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організовувати та контролювати їх виконання, вживати в необхідних випадках заходи відповідальності, тощо. При цьому, підкреслюють вчені, компетенція державних органів (органів місцевого самоврядування) та їх посадових осіб встановлюється правовими актами, і, отже, її реалізація забезпечується засобами державного примусу. У свою чергу, компетенція недержавних органів та їх посад, осіб не має юридично-владного характеру і відповідного державно примусового забезпечення. Обсяг компетенції конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від місця, яке посідає той чи інший орган або посадова особа в ієрархічній структурі відповідних органів : чим вищий рівень органу та його посадової особи, тим більший обсяг їх компетенції. Своїм змістом і спрямованістю компетенція державних органів та їх посад, осіб розрізняється залежно від гілки державної влади, до якої належить відповідний орган або посадова особа [342, с. 196].

З наведеного слідує, що компетенція обумовлюється повноваженнями суб'єкта відповідних суспільних відносин, а її обсяг залежить від приналежності такого суб'єкта до відповідної гілки державної влади. Дещо схожа позиція наводиться в навчальному посібнику «Державне управління» В.Я. Малиновським. На думку вченого, обсяг і характер компетенції (повноважень), а також відповідний їй ступінь відповідальності залежать від місця, яке займає орган у системі державного управління, від масштабів і території розповсюдження його управлінського впливу. У процесі встановлення компетенції відбувається розподіл повноважень і відповідальності між різними рівнями управління, а також структурними підрозділами та посадовими особами на кожному з цих рівнів. У результаті визначаються рівні, на яких розглядаються й ухвалюються відповідні управлінські рішення [125, с. 318].

Разом із тим така позиція не може бути використана в досліджуваному випадку по відношенню до адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу взагалі, а також до такої його змістовної складової як компетенція зокрема. Це, в першу чергу, пов'язано із особливим правовим статусом Національного банку України, зокрема його неналежності до жодної з гілок влади.

Так, досліджуючи сутність й особливості конституційно-правового статусу Національного банку України, В.А. Воронцов цілком слушно відмічає, що багатоаспектність і складність адміністративно-правового статусу Національного банку України передусім стосується його місця в системі поділу державної влади. Більш того, правове становище Національного банку України визначається не тільки й не стільки правовими нормами, скільки економіко-політичними традиціями та потребами, які знаходять своє зовнішнє вираження в правових формах [34, с. 34]. Більш того, з аналізу наведеного визначення слідує, що його автор фактично ототожнює компетенцію суб'єкта відповідних суспільних відносин із його повноваженнями, що також не можна вважати правильною позицією.

Дійсно, повноваження суб'єкта відповідних суспільних відносин, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід розглядати як основоположний структурний елемент його компетенції, однак не єдиний. При цьому, в літературі традиційно під повноваженнями розуміють сукупність прав та обов'язків особи, яка є представником влади. Зокрема, як відмічають на сторінках фахових джерел з юриспруденції, повноваження є, насамперед, ознакою державних органів та їх посадових осіб [30, с. 50], оскільки в останньому випадку вони делегуються посаді, а не особі, яка займає її в даний час [124, с. 266].

Так, на сторінках юридичної енциклопедичної літератури сутність повноважень розкривають як сукупність прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за

ними в установленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [343, с. 590]. Дещо схожу позицію щодо розуміння сутності повноважень наводить С.М. Попова, вказуючи при цьому, що вони являють собою обсяг обов'язків, які доручаються державою для виконання певному органу або посадовій особі, а також законодавчо визначені права використовувати певні важелі та ресурси, адекватні до цих зобов'язань [163, с. 93–94].

Більш розширений підхід щодо визначення сутності повноважень пропонують автори навчального посібнику «Загальне адміністративно право», які відмічають, що з позиції теорії права під повноваженнями слід розуміти поняття узагальнююче, яке означає нерозривне поєднання прав та обов'язків [129, с. 185]. При цьому, юридичні повноваження або ж правообов'язки державного органу (його посадової, службових осіб) – це вид і захід владного впливу на учасника правових відносин з метою реалізації припису правової норми, досягнення певного соціально-корисного результату, який спрямований на задоволення домагань уповноваженого суб'єкта або на винну в учиненні правопорушення особу. Юридичні повноваження не можуть бути представлені як одне лише право або один лише обов'язок. При формулюванні повноважень законодавець в одних випадках може віддати пріоритет правам, в інших – обов'язкам. Саме тому юридичні повноваження постають як певні правообов'язки [312, с. 364].

Також, підкреслює авторський колектив підручнику «Адміністративне право України. Повний курс», жодне з повноважень державного органу, його посадової або службової особи не можна абсолютно віднести ні до прав, ні до обов'язків, що зумовлює появу та використання такого терміну як «правообов'язки». Підхід щодо їх розмежування є хибним і таким, що розмиває чіткість розуміння посадовою особою публічної адміністрації своїх адміністративних обов'язків і прав суб'єкта публічної адміністрації. Адже, на відміну від громадян, суб'єкт публічного права наділений обов'язком здійснювати свої права для забезпечення і захисту публічних інтересів. За

наявності відповідних юридичних фактів суб'єкт публічної влади не може не реалізувати свої повноваження. З огляду на що вчені під адміністративними повноваженнями розуміють взаємопов'язані адміністративні обов'язки та права суб'єкта публічного адміністрування, надані йому законним чином і необхідні для досягнення поставлених перед ним завдань [7, с. 85].

Окрім цього, на сторінках фахової літератури з юриспруденції зазначають, що у межах повноважень суб'єкта відповідних суспільних відносин виникає характерний функціональний зв'язок, у межах якого сукупність прав, встановлених законом, зокрема для спеціалізованих суб'єктів владного публічного управління, надається їм для того, щоб забезпечити реалізацію ними функцій, позначених модусом обов'язковості. У доктрині кожної із галузей публічного права, а також у положеннях чинного національного законодавства, яке регламентує такі галузі «обов'язкові до застосування права» (якщо можна так сказати) позначаються терміном «повноваження». Показово, що для більш точного розкриття природи повноважень наукою адміністративного права було запропоновано термін «правообов'язки» [311, с. 234; 42, с. 98; 116, с. 17].

Досліджуючи особливості функціонування конституційно-правового механізму здійснення зовнішніх зносин України, О.Г. Макаренко цілком слушно підкреслює те, що державно-владні повноваження – це складне явище, в якому можна виділити такі основні елементи :

- прийняття рішень, обов'язкових для виконання всіма громадянами, посадовими особами й організаціями, на яких поширюється компетенція даного органу державної влади;
- організація виконання прийнятих рішень у сфері зовнішніх зносин, що забезпечується матеріальною базою (наприклад, кошти державного бюджету на їх здійснення);
- охорона прийнятих рішень від порушень шляхом застосування різних методів і заходів : переконання, впливу, примусу [123, с. 38].

З урахуванням наведених позицій під повноваженнями Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розуміти закріплену в нормах адміністративного права органічно поєднану сукупність його прав та обов'язків, які він реалізує в межах покладених на нього завдань і функцій щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Повноваження Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу є складовим елементом його компетенції, яка входить до змісту його адміністративно-правового статусу, яким він наділяється в межах даних суспільних відносин. При цьому повноваження є не єдиним структурним елементом компетенції Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

Зокрема, на сторінках фахової літератури вказують на те, що поняття «компетенції» є ширшим, ніж повноваження. Воно, підкреслює Р.В. Дмитрик, характеризується такими ключовими словами як «ряд повноважень», «сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності», «колективне знання», «здібності координувати» [50, с. 204]. На думку Ю.В. Гаруста та В.І. Мельника, поняття «повноваження» не є тотожним дефініції «компетенція», оскільки вони є її складовою і, відповідно, за повнотою елементів являють собою вужчу категорію. При цьому, підкреслюють науковці, повноваження відіграють важливу роль у реалізації компетенції [38, с. 47]. Погоджуючись з наведеними позиціями відносно того, що повноваження є структурним елементом компетенції, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, зазначимо, що поряд з ними для визначення сутності компетенції суб'єкта відповідних суспільних відносин використовують таку категорію як предмет відання.

Такого висновку можна дійти завдяки аналізу окремих позицій учених-правознавців щодо визначення сутності категорії «компетенція». Так, на думку авторів популярної юридичної енциклопедії, під компетенцією слід розуміти сукупність предметів відання, функцій, повноважень, прав і обов'язків органу державної влади, органу місцевого самоврядування або їх посадової особи чи службової особи, що визначаються законодавством [165, с. 210]. На нашу думку, така позиція потребує деяких уточнень. По-перше, функції не входять до складу компетенції, оскільки, як зазначалось раніше, обумовлюють її. Про-друге, відмічалось, що й сукупність прав та обов'язків державного органу або його посадової особи позначають як його повноваження. З огляду на що не зовсім правильною здається й позиція В.П. Марчука, який під компетенцією розуміє сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або службової особи, що визначаються Конституцією України [315, с. 40]. При цьому не можна розглядати завдання державного органу як складову його компетенції. Завдання та функції державного органу, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, поряд з його компетенцією, є змістовними складовими його адміністративно-правового статусу.

Доречно навести позицію О.Ф. Скакун, яка звертає увагу, що у правовій державі кожний державний орган і його посадові особи мають компетенцію, яка визначається в нормативно-правових актах, і зобов'язані діяти в її межах [312, с. 364]. В дійсності на сторінках наукової праці нами розглянуто важливий аспект діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу через призму правової регламентації діяльності останнього. Оскільки від нормативно-правового визначення та закріплення діяльності відповідного органу публічної влади залежить законність його діяльності та відповідний рівень наділення його компетенцією у відповідній сфері суспільних відносин.

Крім того, О.Ф. Скакун доводить, що компетенція державних органів має спеціальний характер і не є рівною для всіх органів держави, а порядок встановлення і обсяг компетенції залежать від того, до якої ланки державного апарату належить орган публічної влади. Слушною є позиція вченої, що розглядаючи правовий статус органів публічної влади, доводить, що специфіка виконання повноважень державними органами полягає в тому, що вони діють у підсистемі публічного права (конституційне, адміністративне право), для якого характерним є імперативний метод — юридичної субординації і підпорядкованості. З одного боку, це питання компетенції державних органів і посадових осіб, які мають правомочності на видання в односторонньому порядку індивідуального розпорядження з визначенням прав і обов'язків підпорядкованих і підзвітних осіб; а з іншого боку — питання пасивної правосуб'єктності підпорядкованих і підзвітних осіб, їх обов'язків і відповідальності [312, с. 365]. В цьому контексті маємо можливість вказати, що Національний банк України реалізуючи свою компетенцію, має право застосовувати до законодавчо визначених установ відповідних заходів впливу в частині порушення законодавства, що стосується питань саме фінансового моніторингу [207].

У цьому контексті слушною здається позиція С.Г. Серьогіна, наведена вченим у підручнику «Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні». Зокрема, на думку науковця, відмінність термінів «компетенція» і «повноваження» вказує на їх співвідношення: визначення компетенції тільки як предметів відання є недостатнім, оскільки неможливо встановити компетенцію органу, не окресливши конкретні можливості його поведінки в публічних відносинах, його права й обов'язки, які іменуються повноваженнями» [310, с. 46].

Також, як зауважує С.С. Василів, включення предметів відання до складу компетенції значно спрощує упорядкування взаємовідносин державних органів між собою, а також державних органів з органами місцевого самоврядування спрощує розмежування компетенції. Деталізація

компетенції забезпечує чітко окреслені межі, щоб уникнути плутанини в діяльності державних і суспільних структур, адже компетенція поряд із визначенням специфічної ролі кожного органу покликана водночас забезпечувати погодження їхніх дій. Учений цілком слушно наголошує на тому, що встановлюючи компетенцію кожного з державних органів, держава відповідно розподіляє владні повноваження між ними. Законодавець розмежовує повноваження органів державної влади із вказівкою на сфери їхньої діяльності та об'єкти впливу. Як вбачається з нормативно-правових актів, які визначають повноваження державних органів, законодавець, визначаючи компетенції органу, окреслює повноваження зі вказівкою на конкретні сфери діяльності [23, с. 195]. Тобто в межах компетенції відповідного державного органу, в тому числі Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, відбувається органічне поєднання його повноважень із предметом його відання.

При цьому зазначимо, що категорія «предмет відання» використовується й у законодавстві по відношенню до діяльності органів державної влади. Прикладом такого використання може служити постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29 серпня 2019 року [261]. Даним нормативно-правовим актом предмети відання відповідних комітетів Верховної Ради України визначено як певні сфери їх діяльності, в межах яких вони й реалізують свої владні повноваження. Дещо схожі підходи до визначення сутності категорії «предмет відання» спостерігаються й на сторінках фахових джерел з юриспруденції.

Зокрема, як зауважує О.С. Передерій, під предметом відання як елементом компетенції суб'єкта відповідних суспільних відносин слід розуміти юридично визначену (окреслену) сферу діяльності того чи іншого органу або посадової особи, без якої, власне, немає об'єктивного (матеріального) підґрунтя для існування та реалізації відповідних повноважень [150, с. 77]. Доволі цікавий підхід до визначення сутності

категорії «предмет відання» був запропонований В.Р. Барським. Як зазначає вчений, суб'єкти владних повноважень виявляють себе в певній системі суспільних відносин. Створення відповідного органу вже припускає ті сфери життєдіяльності, в яких йому слід діяти. Природно, ці сфери повинні бути юридично визначеними. От чому, підкреслює вчений, логічно, що компетенція починається з установа п певних сфер життєдіяльності, в яких діє суб'єкт відповідних суспільних відносин, тобто «кола його діяльності» чи, інакше кажучи, тих сфер, на які спрямована його діяльність. Це коло діяльності суб'єкта владних повноважень у його юридично значимому відображенні і є предмет відання. Разом із тим варто мати на увазі, що предмет відання – це не окремі питання і не сукупність якихось питань, а певні сфери суспільної діяльності [11, с. 44].

На думку І.П. Сторожук, предмет відання як структурний елемент поняття «компетенція» є способом юридичного визначення тих сфер місцевого життя, на які поширюються владні дії певного органу. Причому, наголошує вчена, важливо зважати на те, що предмети відання – це не сукупність питань, а узагальнене, юридично значуще визначення сфер суспільних відносин, у яких слід діяти органу. Суспільні відносини є об'єктом впливу лише в остаточному підсумку [318, с. 138]. Як зауважує М.В. Воскобійник, предмет відання – це визначені в законодавстві у відповідній формі суспільні відносини, що являють собою предмет правового регулювання [35, с. 98]. Також зазначається, що предмет відання і як самостійне юридичне поняття, і як елемент більш широкого юридичного поняття – компетенція органу державної влади – є способом юридичного визначення тих суспільних відносин, що виокремлюються як предмет владних дій суб'єкта владних повноважень. Законодавче визначення предмета відання як галузі діяльності суб'єкта владних повноважень породжує тим самим його юридичну визначеність [11, с. 44]. Як зазначає В.О. Величко, предмет відання як перший елемент компетенції суб'єкта відповідних суспільних відносин, – це завжди визначені у законодавстві в тій чи іншій формі суспільні відносини,

що представляють собою предмет правового регулювання в його різноманітних формах [27, с.69].

З аналізу вищенаведених позицій слідує, що вчені-правознавці в цілому одностайні в своїх підходах до сприйняття сутності категорії «предмет відання», а також її включення до складу компетенції суб'єкта відповідних суспільних відносин. З огляду на що під предметом відання Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розуміти визначену законодавством сферу суспільних відносин, у межах яких він реалізує свої повноваження, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Як суб'єкт здійснення державного фінансового моніторингу, Національний банк України наділений значним обсягом повноважень, що реалізуються в межах відповідних суспільних відносин і таким чином вказують на прояви його компетенції у відповідному напрямку. Прикладом таких повноважень можуть бути ті, що пов'язані з реалізацією заходів впливу до осіб за порушення законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Зокрема, відповідно до Положення «Про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу», затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 106, Національний банк України за порушення (невиконання/неналежне виконання) вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [196] та/або нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють діяльність (здійснення сукупних або окремих заходів) у сфері запобігання та протидії

легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що були встановлені за результатами перевірок (виїзна перевірка, безвиїзний нагляд з питань фінансового моніторингу)/здійснення контролю за виконанням Рішень/письмових вимог Національного банку, в установленому порядку застосовує до установ протягом шести місяців із дня виявлення Національним банком, але не пізніше ніж через три роки з дня вчинення порушення, такі заходи впливу :

- 1) письмове застереження;
- 2) анулювання ліцензії та/або інших документів, що надають право на здійснення діяльності, з провадженням якої в особи виникає статус суб'єкта первинного фінансового моніторингу, у встановленому законодавством порядку;
- 3) покладення на установу обов'язку відсторонення від роботи посадової особи установи;
- 4) штраф;
- 5) укладення письмової угоди з установою, за якою установа зобов'язується сплатити визначене грошове зобов'язання та вжити заходів для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, забезпечити підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками тощо [207].

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених положень, одним з провідних змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу є його компетенція. Даний структурний елемент вказаного адміністративно-правового статусу має тісні взаємозв'язки з рядом його інших змістовних елементів – метою діяльності, його завданнями та функціями. При цьому особливий зв'язок прослідковується саме з функціями Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу,

оскільки вони є напрямками діяльності, в межах яких реалізується його компетенція.

Будучи змістовною складовою адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, його компетенція сама включає в себе декілька структурних елементів. По-перше, мова йде про повноваження Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, що можуть бути представлені як сукупність його прав та обов'язків, які він реалізує в межах покладених на нього завдань і функцій щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. По-друге, компетенція Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу містить у своєму складі предмет його відання, під яким пропонуємо розуміти визначену законодавством сферу суспільних відносин, у межах яких він реалізує свої повноваження, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

З огляду на що під компетенцією Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розуміти закріплену в приписах чинного національного законодавства сукупність його повноважень і предмету відання, що з урахуванням функціонального призначення Національного банку України щодо здійснення державного фінансового моніторингу, вказує на сферу суспільних відносин, в яких він уповноважений здійснювати діяльність щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

2.3. Юридична відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

Реалізація адміністративно-правового статусу Національним банком України як суб'єктом здійснення державного фінансового моніторингу відбувається в межах значної кількості суспільних відносин, що має своїм наслідком здійснення з його боку владного впливу на них, регулювання поведінки їх учасників. Забезпеченню належного виконання покладених на Національний банк України повноважень, ефективної реалізації його завдань і функцій має сприяти ще один змістовний елемент його адміністративно-правового статусу, що знаходить свій прояв у діяльності окремих з його працівників. У даному випадку мова йде про такий змістовний елемент як юридична відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

У цьому контексті слід погодитись з позицією відносно того, що, крім іншого, юридична відповідальність є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин, сутність якого полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку індивідів за допомогою юридичних засобів [8, с. 44]. Саме тому під час визначення сутності й особливостей адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу не можна оминати увагою питання, пов'язані із встановленням сутності, особливостей і значення юридичної відповідальності його працівників.

Так, як відмічають на сторінках фахової юридичної літератури, розвиток суспільства невід'ємно пов'язаний із системою засобів впливу на суб'єктів відповідних суспільних відносин з метою забезпечення стабільності його розвитку та справедливості у взаємовідносинах між окремими індивідами. При цьому, підкреслює І.Б. Аземша, поява та функціонування будь-якої держави та права безпосередньо пов'язані з трансформацією соціальних

засобів примусу, у тому числі й різновидів соціальної відповідальності, що виявляється в появі юридичної відповідальності, яка є особливою формою державно-владного примусового впливу на розвиток суспільства. Більш того, одним із ключових засобів реалізації державно-владного управління та правового регулювання є різновиди юридичної відповідальності. Ученою відмічається той факт, що проблематика юридичної відповідальності традиційно є однією з ключових у правовій науці, що не втрачає своєї актуальності і на сьогодні [8, с. 44]. Говорячи про значення юридичної відповідальності, учені-правознавці також підкреслюють, що воно полягає, не стільки у покаранні особи, як у запобіганні вчинення нею незаконних дій [73, с. 122].

Із чого слідує, що застосування до працівника Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу заходів, пов'язаних із юридичною відповідальністю має на меті не тільки його покарання за відхилення від правил поведінки, встановлених у межах правовідносин, пов'язаних із здійсненням діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також й недопущення таких відхилень і порушень у майбутньому. Разом із тим слід відмітити, що в такому разі мова йде про лише один з різновидів юридичної відповідальності – негативної або ж, ще як її позначають на сторінках фахової літератури з юриспруденції, ретроспективної юридичної відповідальності.

У контексті наведеного відмітимо те, що, як свідчить аналіз позицій учених-правознавців, вони, досліджуючи сутність й особливості застосування заходів юридичної відповідальності до суб'єктів відповідних суспільних відносин, в більшості випадків розглядають її сенс саме з вказаного негативного або ж ретроспективного аспекту. Так, вказуючи на роль і значення юридичної відповідальності, представники правової науки пов'язують її з наступними аспектами :

- по-перше, застосуванням до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою. Юридична відповідальність є правовідношенням між державою в особі її органів та правопорушником, до якого застосовуються юридичні санкції з негативними для нього наслідками;

– по-друге, одним з найважливіших засобів захисту інтересів особистості, суспільства та держави, що настає в результаті порушення приписів правових норм і виявляється в формі застосування до правопорушника заходів державного примусу;

– по-третє, специфічною властивістю суспільного відношення, яке виявляється в діяльності людини та реалізується в усвідомленні або в можливості усвідомлення людиною соціально значимих наслідків скоєння того чи іншого вчинку [8, с. 44].

Крім цього, наведемо позицію Н.М. Хуторян, яка наголошує на тому, що юридична відповідальність є однією із форм засобів примусу. Але, підкреслює вчена, юридична відповідальність – це не форма засобів примусу, а лише одна із форм примусу, який існує у вигляді юридичної відповідальності та захисту, а вже юридична відповідальність і захист мають свої засоби – засоби юридичної відповідальності та засоби захисту. Юридична відповідальність на стадії реалізації може бути здійснена як через примус, так і добровільно. З огляду на що однозначно не можна дати визначення, що юридична відповідальність – це форма засобів державного примусу [335, с. 142].

Слушною в цьому контексті здається й позиція К.В. Басіна, який, досліджуючи правову природу та форми реалізації юридичної відповідальності, підкреслює той факт, відповідно до якого ідея про те, що юридична відповідальність – це правова реакція держави на правопорушення (на протиправне винне діяння), міра державного примусу є найбільш поширеною, загальновизнаною. Згідно з цією позицією, відповідальність відображається в осуді правопорушення, в установленні для правопорушника певних негативних наслідків особистого або майнового характеру. Ці

уявлення, що формуються з часів буржуазних революцій, закріплені в чинному законодавстві різних країн, у тому числі й нашої держави [12, с. 13].

На думку М. Дерев'янка, юридична відповідальність – це стягнення, покарання, що накладається компетентними державними органами на особу, винну в порушенні закону, яка не виконала покладений на неї правовий обов'язок, а тому її поведінку від імені держави піддано публічному осуду, на саму ж особу покладено додатковий обов'язок штрафного характеру, що проявляється в обмеженнях, позбавленнях певних пільг тощо [44, с. 103]. Також доволі широкий підхід щодо визначення сутності та значення юридичної відповідальності суб'єкта відповідних суспільних відносин пропонують на сторінках юридичної енциклопедичної літератури, де вказують, що її сенс полягає в застосуванні до правопорушників (фізичних та юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою. Зазначена вище відповідальність є правовідношенням між державою в особі її органів (суду, спеціальних інспекцій тощо) та правопорушником, до якого застосовують юридичні санкції з негативними для нього наслідками (позбавлення волі, штраф, відшкодування шкоди тощо). Крім цього, юридична відповідальність є важливим засобом забезпечення законності та правопорядку в країні, належної реалізації Конституції України та іншого законодавства. Вона стимулює правомірну поведінку суб'єктів суспільних відносин, сприяє формуванню в населення поваги до закону та права, а, отже, є істотним фактором побудови правової держави в Україні [344, с. 430-431].

Також слід відмітити й той факт, що, говорячи про феномен юридичної відповідальності в її активному аспекті, вчені-правознавці вказують на те, що вона є різновидом соціальної відповідальності [60, с. 19]. При цьому, наголошує Л.О. Макаренко, таке положення справ ніким не піддається сумніву [122, с. 149]. При цьому, розглядаючи юридичну відповідальність як різновид соціальної, науковці також ставлять акцент на її ретроспективному характері. Наприклад, досліджуючи особливості аксіології юридичної

відповідальності, О.М. Болсунова вказує на те, що юридична відповідальність є різновидом відповідальності соціальної, застосовується уповноваженими суб'єктами за скоєне правопорушення в юридично закріпленому процедурно-процесуальному порядку. Причому, підкреслює вчена, сутність юридичної відповідальності має подвійну природу, оскільки, з одного боку, збігається із характеристикою загальної соціальної відповідальності, а з іншого – відображає особливості її юридико-процесуального характеру [16, с. 62].

Науковці сутність соціальної відповідальності розкривають як соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у випадку їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами [147, с.10]. При цьому, крім юридичної відповідальності, в межах соціальної відповідальності розглядають :

- моральну відповідальність – вкорінений у загальнолюдських цінностях і забезпечуваний громадською думкою моральний обов'язок особи, визнаний у випадку її неправомірної поведінки як такий, що позбавлений певних цінностей, які належали іншій особі [313, с. 126];

- політичну відповідальність – один із видів публічної відповідальності, що настає за умови, коли суб'єкти державно-політичних відносин не можуть або не хочуть втілювати в життя програми, підтримані суспільством [80, с. 341].

При цьому, зауважує В.М. Дубінчак, оскільки юридична відповідальність є різновидом соціальної відповідальності й відрізняється від інших видів соціальної відповідальності (політичної, моральної тощо) тим, що вона ґрунтується на нормативних вимогах, які забезпечуються в необхідних випадках державним примусом, то їй також притаманна єдність позитивних і ретроспективних аспектів [55, с. 165–166]. Найбільш широкий підхід щодо розмежування юридичної відповідальності з іншими різновидами соціальної відповідальності наводиться в підручнику «Загальна теорія та права»

підготовленого М. С. Кельманом та О. Г. Мурашиним, які вказують на наступні її аспекти:

- юридична відповідальність – це стосунки між державою й особою, яка порушила правову поведінку;
- ці стосунки заздалегідь передбачені нормами права, регламентуються ними, тому є правовими відносинами;
- юридична відповідальність настає внаслідок порушення формально визначених юридичних правил чи заснованих на них індивідуальних приписів. При застосуванні інституту юридичної відповідальності повинна бути точно зафіксована порушена правова норма, а міра покарання визначається в рамках встановленої для конкретного випадку санкції;
- юридична відповідальність матеріалізується в специфічному державному впливі (покарання) та реалізовується, як правило, за допомогою застосування заходів державного примусу;
- процес попереднього розслідування та вирішення справ про правопорушення, порядок здійснення призначеної міри покарання також регламентується спеціальними (процесуальними) юридичними нормами [81, с. 450].

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, юридичну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розглядати як різновид відповідальності соціальної. При цьому більшість учених-правознавців сутність юридичної відповідальності розглядають з огляду на її ретроспективний характер. У такому разі юридичну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу слід розглядати як міру негативного впливу, що пов'язана із застосуванням до таких працівників обмежень особистого, майнового, матеріального тощо характеру за відхилення ними від закріплених нормативно-правовими приписами правил поведінки, тобто вчинення правопорушення в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Так, питання, пов'язані з юридичною відповідальністю за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення регламентовано Розділом VIII «Відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, відновлення прав і законних інтересів власників» Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року. Зокрема, відповідно до ст. 32 вищенаведеного нормативно-правового акта особи, винні в порушенні вимог законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в тому числі у незабезпеченні належної організації та/або проведення первинного фінансового моніторингу, а також у причетності до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення або у сприянні іншим особам у вчиненні таких дій, або які фінансували тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення, несуть відповідальність згідно із законом [196].

У наведеному випадку мова йде, зокрема, про такий різновид юридичної відповідальності як відповідальність адміністративна. Наголошуючи на стратегічному значенні адміністративної відповідальності, О.О. Панова цілком слушно вказує на те, що її важко переоцінити, оскільки від рівня та результатів забезпечення останньої безпосередньо залежить існування держави як політичного утворення, враховуючи те, що остання не може існувати без населення та правопорядку на своїй території, який забезпечується в тому числі за допомогою механізму адміністративної

відповідальності у відповідній сфері суспільного життя [149, с. 365]. При цьому сутність адміністративної відповідальності визначають як примусового застосування законодавчо закріплених адміністративних санкцій до суб'єктів адміністративно-правових відносин у разі невиконання (неналежного виконання) ними своїх юридичних обов'язків (повноважень) або за зловживання юридичними правами (повноваженнями) [111, с. 47].

Так, говорячи про адміністративну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід зазначити, що основним нормативно-правовим актом, положення якого регламентують дану сферу суспільних відносин є Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (далі – КпАП України) [89]. Як свідчить аналіз приписів даного нормативно-правового акта, правопорушення, за вчинення яких особа має бути піддана адміністративній відповідальності, умовно можна поділити на дві групи. Так, по-перше, мова йде про адміністративні правопорушення в сфері здійснення фінансового моніторингу. В якості прикладу такого правопорушення слід назвати ст. 166-9 КпАП України, яка встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог щодо :

- здійснення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших визначених законом осіб до політично значущих осіб, членів їх сімей, осіб, пов'язаних з політично значущими особами;

- неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством;

- порушення вимог щодо створення (ведення) та зберігання документів (у тому числі електронних), записів, даних, інформації;

- порушення вимог щодо супроводження переказів інформацією про ініціатора та одержувача переказу;
- порушення вимог щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин (проведення фінансової операції);
- порушення порядку зупинення фінансових (фінансової) операцій (операції), а також порядку замороження або розмороження активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням;
- порушення вимог щодо виявлення та реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу [89].

Разом із тим, як свідчить аналіз санкцій, встановлених законодавцем за вчинення вищенаведеного правопорушення, суб'єкт його вчинення є спеціальним. Зокрема, вчинення зазначеного вище адміністративного правопорушення тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб суб'єктів первинного фінансового моніторингу, ліквідаторів або уповноважену особу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від трьохсот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [89]. Іншими словами, в даному випадку мова не може йти про адміністративну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Саме тому, розглядаючи адміністративну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, до уваги слід брати другу групу адміністративних правопорушень, за вчинення яких вони можуть бути до неї притягнуті. Зокрема, досліджуючи особливості адміністративної відповідальності в сфері фінансового моніторингу, Я.В. Гайворонська цілком слушно зауважує, що проступки в даній сфері можуть мати загальний характер і вчинятись у будь-якій сфері [36, с. 120]. До такої відповідальності працівники Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, наприклад, можуть бути притягнуті з огляду на приписи ст. 172-8 КпАП України за

незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою в своїх інтересах інформації, яка стала їй відома в зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, що тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [89]. При цьому, як зазначено в ст. 32 (відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії) Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», не підлягає оприлюдненню інформація про :

- 1) персональні дані відсторонених від посад посадових осіб;
- 2) застосовані заходи впливу, якщо таке оприлюднення може мати негативний вплив, завдати шкоди та/або загрожувати стабільності фінансової системи чи може мати вплив на досудове розслідування та/або судове провадження (крім узагальненої за такими суб'єктами первинного фінансового моніторингу інформації без зазначення їх назв) [196].

Наступним різновидом ретроспективної юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу є відповідальність кримінальна. Як зауважує Р.І. Брящей, кримінальна відповідальність — це засудження злочинця за вчинене кримінальне правопорушення, що іманентно породжує стан його судимості та пов'язаних з нею обмежень, що має зв'язок із призначенням йому передбачених кримінальним законом інших обмежень його прав і свобод чи без їх призначення, індивідуалізоване судом і здійснюване ним або спеціально уповноваженими органами держави [18, с. 81–82]. На думку авторського колективу міжнародної поліцейської енциклопедії, кримінальна відповідальність — це один із видів юридичної відповідальності, що встановлює держава в законі про кримінальну відповідальність, а також накладає суд на осіб, які визнані на підставі його вироку винними у вчиненні злочину та мають нести зобов'язання особистого, майнового й організаційного

характеру [133, с. 314]. При цьому слід відмітити, що даний різновид юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу є найсуворішим.

Правовою основою притягнення працівників Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу виступає Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [114]. Положення даного нормативно-правового акта, на відміну від розглянутого вище КпАП України, передбачають кримінальну відповідальність безпосередньо працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу саме в межах даних суспільних відносин. Так, наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 209-1 Кримінального кодексу України розголошення в будь-якому вигляді таємниці фінансового моніторингу або факту обміну інформацією про фінансову операцію та її учасників між суб'єктами первинного фінансового моніторингу, суб'єктами державного фінансового моніторингу, іншими державними органами, а також факту надання (одержання) запиту, рішення чи доручення центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, або надання (одержання) відповіді на такий запит, рішення чи доручення особою, якій ця інформація стала відома в зв'язку з її професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [114].

Наступний вид юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу є, як зауважують на сторінках фахової юридичної літератури, найбільш м'якішим.

У даному випадку мова йде про дисциплінарну відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Зокрема, як зауважує А.О. Полянський, дисциплінарна відповідальність – це найм'якший вид юридичної відповідальності, який застосовується по відношенню до працівників (посадових осіб), які вчинили правопорушення при здійсненні своєї трудової діяльності. Міра та межі дисциплінарної відповідальності визначаються спеціальними нормативно-правовим актами, які регулюють службово-трудова діяльність суб'єктів відповідних суспільних відносин [159, с. 171]. При цьому, зауважує О.С. Заржицький, значення дисциплінарної відповідальності обумовлено тим, що вона спрямована на забезпечення організованості та дисципліни в трудовій сфері або сфері виробництва, тобто в тій сфері, яка становить епіцентр відповідних суспільних відносин. Притягнення до дисциплінарної відповідальності дає можливість швидше, ніж при інших засобах впливу, реагувати на протиправну поведінку, оперативно зосередити увагу конкретних учасників виробництва, господарської, управлінської діяльності на усунення недоліків [66, с. 162].

На значенні дисциплінарної відповідальності в межах відповідних суспільних відносин наголошує й У.В. Антонюк, вказуючи при цьому, що воно знаходить свій прояв у тому, що найбільш часто саме такі різновиди відповідальності є більш ефективним в порівнянні з іншими, що пояснюється відносно простою процедурою виявлення дисциплінарних проступків і подальшого накладення на винних осіб дисциплінарних стягнень [9, с. 168]. Із чого слідує, що дисциплінарна відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу настає за порушення службової та трудової дисципліни в сфері здійснення запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Правовою основою притягнення працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу до дисциплінарної відповідальності виступає Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року. Відповідно до ст. 147 даного нормативно-правового акта за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення : догана; звільнення. Законодавством, статутами та положеннями про дисципліну можуть бути передбачені для окремих категорій працівників й інші дисциплінарні стягнення [87]. При цьому слід відмітити, що згідно з ч. 1 ст. 64 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року, умови звільнення, система дисциплінарних стягнень визначаються Правлінням Національного банку з урахуванням законодавства про працю [250]. Разом із тим, на сьогодні, принаймні у вільному доступі, відсутні будь-які нормативно-правові акти Правління Національного банку України, що встановлювали б систему дисциплінарних стягнень працівників даного органу державної влади, в тому числі за правопорушення в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Отже, як слідує з аналізу вищенаведених позицій, за порушення законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення працівники Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу можуть бути притягнені до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності. При цьому вказані види юридичної відповідальності становлять її ретроспективний аспект, поряд з яким необхідно виділяти й перспективний.

Зокрема, як зауважує А.С. Загороднюк, своєрідна біполярність значення юридичної відповідальності стала суперечним питанням в юридичній науці. При цьому науковець підкреслює той факт, що багато учених-правознавців

пов'язують юридичну відповідальність лише з протиправною поведінкою або правопорушенням, що тягне за собою негативні наслідки (покарання, санкції, державний примус тощо). Однак, це юридичне явище має й іншу сторону [62, с. 208]. У даному випадку мова йде про так звану позитивну юридичну відповідальність, що може бути застосована й по відношенню до працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Так, як цілком слушно вказує В.М. Дубінчак, особливість сучасного наукового розуміння феномену юридичної відповідальності, яка спостерігається в юридичній літературі, змістом якої є розуміння юридичної відповідальності не лише у ретроспективному плані, але і в позитивному аспекті. Це, наголошує науковець, пов'язано з тим, що дослідження природи юридичної відповідальності здійснюється в такому випадку виходячи з її соціально-філософського розуміння [55, с. 165–166]. Також, зазначає О.В. Зелена, праву притаманні не тільки заборонні тенденції. Адже розвиток і становлення правової держави вказують на першочергове значення позитивної відповідальності, яка визначає соціально корисну активність людей. У цих умовах важливим є запобігання правопорушенням, щоб не виникало потреби карати за них. Тому позитивна відповідальність є необхідною для того, щоб стимулювати активну життєву позицію через надання широкого кола прав [69, с. 51].

При цьому, як зауважує Н.В. Іванчук, позитивна юридична відповідальність – це добровільна форма реалізації юридичної відповідальності, що являє собою юридичний обов'язок суб'єкта діяти у відповідності із вимогами правових норм. Вона виступає як регулятор суспільних відносин, по-перше, передбачає правомірну поведінку; по-друге, органічно пов'язана з почуттям обов'язку перед суспільством; по-третє, попереджує вчинення правопорушень шляхом формування навичок і звичок правомірної поведінки. Науковець підкреслює, що тільки позитивна юридична відповідальність наповнює концепцію взаємної відповідальності особи та

держави гуманним, демократичним змістом, пов'язує людину з її свободою [104, с. 73]. Також зазначимо, що на сторінках фахової літератури з юриспруденції відмічають, що до ознак позитивної юридичної відповідальності слід віднести наступні :

- встановлюється державою в заохочувальних правових нормах;
- виступає засобом державного переконання та правового стимулювання;
- застосовується спеціально уповноваженими суб'єктами (державними органами, керівниками організації тощо);
- пов'язана з наданням особі додаткових прав, можливостей та інших соціальних благ;
- виражається в певних позитивних наслідках майнового, організаційного й особистого характеру;
- виступає формою реалізації заохочувальної санкції норми права в конкретному випадку й до конкретної особи, але не ототожнюється з нею;
- здійснюється в особливій процесуальній формі (частіше всього на особливо урочистих церемоніях з дотриманням ряду процедур – як встановлення самого факту заслуги, так і вручення нагороди);
- настає тільки за певні заслуги [290, с. 33].

Із чого слідує, що позитивна юридична відповідальність працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу являє собою заходи стимулювання та заохочення правомірної діяльності таких працівників установленими законодавством засобами. Так, відповідно до ст. 146 Кодексу законів про працю України за особливі трудові заслуги працівники представляються у вищі органи до заохочення, до нагородження орденами, медалями, почесними грамотами, нагрудними значками й до присвоєння почесних звань і звання кращого працівника за даною професією [87]. Крім цього, слід вказати на приписи Закону України «Про державні нагороди» від 16 березня 2000 року, відповідно до ст. 1 якого державні нагороди України є вищою формою відзначення громадян за видатні

заслуги в розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною [189].

Отже, як свідчить аналіз вищенаведеного матеріалу, в якості одного з провідних змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати юридичну відповідальність його працівників. Значення даного змістовного елементу полягає в забезпеченні належної реалізації решти з таких елементів, оскільки за відхилення від встановлених законодавством вимог і правил поведінки в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення працівники Національного банку України можуть бути притягнуті до відповідного різновиду юридичної відповідальності, що може знаходити свій прояв як у настанні для них негативних, так і позитивних наслідків.

При цьому негативна юридична відповідальність може знаходити свій прояв у притягненні вказаних працівників до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності. Тоді як позитивний аспект юридичної відповідальності знаходить свій прояв у їх заохоченні та стимулюванні їх діяльності в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Сутність юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу може бути визначено як закріплену приписами чинного національного законодавства міру регулятивного впливу й сукупність заходів, що застосовуються до таких працівників за відхилення від нормативно визначених правил поведінки, що може мати як ретроспективний, так і перспективний аспект.

Висновки до розділу 2

Характеристика окремих елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу дала можливість отримати наступні висновки.

1. Визначено мету функціонування Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу як сформований у нормативно-правових приписах бажаний результат, що має бути досягнутий у межах даних суспільних відносин щодо забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

2. Встановлено, що завданнями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу є визначена в приписах чинного національного законодавства сукупність його дій, спрямованих на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

3. Наголошено, що під функціями Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу запропоновано розуміти визначену в нормативно-правових приписах сукупність обумовлених його завданнями напрямів діяльності, реалізація яких спрямована на забезпечення стану запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення шляхом його наділення відповідним обсягом владних повноважень.

4. Виокремлено й охарактеризовано функції Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу: нормотворча; регулятивна; наглядова; функції забезпечення діяльності Національного банку

України та інших суб'єктів фінансового моніторингу (функція інформаційно-аналітичного забезпечення; функція матеріально-технічного забезпечення; функція фінансового забезпечення; функція кадрового забезпечення тощо).

5. Названо й охарактеризовано завдання Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу (захист прав і законних інтересів особи, суспільства та держави, забезпечення національної безпеки шляхом здійснення діяльності, спрямованої на запобігання та протидію: легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; фінансуванню тероризму; фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення).

6. Встановлено, що повноваженнями Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу є закріплена в нормах адміністративного права сукупність його прав та обов'язків, які він реалізує в межах покладених на нього завдань і функцій щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

7. Доведено, що предметом відання Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу є визначена законодавством сфера суспільних відносин, у межах яких він реалізує свої повноваження, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

8. Запропоновано компетенцію Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу розуміти як закріплену в приписах чинного національного законодавства сукупність його повноважень і предмету відання, що з урахуванням функціонального призначення Національного банку України щодо здійснення державного фінансового моніторингу вказує на сферу суспільних відносин, в яких він уповноважений

здійснювати діяльність щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

9. Наголошено, що сутність юридичної відповідальності працівників Національного банку України в якості суб'єкта державного фінансового моніторингу визначено як закріплену приписами чинного національного законодавства міру регулятивного впливу й сукупність заходів, що застосовуються до таких працівників за відхилення від нормативно визначених правил поведінки, що може мати як ретроспективний, так і перспективний аспект.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

3.1. Поняття та види взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу

Досліджуючи особливості «фінансового моніторингу», Н. Внукова, І. Плєскун, С. Сокол та О. Ягольницький зазначають, що: «в 2021 році відзначається вже 32 – річниця створення FATF (Financial Action Task Force), організації, що формує міжнародні стандарти протидії «відмиванню» коштів у світі, зокрема, у *банківській системі, яка за останні 20 років здійснила (визначення) підозрілих трансакцій на суму, що рахується трільйонами доларів*» [32, с. 45]. Спираючись на викладене й зокрема беручи до увагу той надзвичайно великий об'єм коштів, про який ідеться, науковці роблять цілком обґрунтований висновок про доцільність та нагальну необхідність формування сучасних інструментів запобігання «відмиванню» коштів і фінансуванню тероризму.

Як зазначає сама FATF на своєму офіційному сайті www.fatf-gafi.org, ця організація : була заснована в 1989 році і базується в Парижі [359]. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) є незалежним міжурядовим органом, який *розробляє та просуває політику захисту світової фінансової системи від відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF є визнаним глобальним стандартом боротьби з відмиванням грошей (AML) і фінансуванням тероризму (CFT)* [355, с. 1].

Із викладеного стає зрозумілим, що FATF, виконуючи своє призначення, діє не одна, а у взаємодії із великою кількістю суб'єктів з різних країн та міжнародних об'єднань у всьому світі (FATF спрямовує відповідну активності їх державних органів та суб'єктів банківських систем). Запропоновані ж FATF стандарти зосереджені на протидії трьом вкрай негативним явищам : тероризм; розповсюдження зброї масового знищення; та легалізація грошей, отриманих злочинним шляхом.

Хоча вплив перших двох вказаних нами загроз на безпеку в світі очевидний, проте, виходячи з логіки, він у першу чергу пов'язаний із виведенням (витратою) грошей (маскуванням їх під витрати на незаборонену діяльність) і навряд чи може оцінюватись у трильйони доларів, навіть за проміжок часу у два десятки років. Водночас хоч процитовані науковці і не наводять джерело своїх даних, але їх робота виконана в галузі економіки, фінансів й оподаткування, а відтак, не може помилятись із порядком цифр. Отже, найбільшу частину підозрілих трансакцій вочевидь становить рух коштів пов'язаний із «відмиванням» (легалізацією) грошей, отриманих злочинним шляхом.

Наразі FATF складається з 39 членів. А загалом понад 200 країн і юрисдикцій взяли на себе зобов'язання запровадити Стандарти FATF у рамках скоординованої глобальної відповіді на *запобігання організований злочинності, корупції та тероризму*. Країни та юрисдикції оцінюються за допомогою дев'яти організацій-асоційованих членів FATF та інших глобальних партнерів, МВФ і Світового банку [360]. Серед членів FATF : Сполучені Штати Америки (США); Німеччина; Франція; Об'єднане Королівство (Велика Британія); Китай; Канада; Швейцарія; Індія; Австралія та інші [358]. Отже, йдеться про найпотужніші економіки світу та найголовніші «фінансові центри» планети. Але навіть у такому разі, об'єм трансакцій в трильйони доларів свідчив би про небувалий розвиток злочинності й дестабілізації суспільства.

Натомість окреслений об'єм коштів : по-перше, стосується *підозрілих* трансакцій (тобто таких, які можуть і не мати зв'язку з фінансуванням злочинності); а по-друге, скоріш за все, вказаний фінансовий потік *не передбачає конкретної суми*, адже одні й ті самі гроші могли послідовно проходити декілька трансакцій, до того ж у різних банківських установах і навіть в різних країнах.

Отже, означена дослідниками сума передусім говорить про те, що в державах світу існують *грошові потоки*, які з'являються начебто нізвідки й не засновані на реальних, тобто легальних товарах та послугах. В свою чергу, рух таких потоків, тим більше транснаціональний, є малопрогнозованим (некерованим) й може розбалансувати економіку окремої держави, чи навіть групи держав. Виходячи з цього, висновок про необхідність постійного вдосконалення інструментів із запобігання «відмиванню» коштів, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення є не лише обґрунтованим, але й єдиним вірним варіантом дій.

Діяльність самої FATF цілком підтверджує означену нами тезу. Так, один з основних документів цієї організації– «International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation» (Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення), які містять 40 рекомендацій («Сорок рекомендацій FATF»), неодноразово доопрацьовувались та переглядались. Вони були складені в 1990 році. В 1996 році були вперше переглянуті. В 2001 розширені, а в 2003-му переглянуті вдруге. Наразі FATF оприлюднено версію «Сорока рекомендацій» 2012-2023 років (остання містить 142 аркуша). Правки до неї, хоча подекуди і зовсім невеликі, вносилися щорічно (виключення становить 2014 рік). Останні зміни відбулися у лютому 2023 року.

Наразі, приймаючи до уваги відмінності законодавства в різних державах та особливості побудови фінансових систем, FATF усвідомлює неможливість вжиття повністю ідентичних заходів різними державами для

запобігання «відмиванню» грошей та протидії фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. Отже, Україна (як і інші держави світу) опинилась в ситуації, яка передбачала побудову власного способу втілення «Сорока рекомендацій FATF» та необхідність поступового вдосконалення запровадженої системи. Така діяльність вимагала : напрацювання відповідних законодавчих актів (а відтак, цілеспрямованої діяльності Парламенту України); розподілу функцій між владними суб'єктами та налагодження їх взаємодії у визначених питаннях; залучення в систему «фінансового моніторингу» інших суб'єктів (причетних до адміністрування фінансових потоків).

В цьому контексті підкреслимо, що поняття «фінансового моніторингу» існувало ще до напрацювання відповідної нормативно-правової бази. Такий моніторинг у найбільш узагальненому значенні передбачав певне спостереження або оцінку показників грошових відносин. Разом із тим, на сьогоднішній день зміст терміну «фінансовий моніторинг» чітко визначений законодавцем. Чинний Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», від 6 грудня 2019 року № 361-IX (із змінами), визначає термін «фінансовий моніторинг», як : «сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення *державного* фінансового моніторингу та *первинного* фінансового моніторингу» [196, п. 66 ч. 1 ст. 1]. Отже, «державний фінансовий моніторинг» є окремим видом «фінансового моніторингу».

Разом із тим і сам «державний фінансовий моніторинг» підрозділяється на декілька видів. А саме : «державний фінансовий моніторинг *спеціально уповноваженого органу*» та «державний фінансовий моніторинг *інших суб'єктів державного фінансового моніторингу*».

До «інших суб'єктів державного фінансового моніторингу» законодавством відноситься зокрема і Національний банк України. А також

:«центральный орган исполнительной власти, что обеспечивает формирования та реализацию государственной политики у сфере запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган» [196, ч. 3 ст. 6].

Тобто окрім Національного банку України такими суб'єктами є ще чимала кількість державних органів. Взаємодія між цими суб'єктами передбачена законодавчо. Наприклад, в рамках «державного фінансового моніторингу *спеціально уповноваженого органу*» інші суб'єкти «державного фінансового моніторингу» мають подавати йому данні про «сукупність заходів із збору, обробки та аналізу інформації про (відповідні) фінансові операції...» [196, п. 16 ч. 1 ст. 1].

Водночас у чинному Законі України «Про Національний банк України» термін «моніторинг» зустрічається всього тричі. З них : два рази в статті 10, в зв'язку із визначенням обмежень до осіб, які не можуть бути членами Ради Національного банку (п. 8 та п. 9); та один раз у статті 17, яка закріплює «Порядок роботи Правління Національного банку та його комітетів». Отже, всі згадування не мають безпосереднього відношення ані до реалізації «фінансового моніторингу», як такого, ані до організації взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу».

Разом з тим, пункт 30 статті 7 чинного Закону України «Про Національний банк України» закріплює так звані «неосновні» функції Національного банку України. Серед них зокрема така, що зобов'язує Національний банк України здійснювати «державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за банками та філіями іноземних

банків, страховиками (перестраховиками), страховими (перестраховими) брокерами, кредитними спілками, ломбардами, іншими фінансовими установами, реєстрацію чи ліцензування діяльності яких здійснює Національний банк, операторами поштового зв'язку, які надають платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або здійснюють валютні операції, операторами платіжних систем, філіями або представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, іншими юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги» [250, п. 30 ст. 7].

Процитоване положення було додане до зазначеного нормативно-правового акту Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», від 14.10.2014 року № 1702-VII. Згодом цей закон втратив чинність на підставі Закону України № 361-IX із такою самою назвою, прийнятого від 06.12.2019 року (ВВР, 2020, № 25, ст. 171). Наведене визначення в обох перелічених законах зазнавало змін. Остання редакція відбулась 30.06.2021 року та була введена в дію з 01.08.2022 року.

Зауважимо, що функції Національного банку України, щодо державного регулювання та нагляду, про які йдеться у процитованій нормі, вочевидь стосуються повноважень Національного банку України в сфері *«первинного фінансового моніторингу»*. Отже, вони не торкаються врегулювання взаємодії, що відбувається безпосередньо між суб'єктами *«державного фінансового моніторингу»*. Разом із тим, кількість внесених змін у функціонал Національного банку України наглядно демонструє динаміку розвитку і вдосконалення всієї національної системи *«фінансового моніторингу»*, як інструмента протидії *«відмиванню»* доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

В цьому ж контексті зауважимо, що регулювання механізмів «фінансового моніторингу» відбувається не лише Законами України. Деякі норми продиктовані міжнародними документами. Такими : як вже згадані, *Рекомендації* FATF; *Директива* 2015/849/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2015 року «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму», що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС»; *Директива* ЄС (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30.05.2018 року «Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів та фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС»; *Настанови* Базельського Комітету з питань банківського нагляду [136].

Велика кількість положень також закріплена у національних підзаконних нормативно-правових актах. Як приклад варто навести такі Постанови Правління Національного банку України з питань фінансового моніторингу :*№ 346 від 17.08.2012 року* «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу»; *№ 373 від 18.08.2016 року* «Про затвердження нормативно-правового акта Національного банку України з питань формування файлів інформаційного обміну»; *№ 120 від 13.11.2018 року* «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України»; *№ 65 від 19.05.2020 року* «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу»; *№ 90 від 30.06.2020 року* «Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»; *№ 106 від 28.07.2020 року* «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України

заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу»; № 107 від 28.07.2020 року «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу».

При цьому, варто зауважити, що серед національних підзаконних нормативно-правових актів є такі, що видані (а згодом замінені та відкориговані) органом, який не входить до переліку суб'єктів «державного фінансового моніторингу». Прикладами таких актів є :*Постанова* Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 року № 717 «Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів» (наразі ця постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 690 від 05.08.2020 року); *Постанова* Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 року № 552 «Деякі питання організації фінансового моніторингу» (також втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 850 від 09.09.2020 року).

Окремої уваги на сьогоднішній день заслуговують звіти, огляди, презентації, роз'яснення та інші матеріали офіційних національних державно-владних суб'єктів, в тому числі ті, що підготовлені за участі міжнародних організацій. Наприклад :*Методика* національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (оновлена) (підготовлена Державною службою фінансового моніторингу України за участі ОБСЄ, 2021 рік) [130]; *Звіт* Державної служби фінансового моніторингу України (за 2021 рік) [302]; *Збірка* «Питання-відповіді щодо фінансового моніторингу» (видана Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку) [138]; *Листи-роз'яснення* Національного банку України : «Про ризики використання послуг «інтернет-еквайрингу» (№ 25-0005/6668 від 31.01.2023 року) [274], «Про особливості здійснення аналізу фінансових операцій волонтерів» (№ 25-0005/64626 від 16.09.2022 року) [257], «Про здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану» (№ 25-0005/19038 від 03.03.2022 року) [243], «Про особливості здійснення банками нагляду за

окремими операціями резидентів під час дії воєнного стану» (№ 25-0005/19357 від 04.03.2022 року) [258], інші листи Національного банку України 2019-2021 років, а також *Семінари* проведені Національним банком України [117] : зокрема такі – «Зміни у законодавстві України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» (семінар для банків, 20.12.2019 року), «Актуальні питання здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу» (семінар для фахівців небанківських фінансових установ, 19.06.2019 року), «Актуальні питання фінансового моніторингу» (семінар для банків, 20.11.2020 року).

Водночас із тим, проблематику взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу» вочевидь неможна вважати достатньо вивченою. Адже увага вчених передусім зосереджена на *заходах* «фінансового моніторингу» та правовому статусі відповідних державних регуляторів, а питання їх взаємодії здебільшого залишається за межами уваги дослідників.

Необхідно підкреслити, що певного впливу на функціонування системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, завдає також воєнний стан. Наголосимо, що сама лише Постанова Національного банку України «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану», від 23.03.2022 року № 60, за приблизно рік свого існування зазнала змін й коригування 6 разів. Що, на наш погляд, немало – приблизно по разу кожних два місяці і це при тому, що й сама по собі Постанова Національного банку України № 60 вже стосується певних змін, щодо виконання заходів «фінансового моніторингу». Отже, правове врегулювання проблем організації заходів «фінансового моніторингу» залишається доволі динамічним.

Додаткової актуальності темі нашого дослідження надає й той факт, що питанням забезпечення практичної реалізації рекомендацій FATF приділено окрему увагу в переліку умов, необхідних для вступу України до Європейського Союзу (ЄС). Нагадаємо, що «17 червня (2022 року) Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата в ЄС за умови, що надалі в країні проведуть низку важливих реформ...» [33;168]. Фактично йдеться про 7 груп умов (або рекомендацій), які були передані Україні 23 червня 2022 року, разом із наданням статусу кандидата на членство в ЄС.

В самому «Висновку Комісії, щодо заявки України на членство в Європейському Союзі» з питання, яке нас цікавить, зокрема зазначено таке : ... Комісія рекомендує надати Україні статус кандидата розуміючи, що вживаються наступні кроки : ... - забезпечення відповідності (національного) законодавства стандартам Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); прийняття загального стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору, як частини безпекового середовища України... [347, с. 20-21]. Виходячи із наведеного, саме зараз варто було б очікувати активізацію сумісної роботи державно-владних суб'єктів, до компетенції яких входить унормування питань «фінансового моніторингу», щодо опрацювання окресленої групи завдань.

За даними «LIGA ZAKON», Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, коментуючи ухвалення законопроектів від 13 грудня 2022 року (що були необхідні для виконання згаданих вище рекомендацій Єврокомісії), наголосив : «можна з упевненістю сказати, що Верховна Рада України виконала свою частину роботи та прийняла усі необхідні системні законопроекти для виконання рекомендацій Єврокомісії» [102]. Також Р. Стефанчук перерахував відповідні документи. Перелічимо ті з них, що стосуються боротьби з «відмиванням» коштів. До них відносяться : *Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення порядку інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу»*; *Закон «Про*

ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму»; *Закон* «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо захисту фінансової системи України від держави, яка здійснює збройну агресію проти України, та адаптації законодавства до окремих стандартів FATF і вимог Директиви ЄС 2018/843» [316].

Далі ми ще розглянемо особливості перелічених документів та їх наслідки для нашого дослідження. Але зараз звернемо увагу на те, що трохи менше ніж за пів місяця до заяви Р. Стефанчука, ГО «Система народного контролю Слово і Діло» на своєму аналітичному порталі (який є «першим фактчек-ЗМІ в Україні, що ходить до четвірки українських фактчек-організацій, згідно із щорічним аудитом Reporter's Lab» [270]) оприлюднили інфографіку «Як Україна виконує рекомендації для вступу в ЄС». Інфографіка створена за даними відкритих джерел інформації станом на 30 листопада 2022 року. У поясненні до наведених даних «Слово і Діло» визначили завдання із забезпечення відповідності національного законодавства стандартам Групи з фінансових заходів як «виконане частково», додавши помітку : «заявлено про необхідність отримання індикаторів відповідності».

Може скластися враження, що за ті пів місяця, які минули між виданням інфографіки та заявою Р. Стефанчука, ситуація змінилася. Проте, сам аналітичний портал зроблену помітку пояснює так : «як заявили в парламенті, тепер Україні потрібний зворотний зв'язок від ЄС. За словами голови євроінтеграційного комітету Іванни Клімпуш-Цинцадзе, жодна країна блоку не відповідає вимогам FATF : "Тому ми хотіли б мати чіткі індикатори, як саме нас оцінюватимуть. Тому що поле для оцінки є надзвичайно широким і ми повинні розуміти, як це відбуватиметься"» [346]. Отже, очікувати суттєвих якісних змін за такий короткий період навряд чи варто.

Не заглиблюючись в деталі проведення відповідних оцінок (перевірок) та їх періодичності, а також враховуючи відомості викладені нами на початку теми дослідження, процитований вище висновок видається нам цілком логічним, особливо тому, що Україна і раніше вдосконалювала власну нормативно-правову базу з метою забезпечення виконання рекомендацій FATF. Нелогічним натомість залишається те : чому Парламент взявся приймати відповідні нормативні акти до того не дізнавшись, який саме результат він має отримати й не виявивши відповідні критерії?

Враховуючи зазначене, на наш погляд, окрему увагу слід приділити об'єднанню в одну групу рекомендацій (вимог для вступу України в ЄС) : до яких входить одразу і реалізацію заходів із вдосконалення національного законодавства, і вироблення «Стратегічного плану реформування правоохоронного сектору». Виходячи з того, що обидві вимоги включені до однієї групи, названі дії вочевидь мають бути пов'язані між собою.

Аби зрозуміти цей зв'язок слід наголосити, що : суб'єкти «первинного фінансового моніторингу» беруть безпосередню участь у адмініструванні грошових потоків та пов'язаних із цим фінансових відносинах; а суб'єкти «державного фінансового моніторингу» (яким є і Національний банк України) виступають у ролі державних регуляторів, які встановлюють відповідні правила, спостерігають за їх дотриманням та аналізують результати їх виконання. При цьому державні регулятори діють у рамках встановлених законами України. Але, як ми вже це пояснили раніше, під час виконання вимог «фінансового моніторингу» ідеться про підозрілий рух коштів, а не про злочин. Повноважень же для доведення реального злочину жоден з суб'єктів «фінансового моніторингу» фактично не має. В використаній ЄС термінології, цим займаються суб'єкти правоохоронного сектору. Отже, налаштуванню належних синхронних дій цих двох великих систем і мають бути присвячені відповідні нормативно-правові трансформації. Адже одне без іншого (виявлення підозрілих дій та доведення реального злочину) неварте нічого.

В контексті всього викладеного, нам видається цілком очікуваною активна участь (взаємодія) суб'єктів «державного фінансового моніторингу» (зокрема і Національний банк України), разом з іншими державними суб'єктами нормотворчої та правоохоронної діяльності, в розбудові ефективної системи протидії фінансуванню тероризму, розповсюдженню зброї масового знищення та «відмиванню» доходів, отриманих злочинним шляхом.

Не дивлячись на те, що прийняття відповідних (перелічених вище) законів планували здійснити ще до кінця листопада 2022 року, інтенсивна робота з іншого (пов'язаного з цим) напрямку, судячи з усього, була запроваджена лише в першій частині листопада 2022 року. Так, «11 листопада 2022 року, наказом № 248 Генерального прокурора було створено Міжвідомчу робочу групу з розроблення проєкту Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України» [346].

Про те, як просувається робота зазначеної Міжвідомчої групи, відомо наприклад з повідомлення «Урядового порталу» (єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України). Наприклад, 16-го січня 2023 року це офіційне джерело зазначило : «Комплексний стратегічний план ... на 2023–2027 роки дозволить модернізувати безпекову сферу і привести її у відповідність до стандартів, яких має досягти Україна на шляху до членства у ЄС. ... Комплексний стратегічний План застосовується до органів прокуратури, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України. До складу учасників міжвідомчої групи входять очільники Офісу Генпрокурора, Міністерство внутрішніх справ, *Міністерства юстиції*, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національна поліція України, Державної прикордонної служби, Державної митної служби, а також представники Офісу Президента України, Кабінету Міністрів України,

міжнародні експерти Консультативної місії Європейського Союзу (КМЄС) в Україні (EUAM Ukraine), EU Project Pravo-Justice, Офісу Ради Європи в Україні, Міжнародної організації права розвитку (IDLO)» [13].

Масштабність роботи Міжвідомчої групи можна досягнути виходячи з оцінок перших осіб тих державних суб'єктів, представники яких входять до її складу. Наприклад, Директор БЕБ Вадим Мельник зазначив : «Завдяки впровадженню новітніх методів роботи можлива зміна основної філософії виконання правоохоронної функції та переналаштування роботи із розкриття вже вчинених правопорушень на їх упередження» [13].

«За результатами роботи було сформульовано шість стратегічних пріоритетів реформування органів. ... (Один з них передбачає, що) ... забезпечення подальшого розвитку системи органів правопорядку має здійснюватися на основі застосування ризик-орієнтованих підходів...» [13].

Резюмуючи викладене, підкреслимо, що ризик-орієнтований підхід лежить також і в основі «фінансового моніторингу». При цьому, ми допускаємо, що реальне змістовне наповнення цих підходів може відрізнятися. Але збіг термінології вже певним чином засвідчує зміцнення методологічних зв'язків між підходами до організації роботи перелічених правоохоронних органів та суб'єктів «фінансового моніторингу». Разом із тим, до складу Міжвідомчої робочої групи включено лише один державний орган, який водночас є і суб'єктом «державного фінансового моніторингу». Таким органом є Мін'юст (Міністерство юстиції України). Отже, у нас не має підстав стверджувати, що до розроблення Комплексного стратегічного плану широко залучені суб'єкти «державного фінансового моніторингу», або що під час відповідної роботи відбувається їх інтенсивна взаємодія.

Чи у подальшому розроблений Комплексний стратегічний план потребуватиме «уточнення індикаторів», як це відбулося із відповідними законами, чи ні, покаже час. Наразі можна стверджувати, що для створення Міжвідомчої робочої групи саме у такому її складі є всі необхідні підстави. Але наведені приклади, на нашу думку, яскраво демонструють доволі гостру

потребу в визначенні змісту поняття «взаємодія суб'єктів державного фінансового моніторингу» (зокрема і Національний банк України) та вироблення класифікації видів такої взаємодії для забезпечення ефективної практичної та нормотворчої роботи в найближчому майбутньому.

В контексті викладеного, мету нашої наукової роботи варто спрямувати на виявлення особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу». Предметом дослідження є взаємовідносини, що виникають під час взаємодії Національного банку України з суб'єктами «державного фінансового моніторингу».

Завдання дослідження передбачають необхідність : розкрити зміст поняття «взаємодія»; проаналізувати реальні та потенційні випадки взаємодії Національного банку України з суб'єктами «державного фінансового моніторингу»; сформулювати визначення поняття взаємодія Національного банку України з суб'єктами державного фінансового моніторингу»; класифікувати види взаємодії Національного банку України як суб'єкта «державного фінансового моніторингу»; на прикладі Національного банку України запропонувати рекомендації щодо удосконалення взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу». Для вирішення поставлених завдань скористуємось *методом аналізу документів*.

Напочатку дослідження ми приділили значну увагу передумовам та спрямованості, якими характеризується взаємодія суб'єктів «державного фінансового моніторингу». Проте, варто також окреслити і змістовне наповнення самого терміну «взаємодія».

На теперішній час офіційний вебпортал Парламенту України містить відомості про півтора десятка термінів до назв яких входить слово «взаємодія». Серед них, наприклад, такі : Взаємодія; Міжкультурна взаємодія; Взаємодія зі споживачем; Е-взаємодія; Електронна взаємодія; Інформаційна взаємодія; Міжвідомча електронна взаємодія; Взаємодія із споживачем фінансових послуг, іншою особою при врегулюванні простроченої заборгованості; та інші [29]. Проте, визначення, яке б безпосередньо

стосувалося сфери «фінансового моніторингу», серед них відсутнє. Отже, залишаючи поза увагою особливості сфери застосування перелічених термінів, розберемо змістовне наповнення деяких з них.

«Взаємодія – спосіб забезпечення ... контролю, який полягає у спільній діяльності контрольних органів і служб ... у межах їх компетенції» [221].

«Взаємодія – узгоджені за метою, завданням, місцем, часом та способом виконання завдань дії... для досягнення мети» [215;216];

«Е-взаємодія – передання інформації-запиту від отримувача до постачальника та передання інформації-відповіді від постачальника до отримувача ...» [236].

«Електронна взаємодія – процес обміну даними між двома електронними інформаційними ресурсами суб'єктів електронної взаємодії ...» [47].

«Міжвідомча електронна взаємодія – обмін інформацією, що здійснюється між реєстрами ..., відомчою інформаційною системою, Єдиним державним ... реєстром, Єдиною інформаційною системою ... та іншими інформаційно-комунікаційними системами» [249].

Виходячи з наведеного, нормотворці схильні тлумачити взаємодію як узгоджену діяльність. При цьому у сформульованих визначеннях вони намагаються конкретизувати (перерахувати) відповідні дії, описати умови, за яких вони відбуваються, визначити коло суб'єктів учасників. Нормотворці окреслюють мету сумісної діяльності або узагальнено класифікують сумісні дії виходячи із їх спрямованості та призначення. Деякі визначення також містять наголошення на компетенціях відповідних суб'єктів.

Разом із тим, наведені терміни за своєю природою є утилітарними, призначеними для вузького практичного використання і не пояснюють (не розкривають) сутність самого явища «взаємодії». Отже, звернемось до більш узагальнених визначень, представлених у словниках та енциклопедіях.

Енциклопедія сучасної України (ЕСУ) розглядає «взаємодію» як : «вплив однієї реалії (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства) на іншу реалію, що змінює їхню динамічну поведінку...» [28].

Тож, «взаємодія» є фундаментальним міждисциплінарним явищем, яке відбиває властивості об'єктивної реальності та навколишнього світу, яке відбувається за певних обставин та може мати деякі закономірності свого перебігу.

Більш спрощене пояснення наводить Вільна енциклопедія. За наведеними у ній даними «взаємодія» – це «широкий загальний термін, що позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, спільноти), при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динамічну поведінку. У філософії (взаємодія) – одна з загальних форм взаємозв'язку між явищами, суть якої полягає в зворотному діянні одного предмета чи явища на інше. Взаємодія відбувається в просторі й часі й є специфічною для кожної з форм руху матерії. Світ являє собою універсальну взаємодію всіх явищ і процесів» [31].

Виходячи із викладеного «взаємодія» представляє з себе універсальне явище, для якого необхідні щонайменше два суб'єкти (або об'єкти) і в результаті виникнення взаємозв'язку між якими, досягаються деякі якісно нові результати (або зміни).

Академічний тлумачний словник (СУМ) пояснює сутність процесу «взаємодії» наводячи деякі відомості про соціальний характер цього явища. Так, «взаємодія» – це : «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь» [314, с. 346].

Отже, в соціальній площині ефективна «взаємодія» має характеризуватись узгодженими діями її учасників. А відповідна діяльність вочевидь має відбуватись у межах встановлених правил, що цілком відповідає змісту тих термінів, які ми навели раніше користуючись визначеннями закріпленими в національній нормативно-правовій базі.

Отже, визначившись із сутністю поняття «взаємодія», маємо констатувати, що «фінансовий моніторинг» в Україні побудований таким чином, аби суб'єкти «державного фінансового моніторингу» виступали регуляторами для суб'єктів «первинного фінансового моніторингу». Саме цим пояснюється велика кількість нормативно-правових актів, виданих різними суб'єктами нормотворчості. Разом із тим, така побудова системи дещо звужує простір для взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу» між собою.

Водночас із тим, раніше ми вже наводили приклад, нормативно врегульованої передачі даних (тобто фактично звітування) суб'єктів «державного фінансового моніторингу» в рамках «державного фінансового моніторингу спеціально уповноваженого органу». Сам цей факт дозволяє зробити одразу низку висновків, щодо взаємодії означених органів. При цьому, нам видається недоцільним обмежуватись лише унормованою існуючою практикою, адже ми вже довели, що у найближчому майбутньому слід очікувати на доволі значні зміни, вдосконалення та трансформації, щодо дійсних процедур «фінансового моніторингу».

Отже, вище згадану передачу даних можна охарактеризувати як «опосередкований» спосіб взаємодії. При якому не відбувається безпосереднього спілкування уповноважених осіб різних державних органів (як це може бути, наприклад, під час наради). У розглянутому випадку, передача відомостей без будь-яких перешкод може відбуватись завдяки поштовому листуванню, або із допомогою електронних засобів зв'язку. Важливу роль у подібних процедурах, під час діджиталізації робочих процесів, можуть відігравати електронні бази даних (велика кількість яких вже існує, наприклад, в Національному банку України та активно використовується), інформаційні та інформаційно-телекомунікаційні системи.

На наш погляд, особливість в унормуванні означеного способу взаємодії полягає в тому, що джерела даних є доволі специфічними. Отже, їх обробка та передача, потребує спеціальних компетенцій відповідних органів, у тому числі

й належних повноважень. Виходячи з цього, означені суб'єкти (як експерти у відповідній діяльності) мають залучатись до формування нормативно-правових актів, які врегульовують означені порядки дій. Відтак, є всі підстави для того, аби стверджувати, що відповідальні особи суб'єктів «державного фінансового моніторингу» можуть брати участь у сумісних нарадах, та входити до спеціально сформованих міжвідомчих робочих груп. Більше того, окрема діяльність може врегульовуватись сумісними нормативно-правовими актами, або навіть одні суб'єкти «державного фінансового моніторингу» можуть виступати у якості нормотворців для інших суб'єктів.

Спробуємо навести деякі приклади. Так, вже згаданий нами раніше «Порядок збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки ризиків та здійснення заходів за її результатами» був затверджений сумісною постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України, від 5 серпня 2020 року № 690.

В названому нормативно-правовому акті зокрема ідеться про визначення учасників національної оцінки ризиків, якими є : Держфінмоніторинг, інші державні органи, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії... Відповідальним за проведення національної оцінки ризиків є Держфінмоніторинг. ... Національна оцінка ризиків проводиться згідно з методикою національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (далі - методика), підготовленою Держфінмоніторингом, узгодженою з Мінфіном та схваленою Радою з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на її черговому засіданні. ... Кожен

учасник національної оцінки ризиків визначає особу на рівні заступника керівника органу (або керівника самостійного структурного підрозділу), відповідальну за взаємодію з Держфінмоніторингом з питань проведення національної оцінки ризиків...»[222].

Наведемо також деякі відомості щодо розробки, унормування та запровадження Національної оцінки ризиків (НОР), про яку ідеться вище. Так, «з урахуванням результатів 5-го раунду взаємної оцінки України Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) Держфінмоніторингом у 2018 році було оновлено Методику НОР. Відповідно до якої у 2019 році було проведено другу НОР. Підготовці першого Звіту про результати НОР, передувало створення у квітні 2015 року міжвідомчої робочої групи, в яку увійшли представники Держфінмоніторингу, Міністерства фінансів України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, наукові експерти. Результати НОР, серед іншого, свідчили про те, що практика подальшого (правоохоронно-судового) відпрацювання сигналів про підозрілі на предмет ВК/ФТ фінансові операції, виявлені на рівні СПФМ, потребувала серйозного удосконалення, оскільки відповідні взаємозв'язки між показниками первинного виявлення та подальшої інкримінації виявленого були дуже слабкими» [130, с. 9].

Отже, взаємодія суб'єктів «державного фінансового моніторингу» в межах нормотворчої діяльності не є чимось новим і успішно провадиться вже доволі довгий час. Проте, більш свіжі приклади нормотворчої діяльності (зокрема на законодавчому рівні) не демонструють активної участі суб'єктів «державного фінансового моніторингу» в відповідних процесах нормотворення.

Ми маємо на увазі формування згаданого нами раніше законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення порядку подання інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу», реєстр № 6320 від 18.11.2021 року. Це один із законів розроблених в межах

роботи над законодавчими змінами, необхідними для вступу України в ЄС. Прийнятий закон отримав назву «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб» та № 2571-IX від 6 вересня 2022 року. Закон набрав чинності 29.12.2022 року [180].

Як свідчить картка законопроекту № 6320, суб'єктом права законодавчої ініціативи та ініціатором законопроекту : виступив Президент України В. Зеленський. Законопроект містить низку доданих матеріалів, які відбивають хід його опрацювання. Серед них : Висновок (бюджетна експертиза); Науково-експертний висновок (Перше читання); Висновок Головного комітету (Перше читання); Висновок (експертиза щодо європейської інтеграції); Висновок Головного комітету (Друге читання); Зауваження Головного юридичного управління; Лінгвістична експертиза; Порівняльна таблиця (Друге читання); Висновок Головного комітету (Друге читання); Лінгвістична експертиза; Зауваження Головного юридичного управління; Порівняльна таблиця (Друге читання); Висновок додаткова експертиза КМУ (Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України) і низка додатків до нього [181].

Отже, інформація про участь Національного банку України або інших суб'єктів «державного фінансового моніторингу» над опрацюванням законопроекту № 6320 на сайті Верховної Ради України відсутня. Немає таких відомостей і на сайті офіційного інтернет-представництва Президента України. Разом із тим, отримання висновків і рекомендацій від експертів практиків означених суб'єктів було б доцільним та цілком можливим, як на стадії розробки проєкту, його обговорення і формування пропозицій, так і під час опрацювання в комітеті Верховної Ради України.

Звісно, робити однозначний висновок про незалучення Національного банку України та інших суб'єктів «державного фінансового моніторингу» до роботи над названим проєктом закону по одній лише наведеній інформації

неможна. Проте, представлені дані свідчать про певну варіативність ступеня залучення відповідних суб'єктів до нормотворчої та законотворчої діяльності.

Ще один перспективний напрям взаємодії впливає з самих тенденцій вдосконалення національної системи «фінансового моніторингу». Подальший розвиток вочевидь передбачає посилення зв'язку між первинним виявленням підозрілих фінансових операцій та руху коштів й подальшою інкримінацією виявлених порушень (злочинів). Забезпеченню такої діяльності має сприяти налагодження зв'язків між суб'єктами «фінансового моніторингу» та правоохоронними органами, а також відпрацювання належних алгоритмів дій. Методологічну допомогу у цьому можуть надати саме «суб'єкти державного фінансового моніторингу». При чому, така робота на наш погляд має характеризуватись зміною пріоритету із розділення повноважень відповідних суб'єктів, на створення комплексного підходу. Адже правоохоронним органам буде набагато зручніше отримувати узагальнену, всебічну й вичерпну інформацію. Досягти цього можна запроваджуючи сумісні семінари, круглі столи, тренінги й інші освітні заходи для практичних підрозділів.

Маємо констатувати, що проведений аналіз дозволив виявити низку особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу»:

- функція Національного банку України щодо регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення не є для Національного банку України основною, а його компетенція розповсюджується на чітко визначений законодавством перелік суб'єктів, який є вужчим ніж уся сукупність суб'єктів «первинного фінансового моніторингу»;

- логічна побудова національної системи «фінансового моніторингу» ґрунтується на підходах розподілу напрямів «первинного фінансового моніторингу» за компетенціями державно-владних суб'єктів – регуляторів, якими виступають суб'єкти «державного фінансового моніторингу», що не

спонукає їх до інтенсивної взаємодії між собою й робить цю взаємодію варіативною. Тобто такою, що залежить від специфіки поточних завдань (проблем), які виникають і потребують реагування;

- разом із тим, на противагу означеній закономірності, узагальнення й оцінка результатів «фінансового моніторингу» вимагає взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу». Наразі така взаємодія достатньо врегульована. Проте, вступ України до Європейського Союзу залежить від переосмислення національної системи «фінансового моніторингу» та її місця в структурі безпеки держави. Виходячи з цього, тенденція до зміни філософії виконання правоохоронної функції в державі та посилення зв'язку між первинним виявленням підозрілих фінансових операцій й подальшою інкримінацією виявлених порушень, сприяють активізації взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу» між собою та з правоохоронними органами.

Вивчення особливостей взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу» дає підстави визначити цю діяльність, як узгоджені дії відповідних державно-владних суб'єктів, які відбуваються в межах їх компетенції та повноважень з метою: виявлення підозрілих фінансових відносин (таких, що можуть завдати шкоду безпеці держави та добробуту суспільства), протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення.

Враховуючи значний інформаційний потенціал Національного банку України та інших суб'єктів «державного фінансового моніторингу», напрацьований ними у практичній діяльності», а також необхідність вдосконалення і реформування системи протидії «відмивання» коштів, отриманих злочинним шляхом, протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, варто запропонувати стимулювати (залучати) суб'єктів «державного фінансового моніторингу»: до участі у нормотворчій діяльності, а також до створення інформаційних,

аналітичних та методологічних матеріалів комплексного характеру для правоохоронних органів України.

Взаємодію суб'єктів «державного фінансового моніторингу», в тому числі й Національного банку України, варто класифікувати на низкою різноманітних ознак. А саме :

- за періодичністю із якою вона відбувається : постійна – провадиться з визначеною періодичністю; та варіативна – відбувається для вирішення незапланованих (нетипових) питань у разі потреби;

- за способом, в який реалізується сумісна діяльність : безпосередня – передбачає пошук рішень в процесі (тобто під час) спілкування (offline та online зустрічі, сумісні наради, робочі групи тощо); опосередкована – зосереджена на передачі та обробці даних (наприклад, подання звітів, спрямування листів-пояснень тощо);

- за напрямом діяльності (її призначенням) : така, що стосується практичної діяльності із забезпечення «фінансового моніторингу»; нормотворча; інформаційно-освітня.

3.2. Розвиток адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу

Ефективність здійснення Національним банком України діяльності щодо фінансового моніторингу, в цілому запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на пряму залежить від якості й повноти її нормативно-правового регулювання. Зокрема, як підкреслюють на сторінках фахової юридичної літератури, в умовах формування в Україні основ правової держави роль і значення

правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин набувають особливої актуальності. Це зумовлено тим, що головною ознакою моделі держави, що характеризується як правова, є саме ознака високої правової урегульованості суспільних відносин [3, с. 104]. При цьому слід відмітити, що в більшій мірі правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу здійснюється приписами адміністративного законодавства. Ось чому питання розвитку такого законодавства в частині удосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу має одне з першочергових значень.

Перше, що звертає на себе увагу в контексті досліджуваного питання, – неоднозначність використання базового поняття «законодавство» як власне законодавцем, так і багатьма вченими-правознавцями. Зокрема, на таке положення справ свою увагу звертає В.І. Риндюк у дослідженні, що присвячено теоретико-методологічним і техніко-юридичним аспектам упорядкування законодавства України. Вчений цілком слушно відмічає той факт, що «законодавство» є одним із найбільш широко використовуваних юридичних термінів. Основна вимога до термінології будь-якої науки, в тому числі й юридичної, – наявність визначень (дефініцій) термінів та їх змістовна однозначність і функціональна стійкість у межах відповідної терміносистеми. Однак, підкреслює вчений, на сьогодні термін «законодавство» не відповідає зазначеним вимогам, поняття «законодавство» не має свого однозначного розуміння, що породжує як наукові дискусії навколо цього питання, так і проблеми в сферах правотворчості й правозастосування [301, с. 50]. З огляду на що, відправною точкою вирішення поставленого в межах даного підрозділу представленого наукового дослідження завдання слід обрати встановлення сутності категорії «законодавство» в контексті її застосування по відношенню до здійснення правового регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

Так, з точки зору семантики слово «законодавство» в сучасній українській мові використовується в наступних значеннях :

- встановлення, видання законів;
- сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі;
- сукупність законів, що належать до окремої ділянки права [26, с. 397].

Як свідчить семантичний аналіз досліджуваної категорії, нею слід позначити виключно сукупність законів України, тобто нормативно-правових актів, прийнятих парламентом – Верховною Радою України, що, вважаємо, є доволі вузьким підходом до розуміння її сутності. Так, в юридичній енциклопедичній літературі сутність категорії «законодавство» пропонують розуміти відразу з декількох підходів. Зокрема, мова може йти про вузький підхід, відповідно до якого під законодавством слід розуміти систему нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини [345, с. 499]. При цьому відмітимо, що наведений підхід не можна характеризувати як вузький, а навпаки – йому притаманні всі властивості, які дають можливість визначити його як «широкий». Це пов'язано із охопленням змістом досліджуваної категорії всіх нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини.

Окрім цього, авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії пропонує широкий підхід до розуміння сутності досліджуваної категорії. У такому разі, наголошують науковці, під законодавством слід розуміти систему законів та інших нормативних актів, що приймаються Верховною Радою України та вищими органами виконавчої влади – постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України [345, с. 499]. У даному підході вчені навпаки обмежують кількість нормативно-правових актів їх конкретним переліком в залежності від суб'єкта їх прийняття. У зв'язку з чим постає логічне питання відносно того, який підхід вважати вузьким, а який – широким. Адже вузький охоплює всю сукупність нормативно-правових актів, положення яких регламентують функціонування відповідної сфери суспільних відносин, тоді як широкий обмежується лише тими, що були прийняті вищими органами державної

влади. На нашу думку, в такому разі допущена логічна помилка при формуванні відповідних підходів щодо визначення сутності категорії «законодавство».

Наприкінці, відповідно до найширшого підходу, під законодавством слід розуміти систему законів і постанов Верховної Ради України, указів Президента України, постанови, декретів і розпоряджень Кабінету Міністрів України, а також нормативних актів міністерств і відомств, місцевих рад і місцевих державних адміністрацій [345, с. 499]. Здається, що на думку вчених, визначення «широти» розуміння певного явища, в наведеному випадку сутності категорії «законодавство», залежить від кількості категорій, які включаються до її змісту. На такий висновок підштовхує те, що з кожним разом вчені пропонують більш широкий підхід до розуміння сутності категорії «законодавство», включаючи до її змісту все більше і більше різновидів нормативно-правових актів. Такий підхід є хибним з огляду на наведену вище логічну помилку, оскільки саме найбільш вузький підхід до розуміння сутності досліджуваної категорії не обмежувався якимось переліком нормативно-правових актів, а включав до себе всі без виключення.

Більш того, останній з наведених підходів не може бути прийнятий як у цілому, так і з позиції його застосування до визначення сутності адміністративного законодавства, положення якого регламентують діяльність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Так, по-перше, діяльність Національного банку України, в тому числі як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, аж ніяк не регулюються вказаними у змісті наведеної дефініції нормативно-правовими актами міністерств і відомств, місцевих рад і місцевих державних адміністрацій. Разом з тим зазначене зауваження щодо розуміння сутності категорії «законодавство» стосується виключно досліджуваного випадку і, з огляду лише на нього, в цілому в правовій науці може бути використано. Однак наведена позиція містить у собі й недоліки, які взагалі вказують на неможливість і недоречність будь-якого її застосування.

У даному випадку мова йде про те, що в представленому науковцям «найширшому» розумінні сутності категорії «законодавство» взагалі позначені правові акти, які не мають нормативного характеру, а також не приймаються вже більш, ніж тридцять років, а, отже, не можуть бути й включені до її змісту.

У першому випадку мова йде про розпорядження Кабінету Міністрів України. Так, у літературі сутність розпоряджень Кабінету Міністрів України визначають як правових актів вищого органу в системі органів виконавчої влади України, які видаються у межах його компетенції і колегіальним шляхом оформлюють рішення з оперативних, організаційно-розпорядчих та інших поточних питань його керівництва [324, с. 63]. Такі правові акти не мають нормативного характеру, тобто не містять у собі норми права, які закріплюють правила поведінки суб'єктів відповідних суспільних відносин. Такого висновку можна дійти й з огляду на приписи чинного національного законодавства. Зокрема відповідно до ч. 3 ст. 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року акти Кабінету Міністрів України з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань видаються в формі розпоряджень Кабінету Міністрів України [245].

У другому випадку мова йде про декрети Кабінету Міністрів України. Свого часу наявність таких нормативно-правових актів обумовлювалась складною ситуацією в країні, що мала на початку здобуття нашою державою незалежності.

Так, досліджуючи адміністративно-правовий феномен декретів Кабінету Міністрів України, В.П. Чабан вказує на те, що на засіданні Верховної Ради України 18 листопада 1992 року Прем'єр-міністр України виступив з ініціативою щодо надання Уряду шестимісячного права видавати декрети, котрі мали б силу законів. Він обґрунтовував необхідність рішучого кроку тим, що стан економіки був абсолютно надзвичайним. У такій ситуації потрібно було приймати надзвичайно швидкі й оперативні рішення в сфері економіки [337, с. 208]. Внаслідок чого було прийнято Закон України «Про

тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання» від 18 листопада 1992 року, відповідно до положень якого Кабінету Міністрів України тимчасово, строком до 21 травня 1993 року делегувались повноваження видавати декрети в сфері законодавчого регулювання з питань щодо відносин власності, підприємницької діяльності, соціального та культурного розвитку, державної митної, науково-технічної політики, кредитно-фінансової системи, оподаткування, державної політики оплати праці та ціноутворення [288]. Із чого слідує, що прийняття вказаних нормативно-правових актів, свого часу, було обумовлено складною економічною ситуацією в країні, мало тимчасовий характер і не є актуальним вже понад тридцять років. При цьому слід відмітити, що на сьогодні залишаються чинними декілька десятків декретів Кабінету Міністрів України, проте це слід розцінювати як недолік чинного національного законодавства України, який потребує свого негайного усунення.

В якості прикладу таких нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національного банку України й можуть мати вплив і на його діяльність як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, слід навести декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 року № 7-93, відповідно до п. 29 ч. 1 ст. 4 якого Національний банк України та його установи, за винятком госпрозрахункових звільняються від сплати державного мита [185]. Вважаємо, що такого роду нормативно-правові акти, які на сьогодні залишаються частиною законодавства, що в тому числі регламентують діяльність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, мають бути скасовані й упорядковані способами, про які мова піде нижче.

Як слідує з аналізу вищенаведених позицій, найбільш доречно терміном «законодавство» позначати всю сукупність нормативно-правових актів, положення яких регламентують відповідну сферу суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з діяльністю Національного банку України як суб'єкта

здійснення державного фінансового моніторингу. У такому разі доречною й обґрунтованою виглядає позиція Є.П. Євграфої, яка, досліджуючи деякі питання теорії та практики формування системи національного законодавства, вказує на те, що законодавство являє собою насамперед форму права, тобто спосіб існування, організації та вираження його змісту загальнообов'язкових норм, права народу. Завдяки законодавству стає можливим сприйняття права будь-якими суб'єктами суспільних відносин, його цивілізоване функціонування як інституціонального утворення та культурно-духовного надбання суспільства [56, с. 20].

Що стосується розуміння сутності категорії «адміністративне законодавство», то вчені-правознавці визначають її через призму сприйняття вказаного вище поняття із позначенням привілейованих у його змісті адміністративно-правових норм та/або регламентацій ним управлінської сфери суспільних відносин. Такої позиції, зокрема дотримується Д.М. Корнієнко, здійснюючи акцент на управлінську складову адміністративного законодавства. На думку науковця, під таким законодавством слід розуміти галузь законодавства України, акти якого регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері функціонування публічної адміністрації [107, с. 64]. У цьому контексті також за доречне вважаємо навести позицію Ю.Л. Калгушкіна, який, визначаючи сутність адміністративного законодавства як системи нормативних актів, виданих з питань управління, вказує на те, що подібне його трактування не відображає усієї сутності вказаної правової галузі, адже незрозумілим залишається питання, про який тип управління йде мова [78, с. 60]. Погоджуючись з цією позицією, зазначимо, що, на нашу думку, найбільш вдалим підходами до визначення сутності категорії «адміністративне законодавство» вбачаються ті, в яких основний акцент ставиться на нормах адміністративного права в її змісті.

Такої позиції дотримується О.Ю. Дрозд, вказуючи при цьому, що адміністративне законодавство можна представити як галузь законодавства (частина цілого), в офіційних письмових джерелах якої закріплені й тому

знаходять зовнішнє вираження основні положення адміністративного права. Відтак, на думку вченого, систему адміністративного законодавства становлять : Конституція України; закони України; міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; постанови Верховної Ради України; укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України [53, с. 211]. У наведеному переліку серед актів адміністративного законодавства відсутні провідні з них – нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади. Разом із тим такими актами не регламентується діяльність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, з огляду на що вони не беруться до уваги й у представленому науковому дослідженні.

Більш вірною здається позиція щодо визначення сутності адміністративного законодавства, запропонована С.А. Гальонкіним, на думку якого адміністративне законодавство – це частина загальної системи нормативно-правових актів, виданих вищими та центральними органами державної влади, що закріплюють в собі найбільш значимі, відповідні чинній Конституції України норми адміністративного права, які регулюють правові відносини в сфері державного управління [37, с. 154]. Також слід підтримати позицію О.О. Томкіної, яка при визначенні сутності адміністративного законодавства наголошує на тому, що при цьому слід керуватися наступним :

- по-перше, обсягом цього поняття, даним в нормативно-правових актах (їх положеннях), які стосуються регулювання адміністративно-правової сфери;

- по-друге, поняття «адміністративне законодавство» включає в себе як законодавчі акти, так і підзаконні нормативно-правові акти, в яких встановлюються адміністративно-правові норми;

- по-третє, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, в яких встановлені адміністративно-правові норми, включаються до системи адміністративного законодавства, якщо такі акти віднесені законодавцем до

цієї системи та (або) регулювання цих сфер входить до компетенції Кабінету Міністрів України [324, с. 60–61].

Із вищенаведеного слідує, що під адміністративним законодавством, положення якого здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід розуміти сукупність нормативно-правових актів, які містять норми адміністративного права, що встановлюють правила поведінки даного органу державної влади в межах суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Говорячи про один з основних змістовних елементів вищенаведеної дефініції, слід зазначити, що в літературі сутність норм адміністративного права визначають як установлені державою, такі, що уособлюють суспільні уявлення про державну владу, правила поведінки суб'єктів владних правовідносин, тобто, суспільних відносин які виникають в галузі влади та підпорядкування – роботи органів державної влади. При цьому, підкреслює М.Р. Загрійчук, саме зазначеними нормами регламентується :

- порядок роботи органів влади, їх повноваження, функції та цільова направленість діяльності;
- основи взаємодії органів державної влади;
- механізми формування та реалізації державної політики у відповідній сфері суспільних відносин;
- інші адміністративно-правові аспекти роботи державного апарату [63, с. 84].

Більш того, відмічає Н.Ю. Задирака, питання джерел права завжди були актуальними для адміністративного права, оскільки ця галузь, на відмінну від багатьох інших, не має єдиного кодифікованого акта. Норми адміністративного права містяться в нормативних актах, які приймаються

парламентом, Президентом, урядом, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування тощо [64, с. 13].

З огляду на що, визначення окремих з актів адміністративного законодавства, положення яких потребують розвитку в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, передбачає опрацювання декількох тисяч нормативно-правових актів, що містять норми адміністративного права й були прийняті відповідними органами державної влади. Більш того, в такому випадку мова може йти не тільки про нормативно-правові акти, положення яких закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, а й ті, на основі яких регламентовано діяльність інших суб'єктів даних суспільних відносин. Адже останні можуть скористатися недосконалістю адміністративного законодавства в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, з метою, наприклад, уникнення застосування до них Національним банком України, іншими уповноваженими суб'єктами заходів юридичної відповідальності. У зв'язку з чим нами будуть названі найбільш типові, загальні з недоліків адміністративного законодавства та запропоновано способи їх подолання задля вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

Так, розпочати аналіз недоліків положень адміністративного законодавства, подолання яких дозволить удосконалити діяльність Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, вважаємо за доречне з тих, на які частково вже зверталася увага на початку даного підрозділу представленого наукового дослідження. У даному випадку мова йде про значну кількість актів адміністративного законодавства, яке на сьогодні є морально застарілим, неактуальним й відповідно потребує свого перегляду, як то зазначені вище декрети Кабінету

Міністрів України. Разом із тим, окрім вказаних нормативно-правових, на сьогодні можна назвати ще декілька десятків морально застарілих актів адміністративного законодавства, які було прийнято більш, ніж десять і більше років тому й до положень яких не вносилися відповідні зміни задля врегулювання як досліджуваної сфери суспільних відносин, так і суміжних, тісно пов'язаних з нею. І тут мова має йти власне про нормативно-правові акти Національного банку України, які приймалися даним органом державної влади, в тому числі в якості суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу.

В якості прикладу таких актів адміністративного законодавства слід назвати постанову Правління Національного банку України від 29 квітня 2004 року № 191, якою схвалено Методичні рекомендації щодо взаємодії між інспекторами з банківського нагляду Національного банку України та зовнішніми аудиторами банків [285], до положень якої з моменту її прийняття, тобто майже двадцять років, не вносилися жодні зміни. Крім цього, можна виділити ряд актів адміністративного законодавства, прийнятих Національним банком України спільно з Кабінетом Міністрів України, якими було затверджено Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на відповідний рік, які й досі залишаються чинними. Зокрема, в якості прикладу таких актів адміністративного законодавства слід назвати спільні постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 15 травня 2002 № 676, а також від 29 січня 2003 року № 140 [230].

Також мову слід вести й про низку актів адміністративного законодавства, що здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, до яких з моменту їх прийняття вносились десятки змін, з огляду на що їх положення як можуть суперечити один одному, так і бути складними для сприйняття, особливо для осіб без належної юридичної підготовки. Прикладом таких актів адміністративного законодавства можуть служити

наступні : постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2001 року № 563, якою затверджено Положення «Про порядок накладення адміністративних штрафів» [219]; постанова Правління Національного банку України від 9 серпня 2002 року № 297, якою затверджено Положення «Про порядок видачі небанківським фінансовим установам, операторам поштового зв'язку ліцензій на здійснення валютних операцій» [217]; постанова Правління Національного банку України від 14 липня 2006 року № 267, якою затверджено Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці [229]; тощо.

Взагалі, говорячи про акти адміністративного законодавства, прийняті Національним банком України із загальних питань своєї діяльності, регламентації сфери суспільних відносин щодо здійснення запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, слід зазначити, що на сьогодні можна назвати декілька сотень із них, що дуже ускладнює їх сприйняття та негативно впливає на правозастосовчу практику. Таке положення справ потребує здійснення дієвих кроків щодо їх упорядкування, що може бути здійснено шляхом систематизації адміністративного законодавства, положення якого здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Здійснення такої систематизації дозволить і подолати й ряд інших, в тому числі наведених вище, недоліків адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Так, під час дослідження перспектив кодифікації соціального законодавства О. Москаленко зазначає, що систематизація законодавства – це діяльність із приведення нормативно-правових актів до єдиної, впорядкованої, внутрішньо узгодженої системи [134, с. 4]. При цьому, як відмічають на сторінках юридичної енциклопедичної літератури, систематизація

законодавства виступає необхідною передумовою ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей, прогалин і застарілих норм у праві [25, с. 812].

Більш розширену позицію стосовно значення систематизації законодавства наводить А.Д. Машков, який стверджує, що завдяки систематизації законодавства досягається :

- створення стрункої системи законодавства, яка б забезпечувала повноту, доступність і зручність у користуванні нормативним матеріалом;
- забезпечення зручності в користуванні розгалуженою, складною системою законодавства, яка містить велику кількість нормативно-юридичних актів (норм);
- звільнення законодавства від застарілих положень, нормативних колізій і прогалин; оновлення законодавства відповідно до потреб життя [128, с. 256].

Позитивне значення систематизації законодавства має ще й інший аспект. Зокрема, на думку Т.О. Подковенко, така систематизація сприяє доступності законодавства, що є надзвичайно важливим з точки зору його правильного застосування, а також зважаючи на актуальність правового виховання та підвищення юридичної культури населення [155, с. 26]. Із чого слідує, що здійснення систематизації законодавства, особливо по відношенню до підзаконних нормативно-правових актів, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, у цілому підвищить ефективність нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин.

Говорячи про можливі варіанти систематизації національного законодавства, що закріплює правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід зазначити, що в більшості випадків учені-правознавці називають три можливих способи її здійснення – кодифікація, інкорпорація та консолідація [111, с. 342]. Задля визначення найбільш оптимального із вказаних способів систематизації

адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу проведемо стислий аналіз підходів учених-правознавців щодо розуміння їх сутності.

Так, кодифікація спрямована на подолання суперечностей та інших неузгодженостей у законодавстві, усунення множинності нормативно-правових актів, прогалин і колізій у регулюванні суспільних відносин. За її допомогою досягаються поліпшення структури правових актів, удосконалення їх логіки, термінології тощо. При цьому на сторінках фахової літератури підкреслюють те, що кодифікація є важливим показником зрілості національної правової системи [342, с. 140]. Разом із тим цілком слушною є позиція Є.І. Усачова, на думку якого, кодифікація є доволі складним, зокрема таким, що потребує значних ресурсів, процесом. У своїй більшості кодифікація застосовується до актів, які мають найбільшу юридичну силу, тобто законів. А тому, підсумовує вчений, у найближчій перспективі даний вид систематизації не зовсім доречно застосовувати задля підвищення ефективності підзаконного рівня нормативно-правової регламентації відповідної сфери суспільних відносин [323, с. 171]. З огляду на що кодифікацію законодавства, положення якого закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, слід розглядати виключно як перспективний і такий, що потребує значних часових ресурсів напрям його систематизації.

Що стосується інкорпорації, то під даним способом систематизації законодавства розуміють впорядкування нормативно-правових актів без зміни їхнього змісту шляхом їх зведення в єдині друковані видання (збірники, зібрання, довідники, періодичні видання тощо) за хронологією та/або предметом регулювання. При цьому нові нормативно-правові акти або норми права в результаті інкорпорації не з'являються; втручання в тексти актів можливе лише на рівні редакційної правки. Оскільки інкорпорація здійснюється поза процесом нормотворчості, то виконуватися вона може як

органами державної влади й органами місцевого самоврядування (офіційна інкорпорація), так і юридичними особами в межах їх підприємницької діяльності, в наукових або навчальних цілях (неофіційна інкорпорація) [61, с. 18]. Тобто в результаті здійснення інкорпорації адміністративного законодавства, яке визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, ми фактично не отримуємо нового нормативно-правового акта, а лише дещо упорядковуємо вже існуючі. Разом із тим даний спосіб систематизації законодавства може передувати наступному – його консолідації, який, вважаємо, найбільш доречно використовувати в досліджуваному випадку.

У літературі зазначають, що консолідація – це зведення кількох близьких за змістом нормативно-правових актів в новий єдиний нормативно-правовий акт без зміни їх змісту. При цьому до ознак консолідації відносять наступні :

- завжди є офіційною систематизацією, що здійснюється виключно в межах нормотворчої діяльності;
- нові норми права внаслідок її здійснення не з'являються, втручання в тексти нормативних актів можливе лише на рівні редакційної правки;
- результатом консолідації є видання нового нормативно-правового акта;
- з моменту набуття чинності консолідованим нормативним актом втрачають чинність попередні акти, що входять до його складу [321, с. 368; 39, с. 27].

Також слушною виглядає позиція О.В. Майстренко, відповідно до якої консолідація законодавства є таким способом його систематизації, у процесі якого десятки, а часом і сотні нормативно-правових актів по тому самому питанню поєднуються в один укрупнений акт. Такий акт затверджується правотворчим органом в якості нового, самостійного джерела права, а колишні розрізнені акти визнаються такими, що втратили чинність [121, с. 104]. З огляду на що, в якості основного, найбільш оперативного й ефективного

способу систематизації адміністративного законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, на нашу думку, слід розглядати його консолідацію.

Отже, як свідчить проведений аналіз, у нормативно-правових приписах сутність як категорії «законодавство», так і «адміністративне законодавство» не розкрито. Неоднотайні у розумінні сутності вказаних категорій вчені-правознавці. З урахуванням запропонованих на сторінках фахової літератури підходів до розуміння сутності вищенаведених категорій під адміністративним законодавством, положення якого здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, запропоновано розуміти сукупність нормативно-правових актів, які містять норми адміністративного права, що встановлюють правила поведінки даного органу державної влади в межах суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Аналіз сукупності вказаних нормативно-правових актів дозволив дійти висновку відносно того, що на сьогодні можна назвати сотні актів адміністративного законодавства, положення яких здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що значно ускладнює їх сприйняття та має свій негативний вплив на правозастосовчу практику. Такі негативні наслідки мають місце й у зв'язку із наявністю десятків нормативно-правових актів, що є морально застарілими, неактуальними в цілому. З огляду на що, з метою розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу запропоновано здійснити його систематизацію шляхом проведення консолідації такого законодавства.

Висновки до розділу 3

Окреслення шляхів удосконалення правового регулювання адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу дало можливість отримати наступні висновки.

1. Окреслено особливості взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу», що дало підстави визначити цю діяльність, як узгоджені дії відповідних державно-владних суб'єктів, які відбуваються в межах їх компетенції та повноважень з метою: виявлення підозрілих фінансових відносин (таких, що можуть завдати шкоду безпеці держави та добробуту суспільства); протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення.

2. Враховуючи значний інформаційний потенціал Національного банку України та інших суб'єктів «державного фінансового моніторингу», напрацьований ними у практичній діяльності, а також необхідність вдосконалення і реформування системи протидії «відмивання» доходів, отриманих злочинним шляхом, протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, варто запропонувати стимулювати (залучати) суб'єктів «державного фінансового моніторингу» до участі у нормотворчій діяльності, а також до створення інформаційних, аналітичних та методологічних матеріалів комплексного характеру для правоохоронних органів України.

3. Взаємодію суб'єктів «державного фінансового моніторингу», в тому числі й Національного банку України, варто класифікувати за низкою ознак, а саме:

– за періодичністю із якою вона відбувається: постійна – проводиться з визначеною періодичністю; варіативна – відбувається для вирішення незапланованих (нетипових) питань у разі потреби;

– за способом, в який реалізується сумісна діяльність: безпосередня – передбачає пошук рішень в процесі взаємодії, тобто під час спілкування (offline та online зустрічі, сумісні наради, робочі групи тощо); опосередкована – зосереджена на передачі та обробці даних (наприклад, подання звітів, спрямування листів-пояснень тощо);

– за напрямом діяльності (її призначенням): така, що стосується практичної діяльності із забезпечення фінансового моніторингу; нормотворча; інформаційно-освітня.

4. Визначено адміністративне законодавство, положення якого здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, як сукупність нормативно-правових актів, які містять норми адміністративного права, що встановлюють правила поведінки даного органу державної влади в межах суспільних відносин, пов'язаних зі здійсненням діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

ВИСНОВКИ

У висновках викладено оновленні погляди на сутність та особливості адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, які сформульовані у теоретичних положеннях і пропозиціях, що містять наукову новизну.

1. Встановлено, що Україна пройшла значний історичний шлях запровадження фінансового моніторингу, протягом якого було прийнято три базових закони України, що визначали правові засади такої діяльності й послідовно змінювали дію один одного. Обґрунтовано, що в якості початкового етапу запровадження фінансового моніторингу в Україні слід вказати 2002 рік, коли було прийнято перший з таких базових законів. З'ясовано, що запровадженню фінансового моніторингу в Україні сприяла діяльність таких міжнародних організацій, як Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). Проаналізовано підстави та наслідки включення та виключення України із так званих «чорних» і «сірих» списків зазначених міжнародних організацій. Встановлено особливості функціонування інституту фінансового моніторингу в Україні в умовах воєнного стану.

2. Доведено, що сучасна система суб'єктів здійснення фінансового моніторингу представлена її численними структурними елементами та їх системоутворюючими зв'язками. Встановлено, що в якості самих структурних елементів даної системи слід розглядати власне суб'єктів здійснення фінансового моніторингу, а їх системоутворюючих зв'язків – критерії групової приналежності. Обґрунтовано, що всіх суб'єктів здійснення фінансового моніторингу в Україні можна розподілити на дві великі групи. До першої належать суб'єкти первинного фінансового моніторингу, яких

можна розподілити на дві підгрупи – загальних суб’єктів первинного фінансового моніторингу та спеціально визначених суб’єктів. З метою підвищення ефективності нормативно-правової регламентації правового статусу зазначених суб’єктів фінансового моніторингу запропоновано зміни до національного законодавства, що його закріплює. До другої групи віднесено суб’єктів державного фінансового моніторингу, представниками якої є суб’єкти владних повноважень. Охарактеризовано місце Національного банку України в системі суб’єктів фінансового моніторингу.

3. Встановлено, що на сьогодні існує значна кількість нормативно-правових актів, положення яких закріплюють правові засади діяльності Національного банку України як суб’єкта державного фінансового моніторингу : Конституція України; чинні міжнародні договори України (які закріплюють загальні засади охорони й захисту основоположних прав, свобод та інтересів особи; визначають засади боротьби з тероризмом і його фінансуванням; Рекомендації FATF); закони України, в тому числі кодифіковане законодавство; підзаконні нормативно-правові акти, прийняті Президентом України та Кабінетом Міністрів України, на основі яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини в сфері здійснення фінансового моніторингу; постанови Правління Національного банку України. Проаналізовано особливості правової регламентації діяльності Національного банку України, що здійснюється приписами міжнародних договорів України. Здійснено класифікацію міжнародних договорів України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб’єкта фінансового моніторингу.

4. Обґрунтовано, що змістом адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб’єкта здійснення державного фінансового моніторингу є сукупність його структурних елементів, які мають тісні взаємозв’язки й обумовлюють дію один одного. Доведено, що правосуб’єктність Національного банку України як суб’єкта здійснення державного фінансового моніторингу не розглядається в якості змістовної

складової його адміністративно-правового статусу. Разом із тим, правосуб'єктність має настільки тісні зв'язки з правовим статусом особи, що не може бути проігнорована як правова категорія в контексті розкриття сутності та змісту адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Це пов'язано із тим, що поза наділенням особи правосуб'єктністю, вона не може в подальшому набути й правового статусу суб'єкта відповідних суспільних відносин, тобто реалізовувати у їх межах його відповідні змістовні складові. У такому випадку з'ясування сутності й особливостей правосуб'єктності особи надасть можливість визначити змістовні складові її правового статусу. Запропоновано авторське визначення адміністративно-правового статусу Національного банку як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Зазначено, що в якості змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати мету його діяльності в даній галузі суспільних відносин, завдання та функції, а також компетенцію й юридичну відповідальність його працівників.

5. Наголошено, що вказані змістовні елементи мають тісні взаємозв'язки й виступають основою адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу. Охарактеризовано й проаналізовано підходи вчених-правознавців щодо розуміння сутності та значення мети діяльності суб'єкта відповідних суспільних відносин. На підставі цього запропоновано авторське бачення сутності мети діяльності Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Проведено аналіз законодавства, фахових юридичних джерел на предмет встановлення підходів щодо розуміння сутності предмету дослідження. Наведено розуміння завдань Національного банку України як змістовної складової його адміністративно-правового статусу як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Встановлено окремі із завдань

Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Визначено сутність категорії «функції» у їх загальнотеоретичному значенні, а також особливості їх закріплення в положеннях чинного національного законодавства. Сформована дефініція функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Наведено й охарактеризовано окремі з функцій Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

6. Доведено, що в якості одного з провідних змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати його компетенцію. З'ясовано, що даний структурний елемент вказаного адміністративно-правового статусу має тісні взаємозв'язки з рядом його інших змістовних елементів – метою діяльності, його завданнями та функціями. Вказано, що особливий зв'язок прослідковується саме з функціями Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, оскільки вони є напрямками діяльності, в межах яких реалізується його компетенція. Доведено, що, будучи змістовною складовою адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу, його компетенція сама включає в себе декілька структурних елементів – його повноважень та предмету відання. Наведено авторське бачення категорій «повноваження Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу», «предмет відання Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу», «компетенція Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу».

7. Визначено, що в якості одного з провідних змістовних елементів адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта здійснення державного фінансового моніторингу слід розглядати юридичну відповідальність його працівників. Обґрунтовано, що значення даного

змістовного елементу полягає в забезпеченні належної реалізації решти з таких елементів, оскільки за відхилення від встановлених законодавством вимог і правил поведінки в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення працівники Національного банку України можуть бути притягнуті до відповідного різновиду юридичної відповідальності, що може знаходити свій прояв як у настанні для них негативних, так і позитивних наслідків. Встановлено, що негативна юридична відповідальність може знаходити свій прояв у притягненні вказаних працівників до дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності. Зазначено, що позитивний аспект юридичної відповідальності знаходить свій прояв у їх заохоченні та стимулюванні їх діяльності в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Наведено авторське бачення сутності юридичної відповідальності працівників Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу.

8. Визначено особливості взаємодії Національного банку України з іншими суб'єктами «державного фінансового моніторингу», обумовлені поєднанням таких факторів:

- функція Національного банку України щодо регулювання та нагляду щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення не є для Національного банку України основною, а його компетенція розповсюджується на чітко визначений законодавством перелік суб'єктів, який є вужчим, ніж уся сукупність суб'єктів «первинного фінансового моніторингу»;

- логічна побудова національної системи «фінансового моніторингу» ґрунтується на підходах розподілу напрямів «первинного фінансового

моніторингу» за компетенціями державно-владних суб'єктів – регуляторів, якими виступають суб'єкти «державного фінансового моніторингу», що не спонукає їх до інтенсивної взаємодії між собою й робить цю взаємодію варіативною, тобто такою, що залежить від специфіки поточних завдань (проблем), які виникають і потребують реагування;

– разом із тим, на противагу означеній закономірності, узагальнення й оцінка результатів «фінансового моніторингу» вимагає взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу». Наразі така взаємодія достатньо врегульована. Проте, вступ України до Європейського Союзу залежить від переосмислення національної системи «фінансового моніторингу» та її місця в структурі безпеки держави. Виходячи з цього, тенденція до зміни філософії виконання правоохоронної функції в державі та посилення зв'язку між первинним виявленням підозрілих фінансових операцій й подальшою інкримінацією виявлених порушень, сприяють активізації взаємодії суб'єктів «державного фінансового моніторингу» між собою та з правоохоронними органами.

9.3 урахуванням запропонованих на сторінках фахової літератури підходів до розуміння сутності категорій «законодавство» та «адміністративне законодавство» сформоване авторське бачення адміністративного законодавства, положення якого здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Проведено аналіз сукупності нормативно-правових актів, що в сукупності становлять адміністративне законодавство діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. Констатовано, що на сьогодні можна назвати сотні актів адміністративного законодавства, положення яких здійснюють правове регулювання діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, що значно ускладнює їх сприйняття та має свій негативний вплив на правозастосовчу практику. Доведено, що такі негативні наслідки мають місце й у зв'язку із наявністю десятків нормативно-правових

актів, що є морально застарілими, неактуальними в цілому. Обґрунтовано, що з метою розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу потрібно здійснити його систематизацію шляхом проведення консолідації такого законодавства.

10. Наголошено на необхідності внесення змін до чинного законодавства, що буде сприяти покращенню діяльності щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів отриманих злочинним шляхом, а саме :

- п. 1 ст. 2 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути викладений в наступній редакції: «1) фінансові установи»;

- п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути викладений в наступній редакції : «3) товарні біржі, що проводять фінансові операції з товарами»;

- п. 4 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» необхідно викласти в такій редакції : «4) професійні учасники ринку капіталів, крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами»;

- пп. «в» п. 7 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути виключено. У будь-якому разі це є доречним до прийняття законодавства, що буде визначати правовий статус податкових консультантів;

– пп. «д» п. 7 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» має бути виключений із корегуванням решти положень даного нормативно-правового акту, з огляду на те, що коло та правовий статус вищенаведених суб'єктів первинного фінансового моніторингу визначено не в належний спосіб (можна сказати взагалі не визначено).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аброськін В.В. Адміністративно-правові засади забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки в умовах антитерористичної операції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2018. 203 с.
2. Аброськін В. Мета створення та принципи діяльності закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів реалізації освітньої функції держави. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 6. С. 97–104.
3. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник. за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка / О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.А. Троян та ін. ; передм. В.В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. 432 с.
4. Адміністративне право : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : в 2 т. : підручник / за ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 2004. 584 с.
6. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підруч. / за заг. ред. академіка НАПрН України О.М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2011. 584 с.
7. Адміністративне право України. Повний курс : підруч. / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
8. Аземша І. Б. Особливості функціонування інституту юридичної відповідальності в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 44-47.

9. Антонюк У. В. Правове забезпечення екологічної безпеки у діяльності залізничного транспорту : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Івано-Франківськ, 2009. 215 с.
10. Армаш Н. О. Керівник органу виконавчої влади : адміністративно-правовий статус. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. 248 с.
11. Барський В. Р. Нормотворчість представницьких органів місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Одеса, 2006. 221 с.
12. Басін К. В. Юридична відповідальність : природа, форми реалізації та права людини : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2006. 214 с.
13. БЕБ долучилося до підготовки Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку : Урядовий портал. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-doluchylosia-do-pidhotovky-kompleksnoho-stratehichnoho-planu-reformuvannia-orhaniv-pravoporiadku>
14. Богданець А. В. Адміністративно-правові засади підготовки юристів у закладах вищої освіти України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2018. 235 с.
15. Болокан І. В. Реалізація норм адміністративного права : проблемні питання теорії та практики : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 549 с.
16. Болсунова О. М. Аксіологія юридичної відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 62-65.
17. Бортник С. М. Проблеми правового регулювання трудових прав поліцейських : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2018. 389 с.
18. Брящей Р. І. Економічні та соціальні фактори засудження особи без призначення покарання. *Наше право*. 2015. № 4. С. 79-84.
19. Бугайчук К. Л. Публічне адміністрування в органах Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2019. 575 с.

20. Бюджетний кодекс України : закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
21. В Офісі Генерального прокурора розпочали роботу над Стратегічним планом реформування органів правопорядку : Центр політико-правових реформ. URL : <https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-16-22-lystopada-2022-roku-2/>
22. Василів С. С. Адміністративно-правові засади підвідомчості розгляду справ про адміністративні правопорушення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2016. 245 с.
23. Василів С. С. Теоретичні основи розмежування підвідомчості розгляду справ про адміністративні правопорушення. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 2 (8). С. 219-225.
24. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2004. 207 с.
25. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
27. Величко В. О. Організаційно-правові питання діяльності місцевої державної адміністрації : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Харків, 2001. 208 с.
28. Взаємодія / В.С. Лук'янець // Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ) [Електронний ресурс] / Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. Т. 4. С. 58-59.
29. Взаємодія : Термінологія законодавства. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=взаємодія>

30. Виконавча влада і адміністративне право : підруч. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
31. Вільна енциклопедія (Вікіпедія), «Взаємодія». URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Взаємодія>
32. Внукова Н. М., Плескун І. В., Сокол С. В., Ягольницький О. А. Оцінка діяльності банків з ризик-контролю клієнтів у системі фінансового моніторингу. *Облік і фінанси*. 2021. № 2 (92). С. 44-50.
33. Войтюк Т. Європарламент підтримав надання Україні статусу кандидата в ЄС. URL : <https://suspilne.media/253073-evroparlament-pidtrimav-nadanna-ukraini-statusu-kandidata-v-es/>
34. Воронцов В. А. Конституційно-правовий статус Національного банку України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвипуск. Ч. 1. С. 34–36.
35. Воскобійник М. В. Правове забезпечення формування комунальної власності на землю : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Харків, 2006. 186 с.
36. Гайворонська Я. В. Адміністративна відповідальність у сфері фінансового моніторингу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 119-122.
37. Гальонкін С. А. Адміністративно-правове забезпечення апеляційного провадження в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Суми, 2018. 232 с.
38. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України : адміністративно-правовий аспект : моногр. Суми : Мрія, 2019. 256 с.
39. Гетьман Є. А. Консолідація як форма систематизації законодавства України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 21-28.
40. Гнатюк С. С. Стадії провадження в справах про адміністративні проступки : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2010. 223 с.

41. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, № 21-22. Ст. 144.
42. Грінь А. Дискреція як особливий елемент повноважень органів виконавчої влади. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 97-100.
43. Гусарєв С. Д. Теоретичні аспекти забезпечення правового статусу особистості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інститут МВС України*. 2000. № 1. С. 38–43.
44. Дерев'янка М. Шляхи оптимізації забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканість у кримінальному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3 (36). С. 101-107.
45. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А.Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.
46. Держфінмоніторинг : Комітет MONEYVAL відзначив прогрес України у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL : <https://t1p.de/svtr4>.
47. Деякі питання електронної взаємодії електронних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 р. № 606 (із змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2016-p#Text>
48. Деякі питання єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 627. *Офіційний вісник України*. 2020. № 61. ст. 1976.
49. Деякі питання організації фінансового моніторингу : постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 № 850. *Офіційний вісник України*. 2004. № 38. ст. 2516.

50. Дмитрик Р.В. Права та обов'язки як елемент адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 203–208.

51. Додіна Е.Е. Адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Одеса, 2001. 176 с.

52. Дрозд О.Ю. Деякі аспекти реалізації повноважень Національним банком України щодо застосування заходів впливу за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 571-574. URL :http://www.lsej.org.ua/2_2023/135.pdf.

53. Дрозд О.Ю. Співвідношення норм трудового та адміністративного права при регулюванні проходження державної служби в Україні : монографія. Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 420 с.

54. Дропа Я.Б. Тесля С.М., Піхоцька М.Р. Розвиток системи фінансового моніторингу як складової частини формування ефективного контролю й безпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Випуск 37. С. 35-43.

55. Дубінчак В.М. Правоохоронна діяльність : сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2010. 229 с.

56. Євграфова Є.П. Формування системи національного законодавства (деякі питання теорії і практики) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2005. 223 с.

57. Єгоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банках [текст] навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

58. Єднак В.М. Органи прокуратури в системі правоохоронних органів України : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2020. 446 с.

59. Єфімов О. Фінансовий моніторинг : спеціальні суб'єкти первинного фінмоніторингу : хто це такі. *Все про бухгалтерський облік*. 2020. С. 4–6.
60. Завгородня В. М. Майнова відповідальність за порушення лісового законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Київ, 2003. 198 с.
61. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2011. 584 с.
62. Загороднюк А. С. Проблеми відтворення змісту англomовних юридичних понять «responsibility» та «liability» українською мовою (на прикладі звіту громадського моніторингу виконання порядку денного асоціації України – ЄС за період з грудня 2011 до вересня 2012). *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 207-215.
63. Загрійчук М. Р. Адміністративно-правові засади цифрової трансформації регіону : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2021. 207 с.
64. Задирака Н. Ю. Сутність джерел права у сфері правової охорони публічного майна. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 1 (15). С. 13-22.
65. Задорожня Г. В. Постійні комісії представницьких органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2006. 224 с.
66. Заржицький О. С. Правові аспекти регіональної екологічної політики (на матеріалах Придніпровського регіону) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Київ, 2002. 209 с.
67. Заржицький О. С. Юридична відповідальність в трудовому праві України : монографія. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2009. 144 с.

68. Зезека Н. О. Адміністративно-правовий статус Державної служби зайнятості України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2009. 279 с.
69. Зелена О.В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2007. 216 с.
70. Золотарьова М.К. Адміністративно-правовий статус державних податкових інспекцій в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 229 с.
71. Зуй В. Оскарження нормативно-правових актів : історичний аспект. Вісник Академії правових наук України. 2013. № 1. С. 148-155.
72. Іванчук Н.В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2007. 185 с.
73. Ігонін Р.В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Ірпінь, 2007. 206 с.
74. Іжевський Р.П. Кримінологічний аналіз проблем управління дорожнім господарством в Україні. *Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис*. 2017. № 4. С. 242–246.
75. Ісаєва В.В. Функції права : теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права : Український науково-теоретичний часопис*. 2013. № 1. С. 45–48.
76. Казанчук І.Д. Компетенція органів Національної поліції України щодо охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки в інтеграційних умовах. *Наше право*. 2017. № 1. С. 54-61.
77. Кайдашев Р.П. Історичні витоки становлення та розвитку інституту перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4 (78). С.203-212.

78. Калгушкін Ю.Л. Адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2019. 217 с.

79. Карабін Т.О. Співвідношення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування : теоретичні і практичні питання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Ужгород, 2007. 202 с.

80. Кафарський В.І. Конституційно-правове регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2010. 473 с.

81. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : підруч. Київ : Кондор, 2005. 609 с.

82. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2008. 458 с.

83. Кісель В.Й. Військові частини як суб'єкти цивільного права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Київ, 2007. 207 с.

84. Клемпарський М.М. Державні службовці як суб'єкти трудового права України : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2014. 403 с.

85. Климков В.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціального органу з питань банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2010. 205 с.

86. Коваленко В.В., Дмитров С.О., Єжов А.В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму : моногр. Суми : УАБС НБУ, 2007. 140 с.

87. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

88. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. Київ. : Правова єдність, 2008. 781 с.

89. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

90. Кожухар О.В. Адміністративно правове забезпечення взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами і підрозділами Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2021. 278 с.

91. Козич І.В. Функції кримінально-правової політики : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.08. Івано-Франківськ, 2020. 502 с.

92. Козлова Ю.С. «Кейсове звітування» про підозрілі операції як спосіб запобігання легалізації доходів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч.1. С. 135-137. URL : <https://www.naiaiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/2020-rik/realizaciya-derzhavnoyi-antikorupcijnoyi-politiki-v-mizhnarodnomu-vimiri-chastina-1.pdf>.

93. Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу : проблеми та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 181-185. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.34>.

94. Козлова Ю.С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : поняття, зміст та складові структурні елементи. *Правова позиція*, 2022. № 2 (35). С. 131-136. URL : <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-2.27>.

95. Козлова Ю.С. Закони України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового

моніторингу. *Реформування національного та міжнародного права : перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 січня 2022 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 42-46.

96. Козлова Ю.С. Міжнародні договори України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14–15 січня 2022 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2022. С. 63-67.

97. Козлова Ю.С. Міжнародно-правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2022. № 16/2022. С. 177-181. URL : <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.23>.

98. Козлова Ю.С. Об'єктивізація правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в положеннях законів України. *Держава та регіони*. Серія : Право, 2022 р., № 1 (75). С. 174-177. URL : <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.1.30>.

99. Козлова Ю.С. Поняття правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Становлення та розвиток правової держави : проблеми теорії та практики* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 164-167.

100. Козлова Ю.С. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, визначені в підзаконних нормативно-правових актах. *Юридичний вісник*, 2022. № 2022/4. С. 149-155. URL : <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2022.19>.

101. Козлова Ю.С. Систематизація законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного

фінансового моніторингу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 42-46.

102. Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351. URL : <https://doi.org/10.32782/25240374/20215/82>.

103. Кознова О. Україна прийняла усі необхідні законопроекти для виконання рекомендацій для вступу до ЄС. URL : https://biz.ligazakon.net/news/216055_ukrana-priynyala-us-neobkhdn-zakonoproekti-dlya-vikonannya-rekomendatsy-dlya-vstupu-do-s

104. Комісаров О.Г. Процес цілепокладання в організації діяльності органів внутрішніх справ України на сучасному етапі розвитку : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2002. 237 с.

105. Комітет експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL). *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL : <https://t1p.de/uj3f4>.

106. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

107. Корнієнко Д.М. Система адміністративного законодавства, що регулює службово-бойову діяльність Національної гвардії України. *Честь і закон*. 2020. № 4 (75). С. 62–68.

108. Котюк І.І. Судова гносеологія : проблеми методології та практики : дис. ... доктора юрид. наук : спец.12.00.09. Київ, 2008. 436 с.

109. Кравченко В.В. Конституційне право України : навчальний посібник. [2-е вид.]. Київ : Атіка, 2002. 480 с.

110. Красильнікова О. Компетентнісний підхід як основа філософії освіти. *Вісник КНЕТУ*. 2018. № 1. С. 147–156.

111. Крижановська В.А. Адміністративна відповідальність в адміністративному праві : сучасне розуміння, нові підходи : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Львів, 2016. 258 с.
112. Крикун В. В. Поняття та зміст правового статусу державних суб'єктів захисту об'єктів критичної інфраструктури в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 1 (91). С. 127-135.
113. Крикун В.В. Адміністративно-правовий механізм захисту об'єктів критичної інфраструктури : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2021. 451 с.
114. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
115. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
116. Лазор О. Публічна служба в Україні : компетенції та повноваження (Ч. II) : монографія. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2009. 440 с.
117. Листи-роз'яснення, матеріали семінарів та презентації з фінансового моніторингу : Національний банк України (офіційний сайт). URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/seminari-ta-prezentatsiyi-z-finansovogo-monitoringu>
118. Литвинов О.М. Соціально–правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2010. 432 с.
119. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи : загальнотеоретична характеристика : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. Львів, 2004. 448 с.
120. Мазепа М. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України. Харків, 2012. 263 с.

121. Майстренко О.В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2008. 227 с.
122. Макаренко Л.О. Теоретико-методологічні аспекти пізнання та формування правової культури : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2019. 441 с.
123. Макаренко О.Г. Конституційно-правовий механізм здійснення зовнішніх зносин України : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2011. 190 с.
124. Малиновський В.Я. Державне управління : Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. Київ : Атіка, 2003. 576 с.
125. Малиновський В.Я. Державне управління : Навчальний посібник. Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
126. Манжула А.А. Адміністративно-правові засади організації діяльності науково-дослідних установ в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : спец 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 422 с.
127. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана : світовий досвід та українська модель : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2004. 473 с.
128. Машков А.Д. Теорія держави і права : [підручник] / А.Д. Машков. К. : ВД «Дакор», 2015. 492 с.
129. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.
130. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні (оновлена 2021 року). URL : <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/НОР/Документи/metodyka2021.pdf>
131. Миськів Л. Функції закладів вищої освіти з морально-правового виховання студентів. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3 (289). С. 170-173.

132. Митний кодекс України : закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
133. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. : Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. Т. 1 : Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1231 с.
134. Москаленко О. Перспективи кодифікації соціального законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 7 (223). С. 3-7.
135. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : моногр. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 654 с.
136. Нагляд / Фінансовий моніторинг : Національний банк України (офіційний сайт). URL : <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring>
137. Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Фінансове право України. Загальна частина :навч. посіб. /за заг. ред. члена-кореспондента АПрН України В. П. Нагребельного. Київ : 2003. 213 с.
138. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку «Питання-відповіді щодо фінансового моніторингу». URL : <https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/faq.pdf>
139. Ней Н.С. Місце теорії управління в правознавстві : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Чернівці, 2006. 221 с.
140. Окунєв І.С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2009. 222 с.
141. Оніщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи : дис. ... доктора наук : спец. 12.00.01.. Київ, 2002. 424 с.
142. Органи державної влади України : моногр. / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. 592 с.
143. Ортинська Н. В. Правовий статус людини : до проблем теоретичного розуміння. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). С. 28-32.

144. Осика І. М. Протидія економічній злочинності : огляд міжнародного науково-практичного семінару. *Право і безпека*. 2003. № 2'2. С. 213-219.
145. Особливості фінансового моніторингу в період дії воєнного стану. *Everlegal*. URL :<https://t1p.de/p9agb>.
146. Остапенко О.Г. Правовий статус та організація діяльності органів самоорганізації населення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2008. 231 с.
147. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Націон.технічн.ун-т України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с.
148. Оцяця А. С. Дефініція функції кримінального права. *Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць*. Випуск 58. 2011. С.57-64.
149. Панова О.О. Забезпечення публічної безпеки в Україні : адміністративно-правовий аспект : моногр. Харків : Панов, 510 с.
150. Передерій О.С. Правовий статус поліції країн континентальної правової сім'ї (загальнотеоретична характеристика на матеріалах Франції, Німеччини, Польщі) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2009. 211 с.
151. Перерва Ю.М. Законодавчий процес в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Київ, 2009. 223 с.
152. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів : Вид-во Націон.ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 264 с.
153. Петрушенко В. Філософський словник : терміни, персоналії, сентенції. Львів : Магнолія 200», 2011. 352 с.
154. Питання Міністерства цифрової трансформації : постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856. *Офіційний вісник України*. 2019. № 80. ст. 2736.

155. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. канд. юрид. наук Ю.Ф. Кравченка. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 702 с.

156. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755- VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

157. Подковенко Т.О. Становлення системи законодавства України в 1917-1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2004. 226 с.

158. Подоляка А.М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2004. 194 с.

159. Полянський А.О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Суми, 2021. 406 с.

160. Полянський А.О. Адміністративно-правові засади взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами : моногр. Суми : Вид-во «Мрія», 2021. 384 с.

161. Пономаренко Г.О. Адміністративно-правові засади управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2008. 442 с.

162. Пономарьов О.В. Адміністративно-правовий статус Антимонопольного комітету України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2009. 176 с.

163. Попова С.М. Фактори, що визначають правовий статус органів державної податкової служби. *Право і безпека*. 2011. № 3 (40). С. 92–95.

164. Попова С.М., Касенко І.В. Адміністративно-правовий статус органів державного фінансового контролю в умовах реформування міжбюджетних відносин. *Наше право*. 2015. № 2. С. 35-41.

165. Популярна юридична енциклопедія. Кол. авт. : В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 528 с.

166. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» : документ від 23.10.2019. *Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законопроекти*. URL :<https://t1p.de/x23vz>.

167. Примак В.Д. Деліктоздатність як елемент змісту цивільної правосуб'єктності юридичної особи. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2 (9–10). С. 98–104.

168. Прищепя Я., Войтюк Т., Яворович Т. ЄС остаточно надав Україні статус кандидата. URL : <https://suspilne.media/253241-es-ostatocno-nadav-ukraini-status-kandidata/>

169. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

170. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.

171. Про банки і банківську діяльність : закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.

172. Про банки і банківську діяльність : закон України від 20.03.1991 № 872-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 281.

173. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

174. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

175. Про валюту і валютні операції : закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.

176. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 46. Ст. 2497.

177. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : закон України від 21.09.1999 № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст. 405.

178. Про відновлення дії окремих положень Конституції України : закон України від 21.02.2014 № 742-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 11. Ст. 143.

179. Про віртуальні активи : закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1629.

180. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб : картка документа Проект Закону № 2571-IX від 06.09.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2571-20>

181. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення порядку подання інформації, необхідної для проведення фінансового моніторингу реєстр : картка документа Проект Закону № 6320 від 18.11.2021. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73227.

182. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : закон України від 19.06.2019 № 738-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 67. Ст. 2145.

183. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 9. Ст. 50.

184. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України : закон України від 16.01.2003 № 430-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 14. Ст. 95.

185. Про державне мито : декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 113.

186. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : закон України від 14.07.2020 № 768-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 66. Ст. 2129.

187. Про Державний комітет фінансового моніторингу України : указ Президента України від 28.09.2004 № 1144/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 39. Ст. 2582.

188. Про державні лотереї : закон України від 06.09.2012 № 5204-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 31. Ст. 369.

189. Про державні нагороди : закон України від 16.03.2000 № 1549-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 162.

190. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 14. Ст. 571.

191. Про деякі заходи щодо захисту майнових інтересів держави : указ Президента України від 13.05.2014 № 467/2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 39. Ст. 1042.

192. Про деякі питання координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом : указ Президента України від 25.04.2013 № 236/2013. *Офіційний вісник України*. 2013. № 34. Ст. 1204.

193. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом : указ Президента України від 22.06.2000 № 813/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 25. Ст. 1043.

194. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : закон України від 23.09.2021 № 1780-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 51. Ст. 421.

195. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, злочинним шляхом : закон України від 28.11.2002 № 249-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 1. Ст. 2.

196. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

197. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 50-51. Ст. 2057.

198. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків : постанова Правління Національного банку України від 29.07.2022 № 162. *Офіційний вісник України*. 2022. № 64. ст. 3873.

199. Про затвердження Інструкції щодо формування файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом та банками (філіями) : постанова Правління Національного банку України від 26.08.2022 № 193. *Офіційний вісник України*. 2022. № 72. ст. 4376.

200. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL :<https://t1p.de/we5r2>.

201. Про затвердження плану заходів на 2008 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : постанова Кабінету Міністрів України,

Національного банку України від 19.03.2008 № 227. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL :<https://t1p.de/b0oul>.

202. Про затвердження Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг : постанова Правління Національного банку України від 14.04.2021 № 130. *Офіційний вісник України*. 2021. № 33. ст. 1982.

203. Про затвердження Положення про Державний департамент фінансового моніторингу : постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2002 № 194. *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. ст. 360.

204. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 455. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. ст. 2180.

205. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537. *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. ст. 2028.

206. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : постанова Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346. *Офіційний вісник України*. 2012. № 72. ст. 2906.

207. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу : постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 106. *Офіційний вісник України*. 2020. № 68. ст. 2202.

208. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : постанова Правління Національного банку України від 19.05.2020 № 65. *Офіційний вісник України*. 2020. № 60. ст. 1920.

209. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : постанова Правління Національного банку України від 14.05.2003 № 189. *Офіційний вісник України*. 2003. № 22. ст. 992.

210. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу : постанова Правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417. *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. ст. 2035.

211. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу : постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 107. *Офіційний вісник України*. 2020. № 68. ст. 2203.

212. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 10.09.2021 № 3201/5. *Офіційний вісник України*. 2021. № 74. Ст. 4693.

213. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. ст. 1936.

214. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2014 № 228. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1455.

215. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2016 р. № 74 (із змінами).URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-16#Text>

216. Про затвердження Положення про організацію та несення служби з охорони органів державної влади військовими частинами і підрозділами Національної гвардії України :наказМіністерства внутрішніх справ України від 20.07.2016 р. № 692 (із змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-16#Text>

217. Про затвердження Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам, операторам поштового зв'язку ліцензій на здійснення валютних операцій : постанова Правління Національного банку України від 09.08.2002. № 297. *Офіційний вісник України*. 2002. № 36. Ст. 1711.

218. Про затвердження Положення про порядок відкриття та ведення поточних рахунків із спеціальним режимом використання в національній та іноземних валютах, банківських металах для цілей одноразового (спеціального) добровільного декларування : постанова Правління Національного банку України від 02.09.2022 № 200. *Офіційний вісник України*. 2022. № 72. ст. 4381.

219. Про затвердження Положення про порядок накладення адміністративних штрафів : постанова Правління Національного банку України від 29.04.2004. № 563. *Офіційний вісник України*. 2002. № 5. Ст. 199.

220. Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : постанова Правління Національного банку України від 30.06.2020 № 90. *Офіційний вісник України*. 2020. № 60. ст. 1945.

221. Про затвердження Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України щодо установлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його додержанням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон : наказ Адміністрації державної прикордонної служби України від 29.08.2011 р. № 627. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1117-11#Text>.

222. Про затвердження Порядку збору, обробки і аналізу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, інших державних органів, що беруть участь у роботі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, схвалення та оприлюднення результатів національної оцінки

ризиків та здійснення заходів за її результатами : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 690. *Офіційний вісник України*. 2020. № 65. ст. 2106.

223. Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта : постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 968. *Офіційний вісник України*. 2020. № 87. ст. 2788.

224. Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів : постанова Кабінету Міністрів України, Національного банку України від 16.09.2015 № 717. *Офіційний вісник України*. 2015. № 76. ст. 2519.

225. Про затвердження Порядку розроблення посадових інструкцій державних службовців категорій "Б" та "В" : наказ НАДС від 11.09.2019 № 172-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1077-19>.

226. Про затвердження Порядку формування переліку держав (юрисдикцій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 677. *Офіційний вісник України*. 2020. № 65. ст. 2093.

227. Про затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції : постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2020 № 622. *Офіційний вісник України*. 2020. № 60. ст. 1904.

228. Про затвердження Порядку формування та оприлюднення комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 692.
Офіційний вісник України. 2020. № 67. ст. 2153.

229. Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці : постанова Правління Національного банку України від 14.07.2006. № 267. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2330.

230. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2003 рік : постанова Кабінету Міністрів України, Національного банку України від 29.01.2003 № 140. *Офіційний вісник України*. 2003. № 5. ст. 182.

231. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2004 рік : постанова Кабінету Міністрів України, Національного банку України від 16.01.2004 № 45. *Офіційний вісник України*. 2004. № 2. ст. 60.

232. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2002 рік : постанова Кабінету Міністрів України, Національного банку України від 15.05.2002 № 676. *Офіційний вісник України*. 2002. № 21. ст. 1044.

233. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2002 рік : спільна постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 15.05.2002 № 676. *Офіційний вісник України*. 2002. № 21. Ст. 1044.

234. Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2002 рік : спільна постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 29.01.2003 № 140. *Офіційний вісник України*. 2003. № 5. Ст. 182.

235. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. Ст. 1027.

236. Про затвердження форматів електронних повідомлень та обміну даними системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних

ресурсів :наказДержавного агентства з питань електронного урядування України від 13.08.2018 № 51. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-18/ed20180813#n32> .

237. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : закон України від 15.02.1995 № 62/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.

238. Про заходи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в зв'язку із запровадженням додаткових обмежувальних протиепідемічних заходів : постанова Правління Національного банку України від 15.02.2021 № 19. *Офіційний вісник України*. 2021. № 17. ст. 681.

239. Про заходи щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : указ Президента України від 10.12.2001 № 1199/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 50. Ст. 2230.

240. Про заходи щодо посилення захисту прав громадян, які є вкладниками банків, та інших клієнтів банків і забезпечення стабільності у банківській системі : указ Президента України від 18.07.2006 № 624/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 29. Ст. 2084.

241. Про заходи щодо розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : указ Президента України від 22.07.2003 № 740/2003. *Урядовий кур'єр*. № 135.

242. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків : закон України від 28.12.2014 № 78-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 6. Ст. 41.

243. Про здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу під час дії воєнного стану : лист Національного банку України від 03.03.2022 р. № 25-0005/19038. URL :https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_03032022_19038

244. Про зняття з розгляду деяких законопроектів з питань оподаткування : постанова Верховної Ради України від 15.11.2011 № 4027-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL :<https://t1p.de/m01ut>.

245. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 22. Ст. 222.

246. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні : указ Президента України від 05.03.2019 № 53/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 21. Ст. 710.

247. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

248. Про міжнародні договори України : закон України від 29.06.2004 р. 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

249. Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні : Закон України від 05.11.2021 № 1871-IX (із змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1871-20#Text>

250. Про Національний банк України : закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.

251. Про національну безпеку України : закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

252. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : указ Президента України від 23.11.2011 № 1063/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 94. Ст. 3415.

253. Про нотаріат : закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

254. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010. *Офіційний вісник України*. 2004. № 39. Ст. 2582.

255. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

256. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану : постанова Правління Національного банку України від 23.03.2022 № 60. *Офіційний вісник України*. 2022. № 27. ст. 1517.

257. Про особливості здійснення аналізу фінансових операцій волонтерів : лист Національного банку України від 16.09.2022 р. № 25-0005/64626. URL :https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_16092022_64626

258. Про особливості здійснення банками нагляду за окремими операціями резидентів під час дії воєнного стану : лист Національного банку України від 04.03.2022 р. № 25-0005/19357. URL :https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_04032022_19357

259. Про особливості здійснення виїзних перевірок у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) під час карантину : постанова Правління Національного банку України від 17.12.2021 № 145. *Офіційний вісник України*. 2022. № 2. ст. 98.

260. Про особливості регулювання та нагляду за здійсненням діяльності з торгівлі валютними цінностями в готівковій формі в період дії воєнного стану та внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 06 березня 2022 року № 39 : постанова Правління Національного банку України від 29.07.2022 № 165. *Офіційний вісник України*. 2022. № 64. ст. 3876.

261. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради

України від 29.08.2019 № 19-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 35. Ст. 147.

262. Про платіжні послуги : закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 62. Ст. 3876.

263. Про податкове консультування : проект закону України від 26.06.2009 № 2745. *Верховна Рада України*. URL :<https://t1p.de/1vsqw>.

264. Про Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : указ Президента України від 13.04.2011 № 466/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 29. Ст. 1275.

265. Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України : указ Президента України від 15.11.2006 № 970/2006. *Офіційний вісник України*. 2006. № 47. Ст. 3123.

266. Про Порядок проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом : указ Президента України від 09.07.2019 № 506/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 55. Ст. 1907.

267. Про поштовий зв'язок : закон України від 04.10.2002 № 2759-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 6. Ст. 39.

268. Про приєднання України до Статуту Ради Європи : закон України від 31.10.1995 № 398/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 38. Ст. 287.

269. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : указ Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 39. Ст. 1648.

270. Про проект :Слово і Діло (Аналітичний портал). URL : <https://www.slovoidilo.ua/pro-proekt>

271. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : закон України від 16.01.1998 № 44/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.

272. Про ратифікацію Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин : постанова Верховної Ради Української РСР від 25.04.1991 № 1000-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 24. Ст. 277.

273. Про ратифікацію Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 рік : закон України від 17.12.1997 № 738/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 16. Ст. 72.

274. Про ризики використання послуг «інтернет-еквайрингу» : лист Національного банку України від 31.01.2023 р. № 25-0005/6668. URL :https://bank.gov.ua/ua/legislation/Notice_31012023_6668

275. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.

276. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. Ст. 564.

277. Про Службу. *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL :<https://t1p.de/sl33k>.

278. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : постанова Кабінету Міністрів України, Національного банку України від 28.08.2001 № 1124. *Офіційний вісник України*. 2001. № 35. ст. 1630.

279. Про соціальні послуги : закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.

280. Про соціальні послуги : закон України від 19.06.2003 № 966-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358.

281. Про Статут Національного банку України : постанова Верховної Ради України від 07.10.1991 № 1605-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 281.

282. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 65. Ст. 4103.

283. Про страхування : закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 100. Ст. 6545.

284. Про схвалення Концепції розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005-2010 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.08.2005 № 315-р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. ст. 1951.

285. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо взаємодії між інспекторами з банківського нагляду Національного банку України та зовнішніми аудиторами банків : постанова Правління Національного банку України від 29.04.2004 № 191. *Юридичний вісник України*. 2004. № 25.

286. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.03.2011 № 190-р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 19. ст. 803.

287. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1407-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3. ст. 198.

288. Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання : закон України від 18.11.1992 № 2796-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 2. Ст. 6.

289. Про товарні біржі : закон України від 10.12.1991 № 1956-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 10. Ст. 139.

290. Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. За ред. проф. І. Безклубого. Київ, 2010. Чис. V. 367 с.

291. Про утворення Державного департаменту фінансового моніторингу : постанова Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 № 35. *Офіційний вісник України*. 2002. № 87. ст. 87.

292. Про участь України в Євразійській групі з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму : указ Президента України від 30.09.2004 № 1156/2004. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL :<https://t1p.de/ceorz>.

293. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : закон України від 12.07.2001 № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

294. Про фінансові послуги та фінансові компанії : закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 14. Ст. 738.

295. Про цінні папери і фондову біржу : закон України від 18.06.1991 № 1201-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 508.

296. Прокудін О.С. Адміністративно-правове забезпечення підготовки особового складу підрозділів сил охорони правопорядку до виконання службових завдань : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2022. 207 с.

297. Пчелін В. Б. Сутність нормативно-правового регулювання організації адміністративного судочинства України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 106-109.

298. Пчелін В.Б. Вплив судової реформи 1984 року на формування наукових уявлень про адміністративне судочинство й адміністративний процес України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3 (253). С. 159-162.

299. Пчелін В.Б. Організація адміністративного судочинства України : правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2017. 485 с.
300. Пчелін В.Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.
301. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України : теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2021. 466 с.
302. Річний звіт Держфінмоніторингу за 2021 рік. URL : <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>
303. Рождественська О.С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Харків, 2008. 190 с.
304. Русецький А.А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2019. 441 с.
305. Савенко Н.В. Адміністративно-правові засади набуття права власності на об'єкти незавершеного та законсервованого будівництва в Україні : дис. ... канд юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2009. 193 с.
306. Селюков В.С. Адміністративно-правові засади управління кінологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2020. 450 с.
307. Сербин Р.А. Окремі засади взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу, правоохоронними, судовими та міжнародними органами під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №1. С. 626-628. URL :http://www.lsej.org.ua/1_2023/147.pdf.
308. Сербин Р.А., Павленко С.О. Окремі шляхи удосконалення правового регулювання адміністративно-правового статусу Національного

банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2023. №19. С. 214-220. URL :http://legalnovels.in.ua/journal/19_2023/28.pdf.

309. Сербин Р.А., Севрук В.Г. Окремі підходи до поняття адміністративно-правового статусу Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2023. №1 (79). 251-256. URL :http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2023/41.pdf.

310. Серьогін С.Г. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків : Право, 2005. 256 с.

311. Січевлюк В.А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади) : моногр. Київ : Юридична думка, 2020. 462 с.

312. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків : Консум., 2001. 656 с.

313. Сливка С.С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.12. Львів, 2002. 405 с.

314. Словник української мови (Словник української мови – СУМ) : в 11 томах. АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні; редкол. : І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Том. 1 : А-В / ред. тому : П.Й. Горещкий та ін. 1970. 799 с.

315. Словничок юридичних термінів : навч. посіб. / Уклад. В. П. Марчук. Київ : МАУП, 2003. 128 с.

316. Стефанчук Р. Верховна Рада України виконала свою частину роботи та прийняла усі необхідні законопроекти для виконання рекомендацій Єврокомісії. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/231357.html>

317. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

318. Сторожук І.П. Організаційно-правове забезпечення принципів місцевого управління : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Одеса, 2010. 201 с.

319. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, В.С. Ковальський [та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
320. Тарасенко О.С. Окремі засади адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу : зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 575-579. URL :http://www.lsej.org.ua/2_2023/136.pdf.
321. Теорія держави і права в тестових завданнях : навч. посібник / Кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.Р. Наливайко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 760 с.
322. Теорія держави і права у схемах та таблицях : навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ : Хай-Тек, 2020. 296 с.
323. Ткаченко А.О. Поняття компетенції державного органу. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 192–197.
324. Томкіна О.О. Акти Кабінету Міністрів України : теоретичні засади видання та реалізації : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2005. 195 с.
325. Україна є надійною юрисдикцією у питаннях боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. *Національний банк України*. URL :<https://t1p.de/pgh50>.
326. Українська радянська енциклопедія. Т. 12 : Фітогормони – Ї. Вид. 2-е. Голов. ред. кол. Антонов О. К., Бабичев Ф. С., Бабій Б. М. та ін. Київ : Голов. ред. УРЕ. Київ 1985. 626 с.
327. Усачов Є. І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю Держаної кримінально-виконавчої служби в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2020. 222 с.
328. Федотова І.О. Теоретичні аспекти визначення змісту та елементів правового статусу суб'єктів митних правовідносин. *Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право»*. № 1(8), 2012 С. 7-13.

329. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2017. 480 с.

330. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

331. Фінансова розвідка України. 20 років розвитку та завершень. Київ. 2022. *Державна служба фінансового моніторингу України*. URL :<https://t1p.de/zkawf>.

332. Хабло О.Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2008. 215 с.

333. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3 (58). С. 29-37.

334. Хромова К.І. Поняття та види завдань органів прокуратури України щодо протидії корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 162–166.

335. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.05. Київ, 2002. 387 с.

336. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

337. Чабан В.П. Адміністративно-правовий феномен декретів Кабінету Міністрів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 207-209.

338. Черних Є.М. Об'єктивне і суб'єктивне право : теоретико-правові аспекти співвідношення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2008. 196 с.

339. Чорнолуцький Р.В. Проблеми правосуб'єктності осіб у колізійному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2006. 200 с.

340. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 6 : Т-Я. 2004. 768 с.
341. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5 : П.-С. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2003. 736 с.
342. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 3 : К-М. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2001. 792 с.
343. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ, «Укр. енцикл.», 1998. Т. 4 : Н-П. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2002. 720 с.
344. Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1 : А – Г. Київ : Вид-во «Юридична думка», 2011. 656 с.
345. Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2 : Д – Й. 1999. 744 с.
346. Як Україна виконує рекомендації для членства в ЄС, 30 листопада 2022 року :Слово і Діло (Аналітичний портал). URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/30/infografika/polityka/yak-ukrayina-vykonuye-rekomendacziyi-chlenstva-yes>
347. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union : Communication from the commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Brussels, 17.6.2022. COM(2022) 407 final. URL : https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:790c4aab-ee22-11ec-a534-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF
348. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism. MONEYVAL holds 62nd Plenary Meeting. *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/uw3wb>.

349. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols № 11 and 14. Rome, 4.XI.1950 *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/123qi>.

350. Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. Strasbourg, 8.XI.1990. *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/5880x>.

351. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Warsaw, 16.V.2005. *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/jdudr>.

352. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg, 20.IV.1959. *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/wik>.

353. European Convention on the Suppression of Terrorism. Strasbourg, 27.I.1977. *Council of Europe*. URL :<https://t1p.de/jb3te>.

354. FATF (2012-2022), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, FATF, Paris, France. *FATF*. URL :<https://t1p.de/het2>.

355. FATF (2012-2023), International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, FATF, Paris, France. URL : www.fatf-gafi.org/recommendations.html

356. FATF Public Statement on the Situation in Ukraine. *FATF*. URL :<https://t1p.de/0zydq>.

357. FATF розширила обмеження щодо участі росії в цій організації та засудила російське вторгнення в Україну. *Міністерство фінансів України*. URL :<https://t1p.de/2dn5c>.

358. FATF, «Countries». URL :<https://www.fatf-gafi.org/en/home.html>

359. FATF, «Home / The FATF / Who we are». URL :<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html>

360. FATF, «Home / The FATF». URL :<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf.html>

361. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. New York, 9 December 1999. *United Nations Treaty Collection*. URL :<https://t1p.de/8o7t>.

362. International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 19 December 1966. *United Nations Treaty Collection*. URL :<https://t1p.de/qg28g>.

363. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. United Nations. 1967. *United Nations Treaty Collection*. URL :<https://t1p.de/w3wm1>.

364. Multilateral Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation (with Final Act of the International Conference on Air Law held under the auspices of the International Civil Aviation Organization at Montreal in September 1971). Concluded at Montreal on 23 September 1971. *United Nations Treaty Collection*. URL :<https://t1p.de/c27m7>.

365. Multilateral Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft. Signed at The Hague on 16 December 1970 *United Nations Treaty Collection*. URL :<https://t1p.de/0ar3l>.

366. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). *EUR-Lex*. URL :<https://t1p.de/vq0l1>.

367. United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988. *United Nations. Office on Drugs and Crime*. URL :<https://t1p.de/rgfdo>.

368. Universal Declaration of Human Rights. Paris. 10 December 1948. *United Nations. Peace, dignity and equality on a healthy planet*. URL :<https://t1p.de/xurud>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації :

1. Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу : проблеми та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 181-185. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.34>.

2. Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351. URL : <https://doi.org/10.32782/25240374/20215/82>.

3. Козлова Ю.С. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, визначені в підзаконних нормативно-правових актах. *Юридичний вісник*, 2022. № 2022/4. С. 149-155. URL : <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2022.19>.

4. Козлова Ю.С. Міжнародно-правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2022. № 16/2022. С. 177-181. URL : <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.23>.

5. Козлова Ю.С. Об'єктивізація правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в положеннях законів України. *Держава та регіони*. Серія : Право, 2022 р., № 1 (75). С. 174-177. URL : <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.1.30>.

6. Козлова Ю.С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу : поняття, зміст та

складові структурні елементи. *Правова позиція*, 2022. № 2 (35). С. 131-136.
URL : <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-2.27>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

7. Козлова Ю.С. «Кейсове звітування» про підозрілі операції як спосіб запобігання легалізації доходів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч.1. С. 135-137.
URL : <https://www.naiau.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupciynogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/2020-rik/realizaciya-derzhavnoyi-antikorupciynoyi-politiki-v-mizhnarodnomu-vimiri-chastina-1.pdf>.

8. Козлова Ю.С. Міжнародні договори України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14–15 січня 2022 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2022. С. 63-67.

9. Козлова Ю.С. Закони України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Реформування національного та міжнародного права : перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 січня 2022 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 42-46.

10. Козлова Ю.С. Систематизація законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 42-46.

11. Козлова Ю.С. Поняття правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Становлення та розвиток правової держави : проблеми теорії та практики : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 164-167.*

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Станіслав ГУСАРЄВ

14.03.2023 року

АКТ

про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія в складі: завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента, підполковника поліції Пастуха Ігоря Дмитровича (голова комісії); заступника начальника навчально-методичного відділу кандидата юридичних наук, капітана поліції Бистрицького Богдана Юрійовича, старшого наукового співробітника відділу докторантури та ад'юнктури, кандидата юридичних наук, старшого дослідника, старшого лейтенанта поліції Панченко Ольги Іванівни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративна діяльність», «Адміністративне право», «Фінансове право».

2. Результати дисертаційного дослідження Козлової Юлії Сергіївни відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

- Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу: проблеми та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 181-185.

- Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351.

- Козлова Ю.С. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, визначені в підзаконних нормативно-правових актах. *Юридичний вісник*, 2022. № 2022/4. С. 149-155.

- Козлова Ю.С. Міжнародно-правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2022. № 16/2022. С. 177-181.

- Козлова Ю.С. Об'єктивізація правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в положеннях законів України. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2022 р., № 1 (75). С. 174-177.

- Козлова Ю.С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу: поняття, зміст та складові структурні елементи. *Правова позиція*, 2022. № 2 (35). С. 131-136.

- Козлова Ю.С. «Кейсове звітування» про підозрілі операції як спосіб запобігання легалізації доходів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч.1. С. 135-137.

- Козлова Ю.С. Міжнародні договори України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14–15 січня 2022 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2022. С. 63-67.

- Козлова Ю.С. Закони України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 січня 2022 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 42-46.

- Козлова Ю.С. Систематизація законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 42-46.

- Козлова Ю.С. Поняття правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 164-167.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного

банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу», а також практичну значущість роботи й можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище навчальних дисциплін.

Голова комісії:

Ігор ПАСТУХ

Члени комісії:

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Ольга ПАНЧЕНКО

про впровадження результатів дисертаційного дослідження науковця наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія в складі: завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента, підполковника поліції Пастуха Ігора Дмитровича (Голова комісії), заступника начальника навчально-методичного відділу канцелярії юридичних наук, капітана поліції Бистрицького Богдана Юрійовича, старшого наукового співробітника відділу докторантури та адмінтури, кандидата юридичних наук, старшого дослідника, старшого лектора поліції Панченко Ольги Іванівни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріал дисертації здобувача застосовується в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Адміністративна діяльність», «Адміністративне право», «Фінансове право».

2. Результати дисертаційного дослідження Козлової Юлії Сергіївни надруковані в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

- Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу: проблеми та перспективи. *Питання актуального господарства і права*. 2019. № 12/2019. С. 181-185.

- Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

4.03.2023 року

А К Т

**про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня
доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему
«Адміністративно-правовий статус Національного банку України як
суб'єкта державного фінансового моніторингу» у науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича (голова комісії); завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента Кулікова Володимира Анатолійовича; начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Корольчука Віктора Володимировича, склала цей акт про те що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу», мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кафедр поліцейського права та публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень для подальшого розроблення шляхів вирішення проблемних питань, пов'язаних із визначенням специфіки діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу в цілому та Національного банку України зокрема.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів, аспірантів та ад'юнктів кафедр поліцейського права і публічного управління та адміністрування та відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, а саме:

- Козлова Ю.С. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу: проблеми та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12/2019. С. 181-185.

- Козлова Ю.С. Сутність і система правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5/2021. С. 349-351.

- Козлова Ю.С. Правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу, визначені в підзаконних нормативно-правових актах. *Юридичний вісник*, 2022. № 2022/4. С. 149-155.

- Козлова Ю.С. Міжнародно-правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Правові новели*. 2022. № 16/2022. С. 177-181.

- Козлова Ю.С. Об'єктивізація правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу в положеннях законів України. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2022 р., № 1 (75). С. 174-177.

- Козлова Ю.С. Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу: поняття, зміст та складові структурні елементи. *Правова позиція*, 2022. № 2 (35). С. 131-136.

- Козлова Ю.С. «Кейсове звітування» про підозрілі операції як спосіб запобігання легалізації доходів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч.1. С. 135-137.

- Козлова Ю.С. Міжнародні договори України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 14–15 січня 2022 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2022. С. 63-67.

- Козлова Ю.С. Закони України, що визначають правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 січня 2022 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2022. С. 42-46.

- Козлова Ю.С. Систематизація законодавства, що визначає правові засади діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 42-46.

- Козлова Ю.С. Поняття правових засад діяльності Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики*: матеріали XV

міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв. 28–29 грудня 2022 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 164-167.

ВИСНОВОК

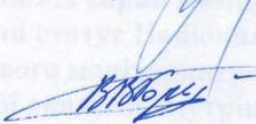
Матеріали дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу» вважати впровадженими в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії:

Ігор ПАСТУХ

Члени комісії:

Володимир КУЛІКОВ

Віктор КОРОЛЬЧУК

Королів у складі здобувача кафедри публічного управління та адміністрування, доктора юридичних наук, доцента Пастуха Ігоря Дмитровича (Голова комісії); здобувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента Кулікова Володимира Анатолійовича; завідувача відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Корольчука Віктора Володимировича, склали цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Козлової Юлії Сергіївни на тему «Адміністративно-правовий статус Національного банку України як суб'єкта державного фінансового моніторингу», мають необхідний теоретичний, методологічний, пізнавальний і практичний значення та використовуються у науково-дослідній роботі відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кафедри поліцейського права та публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень для подальшого розроблення шляхів вирішення проблемних питань, пов'язаних із визначенням особливостей діяльності суб'єктів державного фінансового моніторингу в цілому та Національного банку України зокрема.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників викладачів, докторантів, аспірантів та ад'юнктів кафедри поліцейського права і публічного управління та адміністрування та відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, а саме: